TİMUR B. DAVLETOV

ŞAMAN MASALLARI

Üç Alem Gezgini

TİMUR B. DAVLETOV
ŞAMAN MASALLARI

Timur B. Davletov

Tespit edilebildiği kadar en az 40 bin yıllık geçmişi olan Şamanizmin atayurdu olan Sibirya'da Hakas topraklarında büyüyen Timur B. Davletov, 1990'da Leningrad Olimpiyat Rezervleri Spor Jimnazyumu'ndan (Serbest Güreş) mezun olduktan sonra memleketinde çobanlık yaptı. 1991-1992 yıllarında N.F. Katanov Hakas Devlet Üniversitesi'nde Tarih Fakültesi'nde okuyan Timur B. Davletov 1997'de İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2006'da Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı. 1999'dan beri TÜRKSOY'da "Sibirya Uzmanı" olarak çalışmaktadır. 2013'te TÜRKSOY'un 20. Yılı Onur Madalyası, 2015'te büyük Kazak halk ozanı Süyinbay Aronoğlu Onur Madalyası, 2017'de Kazakistan Cumhuriyeti Üstün Kültür Emekçisi Madalyası ile ödüllendirilen Timur B. Davletov, Eylül 2018 itibarıyla Türkçe, Rusça ve İngilizce olmak üzere 160 civarında yazı ve makale, ayrıca Türkiye'de Yurt-Kitap Yayın'dan çıkan iki romanlaştırılmış destan: "Destanlaşan Kadın Kahraman Huban Arığ" (2005) ve "Hakas KartalıHan Mirgen" (2005), Hakasçadan Türkçeye aktarılan ve TÜRKSOY tarafından yayımlanan üç kahramanlık destan sahibidir: "Huban Arığ. Hakas Türklerinin Kadın Yiğitlik Destanı" (2006), "Han Mirgen. Hakas Türklerinin Alplık Destanı" (2008) ve "Ah Çibek Arığ. Hakas Türklerinin Kız Alp Yiğitlik Destanı" (2015). Bununla birlikte Doç. Dr. Mehmet Kara tarafından Hakasçadan aktarılarak hazırlanan "Altın Taycı. Hakas Destanı" ile "Öcen Beg'"in bilimsel editörlüğünü üstlenen T. Davletov, Hakasçayı geniş kitlelere tanıtan dünya çapında ünlü Türk yazar Buket Uzuner'in "Uyumsuz Defne Kaman`ın Maceraları: Toprak" (2015) adlı romanı için danışmanlık yapmıştır. Halen dördüncü Hakas kadın yiğitlik destanının Türkçeye aktarımı üzerinde çalışmalarını sürdüren Timur B. Davletov'un Asi Kitap'tan Eylül 2017'de 1. ve Ocak 2018'de de 2. baskısı çıkan *"Şaman: Doğa'nın Şifası Uyanınca"* adlı kitabı büyük ilgi görmektedir. Türkoloji sahasındaki çalışmalarından ötürü St. Petersburg Devlet Üniversitesi Profesörü Sergey Klyaştornıy'ın bilimsel editörlüğünde Bağımsız Devletler Topluluğu Hükümetler Arası Hümaniter İşbirliği Vakfı ile Türk Tarih Kurumu'nca 2012'de çıkartılan "Avrasya Türkologları Biyobibliyografik Sözlüğü"nün 1. Cildinin 2. Kitabında genç Rusyalı Türkolog olarak yer verilen Davletov'un eşi Nükhet Okutan Davletov ile birlikte hazırladığı *"Bilgeler Sözü: Hakas Türklerinin Atasözleri ve Deyimleri"* adlı çalışması Şubat 2018'de TÜRKSOY'dan neşredilmiştir. Türkiye'de 20'nin üzerinde üniversitede Şamanizm konusunda konferanslar vermiş, Türkiye ve dünyada çeşitli gazetelerde Şamanizm üzerine röportajları yayımlanmış Timur B. Davletov'un kaleme aldığı ve elinizde tuttuğunuz Sibirya yerlisi Hakas, Altay, Tuva, Şor, Saha-Yakut, Eskimo ve Çukçi halklarına ait söylencelerden esinlenerek kurgulanan ve eşi Nükhet Okutan Davletov tarafından gözden geçirilen toplam 25 masal ve efsaneden oluşan Şaman mitolojisiyle ilgili bu eser Türkiye'de bir ilktir. Hakasça, Türkçe, Rusça, İngilizce bilen ve TEDxReset konuşmacısı olan yazarımız Hakasça 130'a yakın şiirin müellifi olup Şamanizm, Türk destanları ve Şaman mitolojisini araştırmakta, bu konularda çeşitli üniversite, sivil toplum kuruluşlarında konferanslar vermekte, radyo ve TV programlarına katılmakta, sosyal medya üzerinden (twitter ve instagram: aronberk) okurlarla etkileşim içerisinde bulunmakta, Şaman inanç ve kültürüyle ilgili bilgilerini paylaşmaktadır.

Asi Kitap: 69
Araştırma: 49

Şaman Masalları: Üç Âlem Gezgini
Timur B. Davletov

Genel Yayın Yönetmeni: *Gürkan Hacır*
Editör: *Nihat Ateş*
Yayıma Hazırlayan: *Nükhet Okutan Davletov*
Kapak Tasarım: *Mevlüt Akyüz*
Sayfa Tasarım: *Meryem Yardımcı*

1. Baskı, 2000 Adet, Kasım 2018, İstanbul

ISBN: 978-605-7941-01-5
Sertifika No: 31593

© Guru Yapım Prod. Ltd. Şti.

ASİ KİTAP
Caferağa Mahallesi Sakız Sokak Park Palas Apt.
B Blok No: 12/16 Kadıköy - İstanbul
Tel & Faks: 0216 418 61 64
www.asikitap.com, Online Satış: www.kitapfilesi.com

Baskı ve Cilt: Barış Matbaacılık-Mücellit Ali Laçin
Güven Sanayi Sitesi C Blok 286
Topkapı-İstanbul Tel: 0212 567 11 00
Matbaa Sertifika No: 33160

Asi Kitap, Guru Yapım Prod. Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.

Timur B. Davletov

Şaman Masalları: Üç Âlem Gezgini

ASİ KİTAP

İçindekiler

Önsöz Niyetine 11
Alkış Sözü 15
Ateş Kuşu 17
Dünyanın Yaratılışı 20
Yedi Kardeş 22
Rüzgâr Tanrısı ile Güneş Tanrısı'nın Tartışması 32
Dev Kartallar Ülkesi 36
Deniz Tanrısı 45
Suların Efendisi ile Balıkçı 50
Ormanların Efendisi 54
Yel İyesi ve Dağ İyesi 57
Genç Şaman, Ölüm ve Tanrılar 62
Ay ve Güneşi Kurtaran Çocuk 72
Toprak Ana 80
Güneş Ana, Ateş Ana ve Toprak Ana 82
Ay Ata 84
Ayı Tanrı 85
Dağ Ruhlarının Oğlu Ak Köbek 87
Verdiğini Alan, Aldığını Veren Kutsal Doğa 90
Dağların Efendisi ve Avcı 97
İki Avcı 101
Yedi Başlı Çilbigen ve Tardan Nine 104
Anaların Anası Bozkır Tanrıçası Hurtuyah Taş 111
Şaman Dağı 113
Üst Dünyadaki Yaratanlar 116

Şaman İnancındaki Evren 118
Dağları Yaratan Tanrı Tor 121
Esinlenilen ve Önerilen Kaynakça 123

Soğuk iklimin sıcak kalpli Şamanlarının gizemli masallar ve efsaneler dünyası, yüreğinize dokunacak, ruhunuzu saracak...

Sevgili kız kardeşim Aselya ve ağabeyim Almaz'a...

Önsöz Niyetine

En az 40.000 yıllık geçmişe sahip, kadim bir inanç sistemi olan Şamanizmde, Türk halklarının Kam, Tunguz-Mançuların ise Şaman olarak adlandırdığı figürün yeri oldukça önemlidir. Söz konusu bu adlandırmalar, farklılıklar söz konusu olsa da, hem Türk, hem Moğol, hem de Tunguz-Mançu dilleri, birçok araştırmacının bilinçsizce veya bilinçli olarak; ama ısrarla üzerinde durmaktan kaçındığı üzere "Altay dil ailesi"ne mensuptur. Bu nedenle "Şaman kelimesi Türkçe değildir" ifadesi her ne kadar bilimsel düzlemde doğru olsa dahi, bu ifade Şamanlık ya da Kamlık inanç ve kültürünün köken itibarıyla yine Altay uygarlığının içinden çıktığı gerçeğini örtmemektedir. Nitekim Türk dilleriyle birlikte anılan bu Tunguz-Mançu ve Moğol, hatta Kore ve Japon dillerinin bir araya gelerek Altay dillerinin makro ailesini meydana getirmekte olduğu ve dolayısıyla Şaman sözcüğünün de doğrudan Türkçe olmasa bile Türklerin mensubu olduğu Altay kültür dairesine ait olduğu gerçeği de tamamen çürütülememektedir. Ayrıca Türkiye'de konuşulan Türkçenin de Altay dillerinden biri olduğunu burada ifade edelim ve yukarıdaki sebeplerin ardından Şaman sözcüğünün, Kam sözcüğünden sosyokültürel bakımdan o kadar da kopuk

olmadığının altını çizelim. Üstelik tanınmış Hakas halkbilimcilerinden Prof. Dr. Viktor Y. Butanayev de kadim Türk dillerinden biri olan Hakasçada Şaman sözcüğüne hem anlam hem de biçim olarak yakın sözcüklerin varlığından söz etmektedir. Tüm dünyada Şamanizme karşı ilginin arttığı bu dönemde Şamanizmi bizlere uzaylıların dışarıdan bulaştırdığını ima etmeye Şaman inanç ve kültüründen korkmaya gerek olmadığı ortadadır. Atalarımızın o gizemli "eski Türk dini" ile günümüzde Sibirya yerlisi Türk budunlarının mensup olduğu Şamanizm arasında "hiçbir organik bağlantı yoktur" tarzı keskin ifadeler ileri sürmek yerine, o kadim dönemlerde yaşayan Türk budunlarının bıraktığı yazıtlarda yer alan "Tengri Umay" ifadesinin bugün Altaylarda, Hakaslarda, Tuvalarda, Şorlarda, Telengitlerde, Tofalarda ve pek çok Sibirya Türk halkında Umay Ana biçiminde yaşatıldığını aklımızın bir köşesinde saklamamız yeterlidir. Bu basit bilgiden yola çıkarak dahi görülmektedir ki, ilk Türk ansiklopedistlerinden Kaşgarlı Mahmut'un daha XI. yüzyılda yazdığı gibi, kendisine tapınıldığı takdirde çocuk sahibi olmayı sağlayan Umay ile ilgili inançlara Sibirya Türkleri hem sahip çıkmış, hem de inanç dünyasının bu zenginliğini Şamanizm bağlamında XXI. yüzyıla kadar koruyup getirmenin yanı sıra halen yaşatmaya devam etmektedir.

Ancak burada bu konuyu daha fazla derinleştirmeyeceğiz. Türk Şamanizmi ile ilgili birçok konu, İstanbul'da Asi Kitap'tan çıkan ve yoğun okur ilgisiyle karşılaşarak Ocak 2018'de 2. baskısını yapan Şaman: Doğa'nın Şifası.Uyanınca adlı eserimizde tüm yönleriyle tartışılmıştır. İlgilenen sevgili okuyucularımız bu kaynağa başvurabilirler.

Şaman *Masalları: Üç Âlem Gezgini* adlı bu çalışmamız, Şaman mitolojisi konusunda Sibirya yerlisi budunları kap-

saması bakımından Türkiye'de bir ilktir. Bu eserin içinde yer alan yirmi beş adet Şaman masal ve efsanesi tarafımızca yazılarak meydana getirilmiş; ama bu yaratıcılık sürecinde Sibirya'da ezelden beri yaşayan Hakas, Altay, Saha-Yakut, Şor, Tuva gibi Türk halkları ile Eskimo ve Çukçi budunlarının zengin mitolojisinden önemli ölçüde esinlenilmiştir. Ancak "Bu bana kâfi gelmez" diyen yurttaşlar için de elinizde tuttuğunuz bu eserin sonuna "Esinlenilen ve Önerilen Kaynakça" adlı bir bölüm eklenmiş, "Sibirya mitolojisi denizine" yelken açmak isteyenlerin ilgi ve hizmetine sunulmuştur.

Şaman masalları ve efsaneleri deyip de geçmemek lazımdır; çünkü bu söylenceler kadimliği kadar zenginliğiyle de bilinen Sibirya mitolojisi dünyasının ve daha önce Şaman: Doğa'nın Şifası Uyanınca adlı çalışmamızda da ifade edildiği gibi, hakkında ne kadar fazla şey yazılsa da, asla tam olarak ele alınamayan ve dolayısıyla büyük oranda gizemini korumaya devam eden Türk mitolojisinin kapılarını bizler için aralamakta, bu sihirli âleme bizleri adeta çağırmaktadır.

Geleneksel söylencelere boşuna halk bilgeliği ansiklopedisi denmemektedir; çünkü insanlar varoluşları boyunca en içten duygularını, gerçek beklentilerini, esas düşüncelerini, inanış ve algılarını, hayal ettikleri dünyayı ve arzuladıkları toplumsal ilişkileri zamana karşı bilgileri koruyan bir data bankasıymış gibi masallar, efsaneler ve destanlara yüklemişlerdir. Bu nedenle bu engin deryalar mutlaka keşfedilmeli, okunmalı, araştırılmalı ve bilinmeli, ayrıca gelecek kuşaklara anlatılarak aktarılmalı, kısaca yaşanmalı ve yaşatılmalıdır.

O halde okumaya başladığınız bu kitabı hep birlikte tıpkı bir Şaman *tüür*'ü, yani Kam davulu gibi bir at olarak düşünelim ve kadim bilgelik hazinelerimiz olan Şaman masalları ve efsanelerinin bozkırlarına doğru bilgi dolu bir yolculuğa çıkalım. Bu yolculukta eski Türklerin dediği gibi üzerinizde ay ve güneşi hep duyumsamak nasip olsun. Seyahat boyunca yüreğinizde esenlik ve mutluluk, aklınızda da ilgi ve merak hissi hep olsun...

Timur B. Davletov
10 Mart 2018
Ankara

Alkış Sözü

Şaman Masalları: Üç Âlem Gezgini adlı bu kitabımızı da Eylül 2017'de İstanbul'da Asi Kitap'tan çıkan ve Ocak 2018'de ikinci baskısını yapan Şaman: Doğa'nın Şifası Uyanınca adlı eserimizin hemen arkasından yazmaya başladık. Bu yolculuğa çıkışımda söz konusu yayınevinden Gürkan Hacır ile İsmet Gülseçgin'in cesaretlendirmesi çok etkili olmuştur. Bu nedenle adı geçen dostlarıma, ayrıca başta Karen Güçlü, Bektaş Culhacı ve Kemal Kaşıtoğlu olmak üzere tüm yayınevi ekibine içtenlikle teşekkürlerimi ifade etmekten onur duymaktayım.

Bununla birlikte bu çalışmanın meydana getirilmesi sürecinde bana her daim destek, gözden geçirme, düzelti ve edebi yönden çok doğru yönlendirmelerde bulunan sevgili hayat yoldaşım, *xınızım* Nükhet Okutan Davletov'a özellikle minnetlerimi sunuyor, yüreğini yüreğimle kucaklıyorum. O olmadan bu eser gerçekten de bu kadar kısa bir sürede yazılamazdı.

Yukarıda bahsettiğim herkesle birlikte Sibirya Şaman efsane ve masallarına merak duyarak bu kitabımızı okuyan ve okutan, gerek birebir tavsiyelerle, gerek sosyal medya

üzerinden bu eseri tanıtan bütün değerli okurlara hem minnettarlık hem de Şaman hayırduası anlamında alkış sözlerimi sunuyorum.

Şimdi ise Türkiye'de ilk kez bir kitap halinde Türkçe olarak yayımlanan Şaman *Masalları: Üç Âlem Gezgini*'nin kadim ve gizemli dünyasına hep birlikte adım atalım ve yüzyıllar öncesinden günümüze ulaşan bu kültürel mirasımızla tanış olalım.

Timur B. Davletov

11 Mart 2018

Ankara

Ateş Kuşu

Dünyayı yarattıktan sonra Tanrı Ülgen, can sahibi tüm yaratıkları meydana getirmiş. Kuşlar ve hayvanlar taygalarda yaşamlarını sürdürmekte, bolluk içinde yaşamaktaymış.

Ancak Tanrı Ülgen insanı çıplak olarak yaratmış ve onlara ateşi de vermemiş. Fakat sıcaklar giderek azalmaya, güneş ufuklara daha yakın olmaya başlamış. Günler kısalmış, kara kış nefesini kişioğullarının enselerine üflemeye, onların kemiklerini soğutmaya iyiden iyiye alışmış. Artık insanlar ne ısınabiliyor ne de yemeklerini pişirebiliyorlarmış. Oysa sıcacık yuvalar kuran kuşlar hiç donmuyormuş. Üzerlerinde kalın postları ve kürkleri olan hayvanlar da soğuğa karşı dayanıklıymış.

Sürekli üşüyen insanlar bir gün belki bir çare bulunur umuduyla kuşlara gitmiş ve şöyle demişler: "Siz kuşlar göklere kadar yükseliyor, dünyanın birçok yerine ulaşabiliyorsunuz. Yüksek dağları aşabiliyor ve engin denizleri geçiyorsunuz. Lütfen hayatta kalmamızı sağlayacak ateşi bulmak için bize yardım edin!"

Yüreklerinde insanlar için acıma sezen kuşlar, insanların ricasını kabul etmişler ve yeryüzünün dört bir tarafına

uçup dağılmışlar Az uçmuşlar, uz uçmuşlar, çeşitli topraklardan geçmişler; ancak ateşi bir türlü bulamayıp boş ellerle geri dönmek zorunda kalmışlar.

Soğuk kışı zar zor geçiren ve ateşi getireceklerini umdukları kuşları titreyerek bekleyen insanlar, havaların nihayet ısınmasıyla göklerden yankılanan kanat seslerini duyar duymaz evlerinden dışarı çıkmışlar. Ancak elleri boş dönen kuşlardan aldıkları bu habere çok üzülmüşler. Yine de kendilerine yardım elini uzatan bu iyi yürekli dostlara teşekkür edebilmek için çeşitli ikramlar sunmuşlar.

Derken güz gelmiş çatmış ve kuşlar yeniden sıcak ülkelere uçmak için hazırlanmaya koyulmuşlar. İkinci kış dönemini de büyük bir zorluk içinde geçiren ve çok kayıp veren insan soyu, soluğu yeniden kuşların yanında almış. Göç ederken geçtikleri yerlerin efsanelerine kulak kabartmış olan meraklı bir kuş, insanlara acımış ve zihnini şöyle bir yoklamış. Sonunda eğer şansları yaver giderse efsanelerde geçen Ateş Kuşu'nu aramalarını ve bulurlarsa ona başvurmalarını önermiş.

Çok yer dolaşan, büyük dağları aşan, engin denizleri geçen insanlar nihayet bir gün Kutsal Kayın Ağacı'nın dallarına yuva kurmuş olan yaşlı bir dev gibi görünen Ateş Kuşu'nu bulmuşlar. Derdini anlatan insanlara bilge kuş şöyle cevap vermiş: "En mükemmel ben yaratıldım, dememeli; en akıllı benim, diye kibirle yürümemeli. Doğa'yı iyi tanımalı. Sizi saran bulutlara, dağlara, taşlara, sulara bakın kişioğulları! Görmüyor musunuz etrafınızdaki taşları? Bunlardan beyaz olan iki taşı bulun ve onları korkmadan birbirine çarpın. Doğan kıvılcımlar ateşe dönüşecektir!" Bu sözlerin ardından ihtiyar Ateş Kuşu, insanların gitme vaktinin geldiğini gösteren bir sessizliğe gömülmüş.

Bilge kuşun sözlerini çocuklarına ve torunlarına anlatan, unutulmaması için kulaktan kulağa yayan insanlar ateşe hâkim olmuşlar. Doğanın bilgeliği ve cömertliği sayesinde kanlarını sıcak tutmayı ve yerin bağrından çıkan yeşil otları da, avladıkları hayvanların etlerini de pişirmeyi öğrenmişler. O günden beri insanlar kıştan eskisi gibi korkmazlarmış.

Dünyanın Yaratılışı

Zamanın başlangıcında, henüz Tanrıların gölgelerinin düşebileceği, ayaklarının basabileceği, üstüne yaşam yayacakları hiçbir kara parçasının olmadığı eski bir sonsuzlukta her yer sadece suyla kaplıymış. Bu gümüş karası suyun üzerinde ördek donuna girmiş olan Tanrı Ülgen ve Tanrı Erlik yan yana uçuyorlarmış. Bu iki yaratıcı, yeri yaratmaya karar vermişler. Bunun üzerine Tanrı Ülgen yol arkadaşına demiş ki: "Sen Erlik! Suyun altına dalacaksın ve dipten toprak parçası getireceksin. Sonra da birlikte dünyayı yaratıp ovaları yayacağız, dağları yükselteceğiz, koylar oyacağız, üzerinde uçtuğumuz suyun çarpacağı ıslık çalan yarlar dikeceğiz."

Derin bir nefes alıp göğsünü havayla dolduran Tanrı Erlik, karanlık suların içine dalmış. Tüm zamanların başlangıcının soğukluğuyla kaplı olan bu suların en derinlerine inen Tanrı Erlik ışık geçirmez derinliklerden bulduğu bir parça toprağı ördek gagasının içinde yukarı çıkarmış.

Suların dibinden getirilen değerli maddeyi alan Tanrı Ülgen ise bu ıslak ıslak parlayan kara çamuru kullanarak dünyayı yaratmaya başlamış. Ancak uzun uğraşların ardın-

dan yaratılan bu yer öylesine pürüzsüz hatta kaygan olmuş ki, üzerinde dolaşmak bile imkânsızmış.

Bunu gören Tanrı Erlik ise dayanamamış ve biraz önce yoğurulmuş olan, hatta üstünde buğusu tüten bu dünyaya sert darbeler indirerek üzerinde derin uçurumlar, yüksek zirveler, engin vadiler ve büyük dağ silsileleri meydana getirmiş. Böylece hem Tanrı Ülgen hem de Tanrı Erlik'in ortak gayretleri sonucunda üzerinde yaşadığımız dünya, yani evimiz günümüzdeki yaşam dolu halini almış.

Yedi Kardeş

Kaç kış ve kaç yaz önce olduğunu kimsenin hatırlamadığı çok eski zamanlarda Altay'da kimse yaşamıyormuş. İşte o ancak kayaların ve taşların anımsayabildiği zamanlarda bu kutsal topraklara yedi erkek kardeş göç etmiş, buraları yurt tutmuş. Birer çam ağacı misali sağlam, boz ayılar kadar güçlü, boz kurtlar gibi birbirine yardım eden kardeşlermiş bunlar.

O denli güçlü ve ağırmış ki bu alp yiğitler, onları yerden kaldırabilecek at yokmuş dünya üzerinde. Bu nedenle kardeşler yaya olarak dolaşmaktaymış. Ancak bu kişiler yürüdüklerinde en hızlı uçan kuşlar bunların arkasından yetişememekte, en hızlı koşan hayvanlar bu kardeşler kadar hızlı ilerleyememekteymiş.

Bu arada altı kardeşin beline inen saç örgüleri kır iken, yedinci erkek kardeşin kalın beliği gece ortası kadar simsiyah, kara kuzgunun kanadı kadar karaymış.

Bir kış günü çok başarılı geçen bir avın ardından, ısıtan ve hayat veren ateşin etrafında toplanan kardeşler konuşmaya başlamış, fikir alışverişine girişmişler. Aralarından en büyükleri demiş ki: "Saçlarımız ağarmış, bizler artık yaşlanmışız;

ancak aramızdan en küçüğümüzün *kicege* olarak bilinen kalın beliği henüz kara kuzgunun kanadı kadar karadır. Buna rağmen eteklerinde yaşadığımız yedi dağımız, kıyılarında oturduğumuz yedi denizimiz, içinde avlandığımız yedi taygamız ıssız kalmaya devam etmekte, hiç kimse buralarda yaşamamaktadır. Bu yüzden bu kutsal topraklar ıssız kalmasın, soyumuz devam etsin diye kardeşimize bir eş bulmalıyız. Ancak ona eş olacak hatun kişiyi nerede aramalıyız?"

Kardeşlerin en küçüğü ise göğe bakarak şöyle söylemiş: "Oralarda, Ülger Kağan'ın topraklarında beyaz yüzlü ve iğne gibi ince endamlı Altın Kız yaşıyor. İşte onunla bir ateş yakıp etrafında oturmayı, bir ev kurup içinde yaşamayı arzuluyorum."

Daha bu sözler dudaklarını tam olarak terk edip havaya karışmadan, Ülger takımyıldızına dönük gözleri daha yumulup açılamadan etrafta oturan kardeşler ansızın yanlarındaki avlarını, silahlarını kaptıkları gibi yüksek dağlara, uçurumlu zirvelere tırmanırken bulmuşlar kendilerini.

Derken ak mermer gibi bir dağa tırmanarak zirvesine ulaşan erkek kardeşler, bembeyaz bulutları bile çok uzaklarda, gerilerde bırakmışlar. Hatta öylesine yükselmişler ki gökteki yıldızlar bile yakınlaşmış, bulundukları yerin etrafında yıldızların hareket ettiği görünür olmuş. Buralarda yaşlı yıldızlar sanki altın zırhlara bürünmüş dolaşmakta, genç yıldızlar ise bakırdan zırhlarla donanmış bir halde gezinmekteymiş.

Bir ara, "Ülger Kağan bana biricik kızı Altın Kız'ı vermez; çünkü ben sıradan bir avcıyım, pek şansım yok" diye yenilgi dolu bir sesle mırıldanmış kardeşlerin en küçüğü.

Kardeşlerin en büyüğü ise: "Evet, doğru, bizler soylu atalarımızı sayamayız belki ya da soyumuzla ve boyumuz-

la övünemeyiz; ancak bizi farklı kılan, çam ağaçları gibi doğru, ayılar kadar cesur ve börüler[1] misali kardeş dayanışması içinde olmamızdır" diye cevaplamış küçük kardeşini.

Bu sözler havaya karıştığı esnada kardeşlerin hepsi bir anda ellerindeki asaları yere vurmuş ve bulundukları yerden göğün yüzüne doğru adımlarını atmışlar.

Bu sırada burnuna gelen yabancı kokulardan, insanların yaklaştığını anlayan Ülger Kağan'ın atları pofurdanmaya başlamış. Sahiplerinin yaşadığı altın sarayın önündeki altın direğe bağlı duran diğer atlar da huzursuzlanıyormuş.

Altın zincirlerle bağlı olan yırtıcı köpekler de kardeşlerin kokularını almış ve korkudan kıstırdıkları kuyruklarının üstüne oturup tıpkı henüz gözleri açılmamış köpek enikleri gibi tiz bir sesle çenilemeye girişmişler.

Altın at bağlama kazığının yedi yanına asalarını dayayarak bırakan yedi kardeş börklerini[2] çıkartarak altın sarayın içine girmişler.

Devasa sarayın içinde çok sayıda konuk varmış: yedi gök katından ve dünyanın her köşesinden tüm Tanrılar, ruhlar, canavarlar ve kahraman alp yiğitler gelmiş, düzenlenen ulu ziyafete katılmaktaymış.

İçeri giren yedi kardeş içeride bulunan herkese saygılarını sunup esenlikler dilemiş. Ancak karşılaştıkları tepkiler aynı şekilde hoş olmamış. Nitekim insanlar için çok tehlikeli olan yedi başlı Tanrı Çilbigen konukları görür görmez yedi başının yedisiyle kahkaha atmaya başlamış ve şöyle söylemiş: "Ha ha ha ha! Böyle bir şeyi hiç beklemezdim; ama yemekliklerim kendi ayaklarıyla bana gelmiş, lütfen bizi yiyiniz diye yalvarıyorlar adeta!"

---

1 Börü: Kurt
2 Börk: Şapka

Az ötede oturan ulu alp yiğit Kobon Oçun ise gelen misafirleri gördüğünde ağzındaki pipoyu bile çıkarmadan alplara doğru üfürdüğü dumanın içinden aşağılayıcı bir bakış atıverip kendisine sunulan saygı ve esenlik dileklerini karşılıksız bırakmış.

Göklerin kralı Tengri Kağan'ın oğlu Temir Han Alp ise kahramanlarınıza bakmamış, hatta sol omzundan aşağıya doğru sarkan tek bir kalın saç örgüsü olan *kicege*'si bile hiç sarsılmamış. Tengri Kağan da konuklar gelmeden önceki gibi oturmaya devam etmiş, ziyafetin tadını çıkarmayı sürdürmüş.

Üç basamaklı dev bir altın taht üzerinde oturan Tanrı Ülger Kağan'ın gözleri birer yeşil göl, burnu sıradağ, bıyıkları omuzlarının arkasından sırtına doğru düşen, sakalı ise dizlerine kadar inen sarkıtlar gibiymiş. Konuklara kalın kaşlarının altından bakan Ülger Kağan şöyle demiş: "Siz yedi kardeş! Sizlerin atınız bile yok! Yaya olarak benim kutsal sarayıma bu halde gelmek nasıl bir cürettir! Bu acınacak halinizle burada bulunan değerli konuklarıma karşı beni rezil etmeyin, bir an önce geldiğiniz yere geri dönün!"

Davetsiz konuklara öfkeyle çıkışan Ülger Kağan, kardeş alp yiğitlerin sunmaya çalıştığı değerli hediyelere bakmamış bile.

Melez ağacı kadar dayanıklı, boz ayılar kadar cesur ve boz kurtlar kadar dayanışmacı olan yedi alp yiğit kardeş ise geri adım atmadığı gibi daha da ilerleyerek, "Bize sırtınızı çevirmeyin. Hediyelerimizi kabul edin. Bize kulak verin; çünkü biz kızınız Altın Kız'ı kardeşimize istemeye geldik. Bunun için ne emriniz olursa yerine getiririz, istediğiniz işi başarırız" demiş.

Bu sözler üzerine kahkahalara boğulan Tanrı Ülger Kağan: "Nasıl ki üzeri reçineli dallardan oluşan ateş en iyi ya-

narsa aynı biçimde, göklerin iki kağanının çocukları da bir evde esenlik ve mutluluk içinde yaşayacaktır. Genç Temir Han Alp ve gencecik Altın Kız da zaten birbiri için yaratılmıştır" demiş.

Ama bu sözler bile kardeşleri yıldırmamış, teslim olmaya zorlayamamış. "Bizlere hayat veren kutsal Güneş'i getirmemizi emredin getirelim! Geceleri yolumuzu aydınlatan Ay'ı yakalamamızı isteyin yakalayalım!" demiş kararlı yiğitler.

Bu sözleri duyan Tanrı Ülger Kağan etrafında bulunan herkese hitaben şöyle buyurmuş: "Tamam o zaman. Şimdi herkes buyruğumu dinlesin, sözlerimi kulaklarıyla dikkatlice işitsin! Yetmiş dallı boynuz sahibi olan ve boynuzuyla gökten yıldızları indirip yere atan, ön ayaklarıyla da yıldızları kum gibi ezen dev bir kara maral vardır. Yedi denizin birleştiği kıyıda yetmiş zirveli, yetmiş dağın birleştiği yerde yaşayan bu güçlü hayvanı kim yakalar ve o sihirli boynuzlarından bana getirir, postundan da kımız için bir tulum dikerse işte o alp yiğide kızımı eş olarak vereceğim!"

Bunu duyar duymaz ilk davranan yedi başlı Tanrı Çilbigen olmuş. Apar topar ayağa kalkıp evin dışına doğru kapıdan koşmuş, at niyetine kullandığı mavi boğasının boynuzlarını yakalayıp üzerine binmiş ve kamçı vurup yedi denizin ortak kıyısına, yetmiş dağın birleştiği yere doğru bir fırtına gibi ilerlemiş.

Göklerin efendisi Tengri Kağan'ın oğlu Temir Han Alp da sekiz kuyruklu kamçısıyla havada sallayarak üzerine atladığı boz atıyla rüzgârdan bile hızlıca atılmış ileriye.

Ulu alp yiğit Kobon Oçun da diğerlerinden geride kalmamak için yaydan çıkan ok kadar hızlı uçmuş kır atıyla.

Herkes bu kadar hızlanmışken bizim yedi kardeş ise herkesin gerisinde kalarak hiç acele etmeden ve hatta durup

dinlenerek yaya ilerlemekteymişler. Ancak alp yiğitlerin bu adımları sihirliymiş. O yüzden bir adımda yarım fersahlık bir mesafeyi geride bırakabiliyorlarmış. Yedi günde alp kardeşler Çilbigen'in yedi gün boğasını sürüp yedi gece konaklamayla aldığı yol kadar önüne geçmişler.

Çilbigen buna çok sinirlenmiş, o kadar kızmış ki, yüzü kırmızı da değil; koyu kahverengi bir hal almış. Kasırga gibi hızlı ilerleyen Çilbigen, alp yiğitleri yutmaya niyetlenmiş. Derken kardeşlere öylesine yaklaşmış ki, üzerine binmiş olduğu mavi boğanın devasa boynuzları alp yiğitlerin önüne geçmiş.

Bunu gören kahramanların en büyüğü, yanından geçmekte oldukları bir gölün suyunu ağzına çekip yolun üzerine püskürtmüş. Çilbigen ansızın ortaya çıkan bu engele takılırken alp yiğitler de epey vakit kazanmışlar.

Ancak bu sefer arkalarında atın üstünde hızlıca yaklaşan Tengri Kağan'ın oğlu Temir Han Alp'ın yaklaştığı görülmüş. Bunun üzerine ikinci en büyük kardeş yanından geçtiği uzun bir dağ silsilesine uzatmış elini ve yerinden koparark yolun ortasına dikivermiş.

Temir Han Alp geride kalırken bu kez ulu alp yiğit Kobon Oçun atıyla yaklaşmış, ağzındaki demir piposunun gölgesi hızlıca ilerleyen alp kardeşlerin önüne geçmiş. Ancak üçüncü en büyük kardeşleri yol kenarında duran ve sıradan bir insanın kaldıramayacağı kadar ağır bir kaya parçasını havaya kaldırıp yolun ortasına koymuş. Böylece Kobon Oçun'u da geride bırakan kardeşler yedi denizin kesiştiği yerin kıyısına, yetmiş doruklu yetmiş dağa varmışlar. Kardeşlerin dördüncüsü yıldırım gibi hızlıca koşmuş dağların üzerine. Ancak onun ayaklarının çıkarttığı gürültü ve patırtı, kara maralın kaçmasına sebep olmuş. Gerçekten de kara maral

devasaymış; başı bulutların ötesine yükseliyor, boynuzu ise yıldızlara takılıyormuş.

Beşinci kardeş, kara maralın bulutları delen o değerli boynuzlarını yine de görebilmiş ve demir yayının kirişini o kadar çekmiş ki, başparmağından duman tütmeye başlamış. Onun saldığı ok bir kasırga gibi fırlayarak kara maralın al yüreğini delip geçmiş.

Derken alp yiğit kardeşler geri dönmüşler, hemen sarayın önündeki at bağlanan direğin yanı başına kara maralın boynuzunu koymuşlar. Kara maralın postundan da kımız için tulum dikip bırakmışlar Ülger Kağan'ın ayaklarının dibine.

Ev sahibi ise kahramanlara bakmadan, "Ben avınıza tanık olmadım. Ortaya koyduğunuz yiğitliklerinizi kendi gözümle görmedim. Sizin cesaretinizle ilgili türküler ortaya koymadı halkımız. Bu nedenle diğer yarışmacılarımızın da gelmesini bir bekleyelim!" deyivermiş.

Ancak diğer taliplerin geri dönüşü o kadar da hızlı olmamış, hatta yıllar sürmüş. Nitekim herkesten önce davranan yedi başlı Çilbigen bile ancak yedi yıl geçtikten sonra geri gelebilmiş. Temir Han Alp'ın seyahati ise on yıl sürmüş. Hemen arkasından da Kobon Oçun atını *sarçın* denen at bağlama direğine bağlamış.

Bu gelişmelere bir hayli üzüldüğü belli olan Tanrı Ülger Kağan yeni bir şart öne sürerek, "Aranızdan kim ki en güzel kahramanlık destanını anlatırsa işte Altın Kız'ı ona eş olarak vereceğim!" demiş.

Yine herkesten önce yedi başlı Çilbigen davranarak, "En yahşi destanı ben anlatırım!" diye bağırmış yedi başının tümüyle. Bu alp yiğit anlatmaya başlar başlamaz sesi-

ne doğa bile dayanamamış, etraftaki kuşlar yuvalarını terk etmiş, hayvanlar yavrularını geride bırakarak kaçışmışlar. Bu işkenceye ev sahibi son vermiş; çünkü evcil hayvanlar da kaçmaya başlamış. Bu olup bitenlerden bir hayli utanan Çilbigen ise mavi boğasının rengine bürünmüş, oturduğu yerden kalktıktan sonra hayvanına atlayıp binerek hızlıca oradan uzaklaşmış.

Sıra genç Temir Han Alp'a gelmiş. Ona Kobon Oçun eşlik edecekmiş. İkilinin anlattığı destan o kadar hüzün doluymuş ki, bu kez hayvanların kaçışması ne kelime, doğa bile ağlamaya başlamış, havada uçan kuşlar ağaçların dallarına konup gözyaşlarına boğulmuşlar, hayvanlar inlerinde burun sularına karışmışlar. Tanrı Ülger Kağan da dayanamamış ve ardından, "Bu kadarı yeter!" diyerek yiğitleri durdurmuş. Alplar buna hiç itiraz etmemişler ve toplanıp evlerine doğru yola düşmüşler. Kardeşlerin altıncısına sıra gelmiş. Altıncı kardeş elinde kopuzuyla gelmiş ve parmaklarıyla tellere dokunur dokunmaz yine hüzün dolu bir türkü etrafa yayılmış. Kuşlar ve hayvanlar bu kez biraz daha sokulmuş ve kulak kesilmişler. Hatta bitkilerin yaprakları ve dikenleri bile bu sesin etkisiyle taşa dönüşmüşler. Kurumuş dallarda yeni yapraklar belirmiş, genç filizler güne doğru uzanmaya başlamış. Ilık bir yağmur toprağı sulamaya başlarken, tatlı sıcak bir yel de o toprağı kurutmuş. Ardından güneş çıkmış ve rengârenk bir gökkuşağının ucunu yiğidin omzuna kondurmuş. Bu görüntü öylesine etkileyiciymiş ki, anlatmaya ne sözler ne de ezgiler yetebilirmiş. Bu destanı dinleyen Tanrı Ülger Kağan bile hüzne kapılmış ve uzaklardaki takımyıldızlara dikmiş keskin gözlerini. Dizleri titremiş, alt dudağı seğirmiş, gözyaşları sakallarını ıslatmış. Dört gün, dört gece hiç uyumadan sürmüş destan

ve hiç uyumadan onu dinlemiş etraftakiler. Sonunda Tanrı Ülger Kağan, ne yaparsa yapsın bu yedi kardeşi alt edemeyeceğini kabul etmek zorunda kalmış. Tam da o sırada Ak Saray'ın içinden ay ışığından ipliklerle dokunmuş, gün ışığından süslerle donanmış bir elbise giymiş olan Altın Kız ortaya çıkmış. Kardeşlerin yedincisi, Altın Kız'ı görür görmez sağ dizini yere vurmuş ve kızın sağ elini tutarak, "Seninle birlikte yer üstünde yurt kurup, bir ateş yakalım," demiş. "Birlikte ev kuralım," demiş Altın Kız da cevap olarak ve alp yiğit kardeşlerle birlikte babasının evinden ayrılmış. Olup bitenlere çok üzülen Tanrı Ülger Kağan, fark etmeden alt dudağını ısırarak kanatmış. Kanlı gözyaşları bir yağmur gibi toprağı sulamış. Öfke ve çaresizlik içinde, "Ben bu yedi kardeşi lanetliyorum!" diye haykırmış. Bu sırada kardeşler ise en küçüklerinin düğünü için türküler söyleyerek hazırlıklar yapıyorlarmış.

Birden göklerden ateş doluları yağmaya başlamış. Düştüğü yeri kavuran yıldızlı bir alev çakmış toprağa. Bunları gören yedinci kardeş bağırmış: "Ey kardeşlerim! Göklerdeki ordu bize saldırıyor." Bunu duyan en büyük kardeş, buzlarla kaplı Üç Sümer Dağı'nın zirvesini bir kalkan olarak kullanmak üzere yerinden sökmüş. Tüm halk bu kalkanın ardına saklanmış ve olacakları beklemeye başlamış. Ancak ateş doluları o kadar yoğun yağıyormuş ki, üzerine düştüğü buzla kaplı dağ zirvesini bile eritmeye başlamış. Etrafı kozmosun derinliklerinden kopup gelen yıldızlı bir alev sarmış. Ateşten eriyen buzullardan azgın akan nehirler oluşmuş. O sırada Tanrı Ülger Kağan'ın sesi işitilmiş: "Altın Kız! Hemen eve geri dön!" Altın Kız ise babasına şöyle seslenmiş: "Hayatının erini bulan ben, insanlardan kopup ayrılmayacağım! Onları yalnız bırakmayacağım!"

Bu konuşmadan sonra göklerden çekirge sürüsü gibi kalın bir yıldız tabakası yere çakılmaya başlamış ve etraftaki tarlaları yakıp kavurmuş. Kardeşler kızgınlıkla göğe bakarak, "Bizi yer üstünde rahat bırakmıyorsanız, biz de sizin yanınıza göklere geliriz!" diye bağırmışlar. Hem kendisi parıldayan, hem de etrafını bir yıldız gibi aydınlatan Altın Kız, eşinin yanından bir an bile ayrılmıyormuş. Göklere ulaşan kardeşler, savaş düzenini almışlar. Yedinci kardeşin yanında ise kocasına sadık Altın Kız durmaktaymış. Kardeşlerin yine yılmadığını gören ve savaşmakta kararlı olduklarını anlayan Tanrı Ülger Kağan, ordusuyla birlikte arkadan dolanıp onları sırtlarından vurmaya niyetlenmiş. Ancak kardeşler hep tetikteymiş ve tedbirlerini almışlar. Yüzlerini daima Tanrı Ülger Kağan'a çeviriyorlar, onu bir an bile gözden kaybetmiyorlarmış. İşte o kadim zamanlardan beri kardeşler ile Ülger Kağan birbirlerinin sonsuz düşmanı olarak kalmışlar sonsuz uzayda. Yaşlı Şamanlar bu efsaneyi göklerde yan yana duran yedi yıldızı göstererek hâlâ anlatırlarmış.

Rüzgâr Tanrısı ile Güneş Tanrısı'nın Tartışması

Çok kadim zamanlarda bir aile yaşarmış. Yılın neredeyse tümünde çevrede soğuklar kasırgalar esermiş. Ailede avcılıkla uğraşan bir koca ve beş çocuğu yetiştiren hanımı varmış. Evin erkeği çocukları henüz küçük oldukları için sıkça yalnız başına deniz kıyısına, sivri kayalıkların olduğu yerlere veya ormanlara gider, ne bulduysa avlarmış. Deniz dalgalarının kıyıya attığı hayvanları ve balıkları yakalayıp eve götürür, eşine teslim edermiş.

Hanımı da fırsat bulduğunda ormanlara gider meyveler ve mantarlar toplarmış. Çocukları küçük olduğu ve kimseyle evde bırakma imkânı olmadığından ancak çok yakın mesafelere ayrılabiliyormuş evin sahibi hanım.

Mevsimler yaza döndüğünde bile soğuklar dinmez insanlar bunun zorluklarını çekermiş; çünkü meyveler de bitkiler de çok az olurmuş, hayvanlar ve balıklar da pek güçlükle elde edilirmiş.

Aylar ayları kovalamış ve kış kapıya dayanmış. Etraf soğuklara teslim olmuş. Günlerden birinde er kişi, dışarı çıktığında hem çok üşümesi hem de yanaklarını dondurmasına rağmen yine de denizin ince çizgi halindeki kıyısına

yönelmiş. Denizin kıyısında uzanan sivri kayalıkların arasında bir şeyler bulma umuduyla dolaşırken de birden sesler duymuş. "Herhalde ben evde oyalanırken geç kaldım, başka avcılar gelip Deniz Tanrısı'nın hediye ettiklerini bulup aralarında paylaşıyorlar," diye düşünen ve başkalarının şansına sevinen avcı bir şey bulamayıp o seslere doğru ilerlemiş, her tarafı dolaşmış, ancak etrafta kimseyi görememiş.

Fakat sesler ortadan kaybolmamış, kayalıkların en tepesine tırmanan er kişi de onları dinlemek üzere kulak kesilmiş.

"Ben soğukları getirdiğimde toprak üzerindeki tüm dereleri, ırmakları, gölleri buzlar altında hapsederim. Deniz Tanrısı'nın insanlara bağışladığı yiyecek ve yakacakları kalın kar tabakaları altında gizlerim ki insanlar ve hayvanlar onları bulmakta bir hayli zorlanırlar. Çok kızarsam denizin bile üzerini buzla kaplar, hayatın akışını durdururum. Öte yandan insanların yaşadığı evlerin duvarlarını sarsar ve hatta yıkarım ki onların donmasına vesile olurum. İşte böyle eğlenirim ben," demiş bir ses.

Bir diğer ses de "Ben geldiğimde etrafı ısıtır, dünyadaki göl, nehir ve dereleri buzlardan azat ederim. Böylece yoksulluk içine düşen insanların geçimlerini sağlamalarına vesile olurum, meyve, bitki, hayvan ve balıklar toplaması ve avlamasına yol açarım. Denizlerdeki buzları eritip insanların Deniz Tanrısı'nın nimetlerinden yararlanmasına sağlarım. Karınlarını doyuran insanlar çocuklarını besler, artık üşümez ve hayatta daha mutlu olurlar. Herkes beni iyi sözlerle anımsar, teşekkür ederler. Ben de yaptığım iyilikle övünür ve mutluluk duyarım," demiş.

Bu sefer ilk ses demiş ki, "Haydi o zaman şu sarp kayalıkların üstünde oturan kişiye soralım, ikimizden hangimizi

daha çok severmiş?" Ardından da aynı ses, "Hey kişi, ikimizden kimi daha çok seversin sen? İkimizden hangimizi daha çok seviyorsan ona doğru başını salla," diye eklemiş.

Bu sözleri işiten avcı, etrafa bakmış, ancak kimseyi görememiş, dolayısıyla kime doğru başını sallaması gerektiğini de bilememiş. Buna karşın yine de başıyla gelişigüzel orta bir yere işaret eden er kişi şöyle konuşmuş, "Soğuktan çok mustaribim. Cehennem diye bir yer varsa orası sıcak değil soğuk olmalıdır. Tanrılar kimseyi o cildimizi dondurarak çatlatan soğukların ateşine maruz bırakmasın. Oysa baharla birlikte gelen güneş hem çevreyi ısıtmakta hem de onun bize yardımı dokunmakta. Sayesinde ben daha çok hayvan ve balık avlayabiliyorum, hanımım da daha çok bitki ve meyve toplayabiliyor. Çocuklarımız ve bizim giysilerimiz zaten pek ısıyı tutan türden değil o yüzden sıcak havalar bizler için mutluluk kaynağıdır."

Avcının bu konuşmasının hemen ardından bir ses işitilmiş: "İçtenliğin için çok teşekkür ederim sana avcı kişi, samimiyetin pek hoşuma gitti. Bundan sonra insanlara daha çok yardım edeceğim, geldiğimde ılık mevsimlerde daha güçlü ısıtacağım, böylece sizler de av esnasında daha çok hayvan ve balık elde edebilirsiniz. Kışın donmuş yanaklarınızı ısıtırım, çocukların esenliğine esenlik katarım, mutluluğunuzu pekiştiririm! Bundan sonra daha iyi yaşarsınız!"

Evine çok mutlu ve sevinçli dönen er kişi hanımına denizin kıyısında, sivri kayalıkların tepesinde yaşadıklarının hepsini anlatmış:

"Kayalıkların orada dolaşırken ben Rüzgâr Tanrısı ile Güneş Tanrısı arasında geçen tartışmaya tanık oldum. İkisi de bana başvurdu, ben de soğukların bizler için dayanıl-

maz azap verdiğini, ısıların ise bizi daha çok mutlu kıldığını, sevincimize sevinç kattığını söyledim içtenlikle. Bu samimiyetim karşılığında Güneş Tanrısı bundan sonra soğuk mevsimin ardından insanlara daha çok yardım edeceği, sofralarımızı daha da zengin ve bol kılacağı sözünü verdi. O yüzden bundan böyle çok daha esen ve mutlu yaşamaya başlayacağız!"

Dev Kartallar Ülkesi

Çok eski zamanlarda adı bilinmeyen bir denizin kıyısında varlıklarından kimsenin haberi olmadığı bir karı koca yaşam sürmekteymiş. Kimi zaman mutluluğun tadını çıkararak, kimi zaman da güçlüklere göğüs gererek hayatlarını devam ettirmekteymiş ikili. Bir gün iki kişilik bu küçük aileye bir erkek çocuk katılmış. Anneliğe hemen alışan kadının mutluluğuna mutluluk katmış bu olay. "Artık bizler yaşlandığımızda bizlere bakacak, bizimle ilgilenecek bir evladımız var!" diyerek sevincini ifade edermiş sık sık.

Anne ve babası, oğullarına o kadar iyi bakıyorlarmış, o kadar özenle besliyorlarmış ki, çocuk görülmemiş bir hızla büyüyormuş. Çok çabuk konuşmaya ve yürümeye başlamış erkek bala; ancak henüz hiç doğduğu küçük evden dışarı çıkıp, deniz kıyısının havasını ciğerlerine doldurmuş değilmiş.

Günlerden bir gün dışarıda rüzgâr yükselmiş, denizdeki dalgalar beyaz koyunlara dönüşmüş, ardından da güneşin yüzü bulutlarla örtülmüş. Dışarıda böyle bir hava olmasına rağmen çocuğun babası, "Gel benimle, seni denizde küçük yelkenliyle gezdireyim biraz," demiş. Hemen ardından da oğlunu kucağına aldığı gibi deniz kıyısına yönelmiş. Baba,

orada duran yelkenlinin içine oturtmuş evladını ve düşmesin diye de sıkıca bağlamış.

Yelkenliyi ilk önce sağa sürüklemiş sonra da bağını çekerek sola kaydırmış. Oğlunu kayığın içinde böyle gezdirmiş babası. Ancak ne olduysa birdenbire eline aldığı keskin bir bıçakla önce halatı ardından yelken iplerini kesivermiş. Dalgalar başlamış kayığı açık denize doğru sürüklemeye.

Bir iki gün dolaşmış çocuk kayığın içinde ve en sonunda sakin bir yerde duruvermiş. Ancak sıkıca bağlanmış olduğu için kendi başına çıkamamış kayıktan. Nerede olduğunu bilmediği ve üzerine yığılmış yelkenlerden kurtulamadığı için de aç ve susuz bir halde kaçınılmaz ölümü beklemeye başlamış. Ancak insan son anlarında bile umut etmeye devam eder derler. Çocuk da kayığın dışındaki havayı dinlemeye devam etmiş.

Gerçekten de dışarıdan sesler geliyormuş sanki. Üstelik bu sesler giderek yaklaşmaktaymış. Seslerden biri, "Bak, şuraya bak! İleride bir kayık var! Üzeri de sımsıkı örtülmüş" diye bağırmaktaymış. Bir diğeri ise "Kime ait acaba bu kayık? Ah ne güzel olurdu, bu kayık bize tanrıların bir hediyesi olsaydı ve içinden bir çocuk çıksaydı! Bir kardeş gibi yetiştirirdik onu! Haydi, hiç vakit kaybetmeden hemen açalım üzerindeki örtüyü ve içine bakalım!" demiş.

Kayığın içinde kurtarılmayı bekleyen çocuk bu sözleri duyunca içi yaşam sevinciyle doluvermiş aniden. Derken daha da yanaşmış dışarıdaki sesler ve becerikli eller kayığı sımsıkı kaplayan örtüyü kesmiş. Rahat bir nefes alabilmek için ağzını ve burun deliklerini var gücüyle açan çocuk da kendisini kurtaranların iki kadın olduğunu görmüş. Kadınlar oğlanı dikkatlice çözmüşler ve kucaklarına alıp temizlemişler. Ardından da eve doğru yola koyulmuşlar.

"Artık bir erkek kardeşimiz olacak!" diye sevinen kız kardeşler babalarına ve analarına anlatmışlar bu güzel haberi ve heyecanla çocuğu göstermişler, "Zamanı hiç harcamıyoruz, her an bir arayış içindeyiz. İşte Tanrılar da bizlere hediye olarak deniz üzerinden bir erkek kardeş gönderdiler. Bu oğlan büyüyecek ve bizlere bakacak, eve av getirecek, hep birlikte mutlu mesut yaşayacağız!" diyerek.

Öncelikle iyice yıkamışlar denizden gelen bu çocuğu. Deniz tuzunun, güneşin bıraktığı kirler tatlı suyla yıkandıkça ortaya çok güzel bir erkek evlat çıkmış. Çocuk da bakınmış etrafına ve bir yanında yaşlı dedeyi, bir diğer tarafta ise yaşlı kadını görmüş. Kız kardeşler ise beslemeye başlamışlar onu. Karnı doyan erkek çocuğu sonunda derin bir uykuya yenik düşmüş.

O akşamdan sonra yeni evinde yeni ailesiyle başlamış yaşamaya bu bala. Kız kardeşler her sabah evden çıkar ve ava giderlermiş. Oğlanın dışarı çıkmasına gerek bile kalmıyormuş; çünkü yemeği hazırlanıyormuş, sıcacık bir ortam varmış, etrafında pervane olan hem kız kardeşleri hem de yeni anne ve babası her şeyiyle ilgileniyormuş zaten. Ancak yıllar geçtikçe dışarıdaki yaşamı merak etmeye başlayan çocuk, bir gün evin dışında çok sert bir gürültünün patlak verdiğine tanık olmuş. Babası çocuğun korktuğunu fark edince onu rahatlatmaya çalışıp demiş ki, "Merak etme, korkacak bir şey yok! Ablaların dev balinayı avlayıp eve getirmiş olmalılar!"

Daha sonra ise çocuk da ablalarının devasa bir balığı eve getirdiklerini görmüş ve çok derin bir hayranlık ile merak duymuş. Dayanamayıp ablalarından birine sormuş: "Siz bu kadın halinizle nasıl oluyor da ava çıkıp devasa bir deniz hayvanını yakalayabiliyorsunuz?"

"Biz her şeyi avlayabiliriz, çünkü biz insan soyundan farklı bir düzende yaşıyoruz. Biz aslında dev kartallar soyundanız ve bu yüzden kocaman deniz hayvanlarını da avlıyoruz. Sen de şu anda Dev Kartallar Ülkesi'ndesin," yanıtını almış çocuk.

Öz babasının kasıtlı olarak denize, kaçınılmaz ölüme doğru saldığı kayık o kadar uzaklara sürüklenmiş ki, küçük çocuk sıradan insanların asla varamayacakları Dev Kartallar Ülkesi'ne kadar ulaşmış.

Bu garip ülkede açlık nedir bilmeden büyümüş bu bala, artık bir çocuktan güçlü bir erkeğe dönüşmüş. Ancak hâlâ evin dışındaki hayatı görmüş değilmiş; çünkü yeni ablaları başına bir kötülük gelir korkusuyla, onu koruyup kollamaktaymışlar.

Bir gün ailenin sakalı çoktan ağarmış olan babası ayağa kalkıp kız kardeşlere şöyle demiş: "Bu güzel ve dertsiz günlerimizin sonsuza dek sürmeyeceğini siz de biliyorsunuz. Bir gün gelecek ve sizin belleriniz de yılların ağır yükü altında bükülecek, tasasız başlarınız kır saçlara teslim olacak. İşte o gün size bakacak bir kardeşe gereksinim duyacaksınız. Bu yüzden daha şimdiden güçlü bir erkek haline gelen bu evladımızın da Tanrıların izniyle ezelden beri var olan Dev Kartallar soyuna katılması, gerçek bir kartal gibi uçmayı öğrenmesi gerekiyor. O vakit de bugündür. Haydi, kızım sen benim sakladığım o dev kanatları çıkart da erkek kardeşine ver. Alsın onları ve uçmayı öğrensin artık yavaş yavaş!"

Bu devasa kartalın sivri gagalı ve büyük pençeli postunu üzerine giyen genç adam bir kartala dönüşmüş. Dışarı çıkmadan önce evin içinde öğrenmeye başlamış uçmayı. Başlarda sürekli dengesini kaybedip yere yıkılsa da alp yiğit

zamanla uçmayı başarmış. Artık dışarı çıkıp göklere yükselmeye hazırmış. İlk uçuşlarında kanat çırpmaya alışkın olmadığı için çok yorulan genç alp, çok çalışarak bu engeli de aşıp gerçek güçlü bir kartala dönüşmüş sonunda.

Avlanmaya tavşan ve kakım gibi küçük hayvanlarla başlayan alp yiğit, giderek becerilerini geliştirmiş. Hatta bir gün büyük bir ren geyiği bile avlamayı başarmış. Evde herkes çok sevinmiş buna ve genç yiğidi övgülere boğmuş.

Günler ve geceler birbirini kovaladıkça, alp yiğidin kolları daha da güçlenmiş ve ablaları ona denizdeki canlıları avlamayı da öğretmişler. Artık Deniz Tanrısı'nın bağışladığı nimetlerden avlayıp eve getirir olmuş.

Kartal uçuşuyla epey bir zaman geçtikten sonra dev kartalların gelenekleriyle bütünleşmiş olan yiğit, kız kardeşleriyle birlikte ormanlara, dağlara ve denize giderek ava çıkmaya başlamış. Artık öylesine mahir bir avcı haline gelmiş ki ablalarının ava gitmesine gerek bile kalmamış. Tek başına ava çıkıyor eve bol bol av getiriyormuş. Eskiden ablalarının eve ilk kez getirdiğine tanık olduğu ve çok şaşırdığı devasa balinaları bile avlıyormuş. Ablaları ise ava çıkan erkek kardeşlerine her seferinde, "Dev balinalar dâhil denizde, ormanlarda ve dağlarda her türlü hayvanı avlayabilirsin; fakat burun deliklerinden alevler fışkırtan balinaları sakın avlamaya kalkışma, çünkü onlar çok tehlikeli ve bizler kardeşimizi kaybetmeye hiç niyetli değiliz! Bu sözümüzün dışına çıkayım deme!" diye tembihliyorlarmış.

"Tamam," diyen genç alp yiğit bir gün yine ava çıkmış. Denizin açıklarına doğru öylesine uzaklaşmış ki, artık hiçbir şey göremiyormuş avlanabileceği. Birden uzaklarda devasa ateşli balinaların yüzdüğü ilişmiş gözüne.

Bu tür balıkları avlanmasını ablalarının kesinlikle yasakladığını anımsayan genç dev kartal, merakla uzun uzadıya çevresinde uçmuş alevli balinaların. Gerçekten de böylesine büyük ve heybetli deniz hayvanlarını daha önce hiç görmemiş insan gözleriyle. Derken genç adamın içinde bir avcı merakı uyanmış. Ama cesaret edemiyormuş saldırmaya, bu yüzden üzerlerinde süzülmeye devam etmiş. Bir an içlerinden en küçüğünü tespit ettiğinde bir yıldırım gibi yukarıdan aşağıya hızlıca süzülmüş genç avcı ve alevli balinanın sırtına o devasa pençelerini batırmış. Avını havaya kaldırmayı denemiş; ama bunu başaramayacağını hissediyormuş. Ve başlamış av ve avcı arasında zamanın başlangıcından beri süren ölüm kalım mücadelesi. Dev kartal avını göklere doğru çekerken dev alevli balina da düşmanını kendisinin güçlü ve üstün olduğu denizin derinliklerine doğru çekmeye çalışıyormuş.

Mücadele uzadıkça alp yiğit üstün gelemeyeceğini anlamış, bu yüzden avını bırakıp evine dönmeyi düşünmüş. Ancak pençeleri o kadar derine batmış ki, onları dışarı çıkaramamış avcı. Üstelik mücadele esnasında artık dizlerine kadar suya da girmiş bulunuyormuş. Yaşananların karşısında dehşete kapılan genç kartal ablalarını yardıma çağırmaya karar vermiş.

Ablaları ise dışarı çıkmayalı ve ava gitmeyeli uzun zaman olmuş. Ancak tam da o sırada ablalardan birinin yüreğine bir ağırlık düşmüş, "Kalbim sıkışıyor, kardeşimizin başına bir bela gelmiş olmasın?" diyerek kız kardeşine açmış sıkıntısını. Hemen ardından toparlanmış iki kız kardeş ve açık denize doğru uçmuşlar hızlıca.

Gittikçe suyun içindeki avına yenik düşmeye başlayan ve denizin derinliklerine doğru devasa alevli balina tarafın-

dan sürüklenmeye başlayan genç kartal artık beline kadar suyun içindeymiş. Ablaları ise alp yiğidin göğsüne kadar suyun içine girdiği esnada yetişmişler yardıma ve gelir gelmez onlar da alevli dev balinanın sırtına batırmışlar o büyük pençelerini.

Üç kardeş güçlerini birleştirip çekmişler yukarı doğru balinayı ve göklere doğru kaldırmışlar avlarını. Ellerinden bir türlü kurtulamamış balina ve teslim olmuş yazgısına.

Gururlu bir yorgunluk içindeki kardeşler avlarını evlerine getirmiş ve ana babalarına göstermişler. Ana ve babaları ise her üçünü de övüp teşekkür etmiş. Ardından evin içinde yemeğe oturmuşlar ve aile üyeleri genç alp yiğidi azarlamaya başlamışlar balina avıyla ilgili uyarılarını dinlemediği için.

Bu olaydan sonra uzun yıllar geçmiş. Erkek alp kartal sürekli ava çıkıp uzun mesafelere açılıyormuş. Hem avlanıyor hem de öz ana ve babasını arıyormuş içten içe. Çok engin toprakları dolaşmış uçarak genç kartal, çok sayıda kişi görmüş; ancak ana ve babasını bulamamış.

Bir gün verimli bir avın ardından evine dönen genç kartalın babası, "Gençliğimizde çok cesurduk, istediğimizi avlar ve yerdik!" diye iç geçirmiş. Ablalarına bu istediğini avlayıp yeme meselesini soran genç kartal, babasının insan eti yemeyi özlediğini anlamış bu şekilde. Ancak kız kardeşleri sıkı sıkı tembihlemişler erkek kardeşlerini insanlara karşı mücadeleye girişmemesi konusunda; çünkü kişiler çok tehlikeliymiş ve öteki dünyaya yollayabilirlermiş onu.

İç geçiren babasına çok üzülen genç kartal bir gün, "Babama ve ablalarıma karşı bir saygısızlık olacak bu; ama yine de varayım ve babam için bir insan avlayıp geleyim," diye

düşünmüş ve ava çıkmış. Bir yerde bir erkek kişinin dolandığını görmüş, fırsat bulup saldırmış ve pençeleriyle yakalayıp insanı soluksuz bırakana dek sıkmış. Yapacak pek bir şeyi olmayan insan, o anda ruhunu teslim ederek ölmüş. Dev kartal ise avını kaptığı gibi evine dönmüş ve büyük tahta masanın üzerine bırakmış avının cansız bedenini.

Bu ava çok sevinen ama bunu belli etmemeye çalışan ana ve babası evin dışına çıkmış, avı yemeyi bitirip beş gün sonra geri dönmüşler eve. Unuttuğu bir zevki hatırlayan kartal soyundan bu iki kişi, tekrar aynı isteği dillendirmeye başlamış.

Bunu duyan genç kartal, bu sefer öz babasını aramak üzere uzun yola koyulmuş. Çok aramış öz babasını ve en sonunda onu bulup yüreğinde hiçbir caydırıcı kıpırtı hissetmeden öldürmüş. Onu da eve getirmiş ve kartal ana babası için tahta masanın üzerine bırakmış. İçinin ancak bu şekilde soğuduğunu hissetmiş genç kartal oğul.

Derken ablalarına dönerek, "Acaba öz anamı da bulabilir miyim?" demiş. Buna çok şaşıran ablaları ise, "Senin öz anan da mı vardı? Neden daha önce söylemedin ki?" diye sormuşlar. "Kartal anam ve atam onu da yiyecekler diye korktum," demiş genç alp yiğit. "Biz onu koruruz, yemelerine engel oluruz; ama sen öz ananı mutlaka bul ve getir," diye cevaplamışlar ablaları genç kartalı.

Bunun ardından yeniden yola koyulmuş genç dev kartal ve uzun arayışlardan sonra öz anasını da bulmuş. Göklerden yere inip evinin önüne konmuş; ama öz anası evden dışarı çıkmaya cesaret edememiş büyük bir yırtıcı kuş geldiğini düşünerek. Bu sefer dev kartal kılığını çıkarmış üzerinden genç alp yiğit ve evin içine girmiş. Saygılarını sunup esenlikler dilemiş öz anasına. Anası çok sevinmiş uzun yıl-

lar önce kaybettiği evladına yeniden kavuştuğu için. Balası da onu ikna etmiş kendisiyle birlikte gelmesi konusunda. Beraber dışarı çıkmışlar, oğlan da dev kartal kılığına bürünmüş ve almış dikkatlice öz anasını pençelerinin arasına sonra da uçmuş göklerin dibine doğru yükseklere.

Az uçmuşlar, uz uçmuşlar ve sonunda genç alp yiğidin Dev Kartallar Ülkesi'ndeki evine ulaşmışlar. Ablaları büyük bir sevinç içinde karşılamış onları. Evin içine girmişler hep birlikte. Öz anasını evdekilerle tanıştırdığında dev kartal babası sormuş, "Senin baban da mı var yoksa?" Genç alp yiğit ise, "Vardı; ama ben onu öldürdüm, siz de onu çoktan afiyetle yediniz," diye yanıtlamış. "Sen niçin böyle bir zalimlik yaptın?" diye çok kızmış babası oğluna. Bu sefer evladı da öz babasının kendisini annesinden kopardığını ve dalgalı denizde gezdirme bahanesiyle bindirdiği kayığa bağlayıp kaçınılmaz ölüme doğru açık denize saldığını anlatmış. Buna dev kartallar ailesi çok üzülmüşler; çünkü insanların ortada hiçbir neden yokken bu acımasızlığına anlam veremiyorlarmış. Ancak kabullenmişler evlatlarının öz anasını. O da dev kartallarla birlikte esenlik ve mutluluk içinde yaşamış, zaman zaman da Tanrılarına alkış ve adaklarını sunmuş.

Deniz Tanrısı

Çok eski dönemlerde deniz kıyısında kurulu bir evde yaşlı bir çift yaşarmış. Bu çiftin geç doğan bir oğulları varmış yalnızca. Yaşlı kadın, çocukla ve ev işleriyle uğraşırken, evin yaşlı babası da avlanmak üzere denize açılırmış.

Günlerden birinde yine denize açılmış ve çok sayıda balık avlamış. Ama içlerinden özellikle horozbalıklarının çok hoşuna gittiği yaşlı adam onları beline bağlamış; çünkü eskiden Şamanların anlattıklarına göre bu tür balıklardan yapılan muskalar avcıları açık denizlerde korur ve şanslarına şans katarmış.

O arada ailenin oğlu da büyümüş ve artık evin dışına çıkıp gezmeye başlamış. Bu gezilerinden birinde sahilde dolaşan çocuk Deniz Tanrısı'nın kıyıya attığı çeşitli nimetlere bakarken gözü büyük ve güzel bir yengece ilişmiş. Böylesi bir hediyeyi mutlaka eve götürmesi ve ana babasına göstermesi gerektiğini düşünen oğlan, yengeci almak için elini uzatmış; ancak yengeç o uzun kıskaçlarıyla çocuğun elini sımsıkı kavrayıp denizin derin karanlığına doğru çekmeye başlamış. Bağırıp çağırmasına rağmen sesini kimseye duyuramayan çocuk yengeç tarafından denizin dibine doğru sürüklenmiş.

Evde ise anası ve babası gece geç vakte kadar evlatlarını beklemişler; ancak çocuk bir türlü gelmemiş. Kaygı içinde uykuya yenik düşmüş ihtiyarlar. Sabah uyandıklarında oğlanın babası dayanamamış ve ayağa kalkıp dışarı çıkarak oğlunu aramaya koyulmuş. Her tarafı karış karış dolaşmış ancak bir türlü çocuğunu bulamamış.

Günler günleri, aylar ayları kovalamış, çocuğun anası ve babası yemek bile yiyemez olmuşlar üzüntüden. Mecburen yaşlı adamın kız kardeşi gelip onlara destek oluyor, yardımda bulunuyormuş.

Bir gün iyice güçsüz ve umutsuz düşen ihtiyar adam böyle bir hayata isyan ederek kendini denizin kıyısına atmış. Ancak kız kardeşi ağabeyinin hayatını sonlandırmak istediğini görünce durdurmak için ona yalvarmaya başlamış: "Ne olur ağabey, bu şekilde hayatı terk etme, umudunu güçlü tut ve oğlunu aramaya devam et! Lütfen geri dön, ağabey!"

Kız kardeşinin bu sözlerini işiten ihtiyar adam denize girmek üzereyken gözlerini yumup bu niyetinden vazgeçmiş ve evine geri dönmüş. Hüzün dolu hayatını yüreğindeki umut ateşini korumaya çalışarak sürdürmeye devam etmiş.

O gece hep birlikte evde yemek yemişler ve konuşmalardan sonra uykuya dalmışlar. Gecenin en derin vaktinde herkes uyurken yaşlı adam kalkmış ve dışarı atmış kendini. Denize doğru gitmekte olan bu kişinin yolunu göklerdeki yusyuvarlak ay aydınlatıyormuş.

Tekrardan sahile ulaşan ihtiyar bu sefer kararlı bir biçimde denizin serin sularına adım atmış, uzun bir süre yürümüş. Artık su adamın boyunu aşmaya başlamış. Deniz su-

ları başını örtmesine rağmen yürümeye devam eden ihtiyar, denizin altında bir köye denk gelmiş. Köyün dışında duran bir evin yanında ise bir deniz kişisi oturuyormuş. Kendisine doğru yaklaşan ihtiyarı gören bu kişi, "Sen insanlar dünyasından değil misin? Buralarda ne kaybettin? Niçin geldin dünyamıza insan? Yoksa açık denizde balık avlarken gemin alabora oldu da boğuldun mu?" diye sormuş.

"Yok, gemim kaza geçirmedi. Aslında benim başıma çok büyük bir dert düştü; çünkü ben biricik oğlumu, tek evladımı kaybettim. Her tarafı aradım; ama bir türlü bulamadım çocuğumu. Tüm umudumu kaybetmek üzereyim, dayanamadım ve kendi hayatıma son vermek istedim. Geceleyin çıktım evden ve boğulmak istedim denizin serin sularında; ama şimdi görüyorum ki denizin altında da bir hayat varmış. Hal böyleyken burada da oğlumu aramaya karar kıldım ve buralara kadar geldim," diye yanıtlamış yaşlı adam.

Bu kişinin derdini işiten deniz insanı, zavallı ihtiyara yardımcı olmaya karar vermiş ve ihtiyar adamı, Deniz Tanrısı'nın köyün ortasında bulunan ak sarayına yönlendirmiş. Ve oğlunun orada yaşadığını söyleyip adamın içini de rahatlatmış. Bunu duyar duymaz heyecanlanan ihtiyar alelacele yola koyulmuş tekrardan.

Köyün dışındaki deniz insanının az önce işaret ettiği ak saraya ulaştıktan sonra içine ilerleyip eşiği aşmış ve evin orta yerinde yanan ateşin arkasındaki yer sofrasında oturan devasa adamı görmüş. Uzun saçları ve sakalları her tarafı kaplamış bu adamın. Etrafında ise her çeşit balık yüzüyormuş. Evin içi çok geniş ve apaydınlıkmış. İçeri giren ihtiyar, ev sahibine saygılarını sunup esenlikler dilemiş.

Bu beklenmedik konuğu gören Deniz Tanrısı, ihtiyarın cesaretine gerçekten çok şaşırmış; ancak bunu belli etme-

miş. Gelen konuğa sormuş: "Sen ki yıllarca nimetlerimden istifade eden ve düzenli olarak adaklarını sunan aksakallı avcı kişi, ülkeme ne için geldin?"

"Oğlum için geldim," diye yanıtlamış ihtiyar.

"Aslında oğlunu sana vermeyeceğim; çünkü o kendi iradesiyle buralara geldi, beğendi ve ülkemizi yurt bildi," demiş Deniz Tanrısı.

Bu sözleri işiten yaşlı adamın gözleri, evin içinde iki ayrı yatak üzerinde oturan iki erkek çocuğa ilişmiş. Yılların yorgun bıraktığı yüreği sızlamış adamın; ama bu sefer sevinçle karışık bir heyecan da hissetmiş; çünkü hemen tanımış öz oğlunu ve hayatta olduğunu görmüş.

"İstediğin her şeyi yaparım Deniz Tanrısı, yeter ki bana oğlumu geri ver. Ben onsuz yaşayamam. Hanımımla birlikte biz, evladımız olmadan birer çiçek gibi solarız, bu hayattan sessizce ve hüzün içinde göçeriz," diye konuşmuş konuk kişi.

Ancak ne önerdiyse Deniz Tanrısı'nı bir türlü ikna edemiyormuş. En son aklına beline bağladığı horozbalığından yapma muskalar gelmiş aklına. Eskiden Şamanların dillerinden düşürmedikleri bir güç ve koruma kaynağıymış onlar deniz avcıları için.

Umutları tükenmek üzereyken, "En azından bunları da deneyeyim," diye düşünerek belindeki bu muskaları Deniz Tanrısı'na göstermiş ihtiyar. Evin sahibi aile fertlerine de göstermiş bu muskaları. Onlar ise bu Şaman tılsımlarını övmeye başlamışlar. Ancak Deniz Tanrısı, "Yeter!" diye bağırarak onları susturmuş ve yasaklamış bu muskaları övmeyi. Hatta onlara bakmaktan bile men etmiş içeridekileri Denizlerin Efendisi, ancak aslında kendisinin de pek hoşuna gitmiş bu kadim muskalar.

Etrafta, kulakları çınlatan bir sessizlik oluşmuş. Bir sonsuzluk kadar uzun gelmiş bu süre yaşlı adama. Heyecandan neredeyse kalbi duracakmış. En sonunda evin sahibi, ihtiyarın oğlunun kalın giyinmesini buyurmuş. Oğlanın yanındaki bala da giyinmiş. Derken Deniz Tanrısı evin içinde bulunan herkesin gitmesine izin vermiş. Çok beğendiği horozbalığından yapma tılsımları ise kabul etmemiş, sadece demiş ki: "Denizlerdeki çocuklarıma karşı daha anlayışlı olun, kutsal Doğa'daki dengeleri koruyun, etrafınızdakileri bozmayın! Toprak Anamızın can damarları olan suları da kirletmeyin! Başkaca da bir şey istemiyorum siz insanlardan!"

Ak saraydan dışarı çıkan üçlü orada yine deniz kişisine denk gelmiş. O kişi bunlara demiş ki: "Gözlerinizi sımsıkı kapayın ve ileriye üç adım atın!"

Onun dediklerini yapan üçlü, gözlerini açtıklarında kendilerini deniz kıyısında bulmuş. Hemen yaşlı adamın evine gitmişler. Evde onları yaşlı hanım ve adamın küçük kız kardeşi karşılamış. Hemen zengin bir ziyafet masası kurmuşlar böylesi önemli ve mutlu bir olay nedeniyle. Sonra da güneşi uğurlayıp gökte beliren ayı karşılamışlar ve yataklara yatmışlar.

Yaşlı adam belindeki Şaman tılsımlarını oğluna devretmiş. Oğlu da büyüdüğünde yeni kurduğu ailesiyle birlikte bu evde esenlik ve mutluluk içinde yaşamış. Deniz Tanrısı'nın ak saray evinden kendisiyle birlikte gelen bir diğer erkek çocuk da aynı yerde yaşamaya başlamış, büyüyünce de ayrı bir ev kurmuş. O kadim zamandan beri insanlar Deniz Tanrısı'na adaklarını sunmaya devam etmiş, çevrelerini saran Doğa'daki dengeleri bozmamaya özen göstermişler.

Suların Efendisi ile Balıkçı

Çok kadim zamanlarda bir balıkçı yaşarmış. Günün birinde bu balıkçı yola çıkmış, kıyıya gelip *sözîrbe* denilen balık avlamakta kullanılan ağı suyun içine atmış.

O esnada suyun üzerinde Su İyesi olarak da bilinen Suların Efendisi belirmiş ve genç balıkçıya, "Sen buralarda ne yapıyorsun?" demiş. Genç adam ise "Ağımı suya atıyorum. Aslında amacım Suların Efendisi'ni yakalamak; çünkü bir balık gibi pişireceğim onu ve yiyeceğim! Aslında Su İyesi'ne düzenli olarak adaklar da sunuyor, kurbanlar adıyoruz; ancak bir türlü fayda etmiyor. Balık avlamamı sürekli engelliyor. Bu yüzden hanımım çok kızıyor, beni balık avlamaya sürdü ve bu sorunu çözmemi tembihledi sıkıca! Yazgıya mahkûmum yani ben de!" diye yanıt vermiş.

"Anladım seni! Haydi, bakalım o zaman! Kimin daha üstün geleceğini görelim bu savaşta!" demiş Suların Efendisi ve bir sıçrayışta balıkçıya saldırmış. Başlayan bu kavgada balıkçı kişi bir fırsatını bulup Su İyesi'nin üzerine ağını atmış.

Üzerine atılan ağın içine düşen ve altındayken hareket edemez hale gelen Suların Efendisi çok kızgın bir biçimde, "Tamam, bu sefer sen üstün geldin; ama bu iş burada bitmedi! Seninle yarın da gücümüzü yarıştıralım, kimin üs-

tün geleceğini o zaman görelim!" diye bağırmış. Genç avcı onun üzerine dolanan ağını çözmüş ve çıkartmış. Suların Efendisi'ne de, "Sen bugün bana karşı yenik düştün! O yüzden sen artık benimle değil, ancak küçük kardeşimle güreş tutabilirsin! Yarın kardeşimi getireyim de o da seni alt etsin!" diye söylenmiş.

Güneş batmış, ay çıkmış ve gecenin ardından sabah olup ve yeni güneş doğmuş. Sabahın köründe balıkçı belirmiş yine suyun kıyısında; ama bu sefer yanında ayı kardeşini de getirmiş. Zaten uyanık olan ve hazırda bekleyen Su İyesi, balıkçının küçük kardeşi olarak tanıttığı ayıyı görür görmez hemen saldırıya geçmiş. Ancak ayıymış bu! Yıldırım gibi hızlı, şimşek gibi çevikmiş. İki çırpıda güreşte Su İyesi'ni alt etmiş, sıkıca kavramış. Bu güreşçiden zor kurtulabilen Su İyesi alelacele suyun içine atlamış. Giderayak da balıkçıya bağırmış: "Yarın da gel, son kez seninle kavga edelim, bakalım kim üstün gelecek!"

Ertesi gün tekrardan suyun kıyısına gelmiş balıkçı. Birden suların derinliklerinden Suların Efendisi çıkmış ve elinde tuttuğu kalın yosunlardan örülü yedi başlı kamçısını bulutlara kadar fırlatıvermiş.

Buna çok şaşıran genç yiğit yine de bu duygusunu gizleyebilmiş ve rakibine demiş ki: "Sen beni bununla mı şaşırtmaya çalışıyorsun Suların Efendisi? Bu tür hareketlerle beni şaşırtamazsın. Bunlar benim için çocuk oyuncağıdır. Sen esas benim göstereceğim harekete bak şimdi!"

Bunu söyledikten sonra balıkçı kişi bir kayın ağacının yerde yatan kalınca kırık bir dalını kapmış eline ve "Ben şimdi bu elimdeki kayın dalını şu yukarıda gördüğün güneşe kadar fırlatacağım; ama gözlerini hiç ayırmadan dikkatlice bak, yoksa kaçırırsın. Ondan sonra da ben görmedim diyerek inanmazsın, itiraz edersin!" diye bağırmış.

Su İyesi başlamış hiç gözünü kırpmadan güneşe bakmaya. Az bakmış, çok bakmış, sonunda gözleri güneşten iyice kamaşmış, iyice kurumuş. Ardından da gözyaşlarına boğulmuş Suların Efendisi, artık bir şey göremez hale gelmiş.

O arada uyanık balıkçı ise şöyle bağırmış: "Bak, bak, iyice bak Su İyesi! Sonra da görmedim, tanık olmadım, bilemem, demeyesin! Bak, görüyor musun? Attığım dal güneşe ulaştı bile!"

Bu sözleri duyan Suların Efendisi daha da pür dikkat bakmış; ancak güneşin acımasız ışınları gözlerini neredeyse kör etmiş.

Alp kişi ise bir şey göremeyen Su İyesi'ne, "Dikkat et, dikkat et! Çekil ki, attığım dal yere düşerken başına denk gelmesin!" diye bağırarak aslında arkasına sakladığı o kalın kütüğü, güneşe bakmaktan gözleri bir hayli kamaşan ve körleşen rakibinin başına tüm gücüyle indirmiş.

Bu darbenin etkisiyle bilincini yitiren ve yere yıkılan Suların Efendisi'ne yapmacık bir kaygı içerisinde eğilen balıkçı kişi, "Söylemiştim ama sana, dikkat et diye! Güneş pek yüksek, o yükseklikten düşen kütük denk gelirse çok şiddetli çarpar!" diye alaylı alaylı söyleniyormuş.

Zar zor kendine gelen Su İyesi, "Gözlerim kamaştığından bu dalın nereye düştüğünü göremedim ki!" demiş ve "Yapacak bir şey yok! Bu yarışmada sen aştın, üstün geldin genç yiğit! Siz insanlar bizden daha güçlü çıktınız, bundan sonra istediğiniz biçimde balık avlayabilirsiniz, sizlere engel çıkartmayız!" diye de eklemiş.

O kadim zamanlardan beri Suların Efendisi suların en dibinde yaşamaya, balıkçılar ise rahat rahat avlanmaya başlamış.

Ama masalımız burada bitti mi? Tabii ki hayır! İşte devamı: Bu olaydan sonra evine dönen genç balıkçı herkese an-

latmış Su İyesi ile olan mücadelesini ve ona üstün gelmesini. İnsanlar da çok sevinmiş ve kahramanımızı kutlamışlar.

Bir gece uykusunda balıkçı kişi bir düş görmüş. Yine bulutlu bir gün balık avına çıkmış adam. Birden sular kaynamış ve dipten Suların Efendisi belirmiş etrafa kocaman dalgalar yayarak. "Ben Su İyesi'yim" demiş bu devasa yaratık. Ancak balıkçımız güreştiği ve kurnazlığıyla alt ettiği o eski Suların Efendisi'ni bir türlü tanıyamamış; çünkü hiçbir biçimde benzemiyormuş, benzetemiyormuş. Zaten Su İyesi de, "Beni tanıyamaman gayet doğaldır! Seninle güç kuvvet yarıştırmaya gelen ben değildim. Bana soracak olursan onu ben de hiç tanımıyorum. Ancak beni yenerek bana üstün geldiğin konusunda herkese yalandan övünmen pek de hoş değil açıkçası! İnsan dediğin azıcık mütevazı olur değil mi? O övüne övüne bitiremediğin utkunun altında aslında kurnazlığının yattığını da gayet iyi biliyoruz ve farkındayız; ama hiç ortaya çıkıp seni kırmadık, gülünç duruma düşmeni istemedik! İnsan âleminin dışında her şeyin saf ve aptal olduğunun düşünülmesi, insanların hep en üstün olduklarının zannedilmesi çok yaygındır biliyor musun balıkçı kişi? Bu konuda seni suçlamıyorum; ama üstün gelmek için başvurduğun hileleri kimsenin fark etmediğini de düşünme! Yine de sana kızgın değilim, bu yüzden balık avlanmanı engelleyecek değilim, bunu bilesin. Yeter ki ölçüyü kaçırma, sağduyudan kopma!" demiş ve suların arasında kaybolmuş.

Rüyasından soğuk terler içinde uyanmış genç yiğit ve ondan sonra daha mütevazı olmaya karar vermiş, balık avında ise daha ölçülü davranmaya başlamış. Tanrılarını unutmadan adaklarını sunmuş, hayatında esenliğine esenlik katarak yaşamış.

Ormanların Efendisi

Çok kadim zamanlarda bir köyde yaşayan iki arkadaş varmış. Gençlerden birinin adı Adıcah, diğerininki ise Kecök imiş. Çok sıkı dostlukları varmış.

"Benim babam çok cesur bir savaşçı alp yiğitti. Annemin dediğine göre ben de ona çekmişim. O yüzden hiçbir şeyden korkmam, çekinmem bu ay ve güneş altında. Benimle her yere gelebilirsin Kecök, geldiğinde de korku nedir bilmezsin; çünkü gözü karayım ben ve her durumda ne pahasına olursa olsun seni korurum," demiş Adıcah. Arkadaşının bu cesaret kokan sözlerini pür dikkat dinlemiş Kecök ve sıkı dostunun bu sözlerini asla unutmamış, hep içini ısıtan bir umut ve güvenle saklayıp yaşamış.

Bir gün ikili *tayga*'ya gitmiş. Koyu bir ormanın içinden ilerlerken birden karşılarında devasa bir ayı belirmiş. Ormanların hanı konumunda bulunan bu büyük ayı iki arka ayağının üzerine kalkıp var gücüyle bir aslan misali kükremiş. Bu kükreme karşısında yürekleri ürpermiş, kalpleri korkuyla dolmuş.

Ancak Adıcah, tayganın iyesi olan bu korkunç ayıyı daha yaklaşırken görmüşmüş bile. Fakat arkadaşına bir şey

söylemeyi aklına bile getirmeden, kendini can havliyle hemen bir ağaca atmış ve yukarı doğru tırmanmaya girişmiş. Kecök ise hazırlıksız yakalanmış ayının karşısında. Ağaca tırmanmaya çalıştıysa da o telaş içinde bunu başaramamış ve mecburen kendini yere atarak ölü taklidi yapmış. Adıcah ağacın üstünden talihsiz arkadaşına bakmış, olabilecekleri düşünerek üzülmüş.

Tayga İyesi yerde ölü gibi uzanan gencin yanına yaklaşmış, yavaşça ama ağır ağır koklamış, ardından da bu kişiye zarar vermemeye karar vermiş olacak ki, üzerinden geçerek yoluna devam etmiş.

Ayı uzaklaştığında üzerinde çıkmış olduğu ağaçtan hızlıca inen Adıcah koşarak arkadaşının yanına varmış. Kecök ise gözlerini uzaklara dikerek düşünceli bir halde oturuyormuş.

"Kurtulduğuna çok sevindim dostum!" demiş Adıcah ve ardından, "Bunu başaracağından kuşkuluydum ama sen başardın! Ormanlar Efendisi de seninle konuştu galiba?" diye eklemiş.

"Evet, ben de çok şaşkınım; çünkü bütün anıların gözlerimin önünde akmaya başlamıştı. Ama ben yine de kurtuldum, çok sağ ol arkadaşım Adıcah! Bu arada Tayga İyesi gerçekten de benimle konuştu," diye yanıtlamış Kecök.

"Peki, ne dedi Ormanlar Efendisi sana?" diye merak etmiş Adıcah.

"Tayga İyesi bana 'Bazı insanlar çok güzel, çok ateşli konuşur, sen de onları dinlerken oldukça etkilenirsin ve sanırsın ki bu kişiler sözüyle, özüyle birdir; çünkü sen safsın ve bu nedenle rahatlıkla kanabilirsin. Oysa sen bundan böyle çok daha seçici olmalı ve ağacın üstüne bir sincaptan daha hızlı tırmanan, sadece kendi canına can diyen bu arkadaşlarına

güvenip de iyesi olduğum tayga ormanlarına doğru yola çıkmamalısın. Ha, şunu da söyleyeceğim; ağaca tırmanmak bir ayıdan kaçabileceğin anlamına da gelmez,' dedi," diye söylemiş Kecök.

O kadim zamanlardan beri Hakaslar "Başına dert gelmeden dostunu tanıyamazsın, sıkıntıya düşmeden komşunu bilemezsin," anlamına gelen *Obal* çohta *nancını pil polbassıñ, hıyal* çohta *honcıhtı pil polbassıñ* atasözünü söylerlermiş.

Yel İyesi ve Dağ İyesi

Çok eski zamanlarda dalgaları masmavi bir denizin kıyısında iki ev varmış. Birinde kızıyla birlikte yaşayan baba diğerinde ise oğluyla hayat sürdüren bir baba oturmaktaymış. Birbirine çok yakın olmasına rağmen bu iki komşu asla birbiriyle konuşmaz, hiçbir zaman birbirini misafir olarak davet etmez, birbirinin evine de uğramazmış.

Kızın babası olan adam aşırı gurur sahibiymiş. Oğlanın babası ise aşırı merhametliymiş. Her ikisi de Tanrılarına adaklar sunar, kurbanlar kesermiş; ama bir türlü birbiriyle iletişime geçmez, sanki öbürü hiç yokmuş gibi yaşamlarını sürdürürlermiş.

Ancak bazen balık avına çıktıkları zaman kıyıda birbirlerine yaklaştıklarında merhamet sahibi adam öbürüne esenlikler dileyip saygılarını sunarmış. Ötekisi de bu saygıyı ve dilekleri görmezlikten ve duymazlıktan gelip hiçbir şey olmamış gibi yoluna devam edermiş her seferinde.

Merhamet sahibi adam, güneşi karşıladıktan sonra yemeğin ardından piposunu, kütükten yapılmış evinin dışında komşusunun evinin olduğu yöne bakarak tüttürürmüş. Aşırı gururlu adam ise bunun karşısında komşusuna sırtını

döner ve işlerine devam edermiş. Balık avına çıktıkları zaman bile aşırı gurur sahibi kişi sırf komşusunu görmemek ve konuşmamak amacıyla ondan en uzaktaki kıyı tarafına gider orada avlanırmış.

Hayatlarını aşağı yukarı böyle sürdürürmüş iki komşu; her sabah kutsal güneşi karşılar, dualarını ederler, güne başlar ve birbirleriyle hiç konuşmadan günü bitirip akşam vaktinde de kutsal ayı karşılarlarmış.

Günün birinde büyük deniz yönünden Yel İyesi gelmiş ve bu iki komşunun günlük yaşantısını merak etmiş. İkilinin sanki birer düşmanmış gibi birbirleriyle hiçbir araya gelmediklerini ve hiç konuşmadıklarını gören bu Rüzgârların Efendisi, "Bu kişileri mutlaka barıştırmam gerek," diye düşünmüş.

Bu amaçla Yel İyesi aşırı gururlu olan adamın kızıyla birlikte balık avladığı yere gizlice yanaşmış ve çok sert bir biçimde üflemiş, hemen arkasından da yüksekçe bir kayalığın üzerine çıkıp gelişmeleri merakla beklemeye başlamış. Yel İyesi'nin nefesinin etkisiyle çok sert bir rüzgâr yükselmiş denizde ve baba kızın yakaladığı bütün balıklar havalanıp uçmuş, merhamet sahibi adamın oğluyla birlikte balık avladığı yöne gelip düşmüş. Baba oğul hemen toplamışlar bütün balıkları ve sandallarıyla deminki ikiliye yaklaşıp, "Yakaladığınız balıklar yelin etkisiyle bizim tarafımıza uçmuş, onları size geri getirdik," diyerek balıkları bırakmışlar. Ancak baba ve kızdan ne bir teşekkür ne de dostane bir gülümseme alabilmiş merhamet sahibi adam ve oğlu.

Onların uzaklaşmasını bekleyen aşırı gurur sahibi adam hemen ayağa kalkmış ve getirdikleri tüm balıkları toplayıp denizin içine geri atıvermiş. İşte bu kadar sinirlenmiş gururlu adam.

Onun bu hareketini gören Yel İyesi ise daha da bozulmuş ve demiş ki: "Dur sen hele, bak sen şimdi, senin o gururunu nasıl kırıyorum!" Ardından da Rüzgârların Efendisi denizde büyük dalgalar koparmış, onları baba ve kızın olduğu yere doğru sürmüş. Hızlıca sandala yaklaşan devasa dalgalar tüm şiddetiyle adama çarptığı gibi kıyıya doğru fırlatmış.

Bunu gören merhamet sahibi adam, hemen oğlunu yanına çağırmış ve gururlu adamın yardımına koşmuşlar. Balık ağının içine koymuşlar komşuyu ve evlerine götürmüşler. Adamın kızı da peşlerinden gelmiş ama hiç konuşmamış, sadece evlerinin içinde bir köşeye sığışmış ve ağlayıp durmuş. Merhamet sahibi adamla oğlu ise hasta komşularına bakmaya ve onun iyileşmesini beklemeye başlamışlar. Rüzgârların Efendisi ise kütük evin etrafında dolaşıyor ve gelişmeleri merak ediyormuş.

Bir gün iyileşmiş gurur sahibi adam ve ayağa kalkmış, kızını da çağırmış ve ev sahiplerine bir şey demeden dışarı çıkmış. Onun bu davranışı karşısında ev sahibi yine bir şey dememiş, sadece derin bir iç geçirmiş. Bunu gören Yel İyesi bir hayli sinirlenmiş ve nankör ikilinin kendi evlerine ulaşmasını beklemeye koyulmuş. Baba ile kız eve varıp içeri girer girmez çok şiddetli bir kasırga kopmuş, tüm gücüyle gelip evlerine çarpmış. Çarpmanın etkisiyle aşırı gurur sahibi adamın kütük evi havaya kalkmış ve yere çakılarak yıkılmış.

O arada merhamet sahibi adamla oğlu, avdan dönerken komşularının eskiden evinin durduğu yerde yalnızca koskocaman bir çukurun kaldığını görünce üzülmüşler. Hemen baba ve kızına yaklaşıp geçmiş olsun dileğinde bulunmuş, kendi evlerinde yaşamalarını önermişler. "Siz bizim

evimizde yaşayın, biz kendimize yeni bir ev kurarız, siz rahatınıza bakın," diyerek çalışmaya koyulmuş ve kendileri için yeni bir kütük ev inşa etmeye başlamışlar. Buna karşın aşırı gurur sahibi adamın komşusunun bu davranışına kayıtsız kaldığı yetmezmiş gibi teşekkür dahi etmemiş ve komşusunun evine de hemen yerleşmiş.

Gördüklerinin karşısında bir hayli şaşkınlığa uğrayan Rüzgârların Efendisi akıl danışmak ve öğüt istemek üzere uzaklarda yaşayan iyi bir dostu Dağ İyesi'ne doğru yola koyulmuş. Çok hızlı ilerlemesine rağmen bu yolculuğu birkaç gün ve birkaç gece sürmüş. Nihayet Dağ İyesi'nin yaşadığı yere varan Yel İyesi eski dostuna insanlarla ilgili gördüklerini ve bundan duyduğu dehşeti uzun uzadıya anlatmış.

"Sen bütün dünyayı tanırsın, üzerinde olup bitenleri bilirsin. Bu insanları nasıl barıştırabilirim? Bunlara dayanışmayı nasıl öğretebilirim?" diye soru sormuş kadim dostuna Yel İyesi.

"Dostluk... Senin aradığının çözümü bu!" demiş Dağların Efendisi.

"Peki, bu dostluğu nasıl ve nerede bulacağız?" diye sorunca gelen misafir, ev sahibi ona, "Sen şimdi git, yurduna geri dön. Yüksek tepelerde, engin bozkırlarda, derin denizlerde, koyu ormanlarda sert rüzgârlar meydana getir ve gökyüzünü de kara bulutlara teslim et. Ardından da kutsal güneşin doğumuna doğru ortalığı sakinleştir. İşte o zaman gör sen insanların arasında nasıl da filizleniyor dostluk ağacının yaprakları!" demiş.

Bu bilge sözleri duyar duymaz Yel İyesi hızlıca yurduna dönmüş ve kadim dostunun dediklerinin tümünü yapmış. Sabah ise kutsal güneş bütün çevreyi ilk ışıklarıyla kucak-

ladığında insanlar âleminde dostluk ağacının filizlenmekte olduğunu görmüş Yel İyesi. Daha birkaç gün önce birbirinin yüzüne bakmayan insanlar artık birbirine yardım elini uzatıyor, başkalarına destekte bulunuyorlarmış. Sabah ise kalabalıklar halinde kutsal güneşi karşılamaya tepenin üzerine gelmeye devam ediyormuş insanlar.

Bunları gören Yel İyesi, gururlu adamın kızıyla birlik olup merhametli baba oğula yeni bir ev kurmalarına yardım ettiğini de anlamış ve buna çok sevinmiş. Nihayet hiç konuşmaz komşular bile başlarına gelen güçlükler karşısında arkadaş olmuş, yüreklerinde dostluk ağacı yeşermiş. İşte böylece Dağ İyesi, Rüzgârların Efendisi'ne insanlar âleminde dostluk tohumlarının nasıl ekileceğini göstermiş, bu vesileyle insanlar da dayanışmayı öğrenmiş.

Genç Şaman, Ölüm ve Tanrılar

Önceki nesillerden sonra, şimdiki kuşaklardan önceki vakitlerde öksüz bir genç varmış. Korkunç bir yoksulluk içinde yaşarmış ve bazı günler yiyecek ekmek dahi bulamazmış.

Ataları da güçlü Şamanlar soyundan gelirmiş ve onların bu Kam gücü oğlana da sirayet etmiş; fakat Çazah[3] adlı bu genç bir türlü sıkıntıdan kurtulamıyormuş. Oysa daha doğar doğmaz yaşlı bir Şaman kadın onu gördüğünde, "Bu çocukta atalarının kanı var! Ona atalarının Kam gücü geçmiş! Bu oğlan büyüyünce Tanrılara ulaşıp onlarla görüşebilecek, Ölüm'ü bile parmağında oynatabilecek!" diye haykırmış. Tabii evdekiler ve yakın akrabaları bu habere sevinmek bir yana, tam tersi derin bir üzüntüyle karşılamışlar yaşlı Şaman'ın bu sözlerini.

Tüm olumsuzluklar ve güzellikler içinde hayat olağan seyrinde akarken yıllar geçmiş. Bu özel çocuğun ailesinin yaşadığı köy korkunç bir hastalığın saldırısına uğramış, henüz çocuk yaşta olan Çazah yapayalnız kalmış. O günden beri de yalnız yaşarmış. Ava çıkmak bir çare olabilirmiş; ancak salgın bütün hayvanları da yanında götürmüş.

3 Çazah: Hakas Türkçesinde telli çalgıları çalmakta kullanılan yay.

Zaman zaman dedesinden miras kalan ıh adlı müzik aletini eline alıp çalar, etraftaki kuşları bile ağlatan hüzün dolu türküler söylermiş.

Bir gün isyan etmiş yazgısına Çazah ve güneşi karşıladıktan sonra, "Gözümün gördüğü yoldan gideyim de belki biri beni işe alır, o zaman açlıktan ölmem en azından," diyerek yola koyulmuş.

Az gitmiş uz gitmiş, sonunda yolda üzeri çok güzel işlenmiş bir asa bulmuş. Almış eline asayı ve yürümeye devam etmiş. Yolun ikiye ayrıldığı bir yere ulaşmış. Tam yolun ayrım yerinde durakalmış genç alp yiğit. Birden elinde tuttuğu üzeri işlemeli asa dile gelmiş: "Sağa gidersen ölüm ile karşılaşırsın, sola gidersen yedi kızı olan zengin bir aileye rast gelirsin." Daha şaşırmaya bile vakit bulamadan ayakları Çazah'ı kendiliğinden sola doğru götürmüş.

Yoluna soldan devam eden gencin önüne bir süre sonra çok zengin bir ev çıkmış. "İşte burası," diye düşünerek kapıya yanaşmış. Kapıyı açıp eşiği geçmiş ve evin içinde bulunanlara esenlikler dileyip saygılarını sunmuş.

Bu evde yaşı oldukça ilerlemiş bir karı koca ile onların genç ve güzel yedi kızı yaşamaktaymış.

Evin sahibi sormuş Çazah'a, "Nereden geliyorsun? Ne arıyorsun?" diye.

"Ben aslında bir iş arıyorum. Ne olursa olsun her işe talibim," yanıtını vermiş genç yiğit.

"O zaman sen doğru yere gelmişsin genç; çünkü benim için çalışabilirsin. Ancak bir şartım var: dayanabilir ve tüm işlerle başa çıkabilirsen sürenin sonunda benden istediğin kadar ücret isteyebilirsin; fakat dayanamaz ve işleri eksik yaparsan, işte o zaman ben seni hem bir güzel döver hem de elin boş kovarım. Anlaştık mı?" demiş yaşlı adam.

Başka bir seçeneği olmadığı için bu teklifi kabul eden genç alp yiğit, bu zengin adam için çalışmaya başlamış. Ev sahibi ne kadar zor iş yüklerse yüklesin, üzeri güzel işlemeli asanın yardımı sayesinde Çazah bütün görevlerin üstesinden geliyormuş.

Evin içinde yaşayan yedi kızın en küçüğünü beğenen genç oğlana bu kızın da gönlü kayıyormuş aslında; ama hiç görüşememiş hatta hiç konuşamamışlar bile.

Her gün ağır işlerde çalışan Çazah bir yıl bittiğinde kızların zengin babası tarafından çağırılmış. Ev sahibinin huzuruna çıkan genç alp yiğit, evde oturanlara saygılarını sunmuş ve esenlikler dilemiş, aynı şekilde de saygıyla karşılanmış, esenlik dilekleri işitmiş.

"Bir yıl boyunca çok başarılı bir biçimde çalıştın, bir dediğimi ikiletmedin. Senden çok memnun kaldım Çazah. Şimdi de anlaştığımız gibi dile benden ne dilersen. Sana akçe mi vereyim yoksa giysi ve kumaşlar mı?" diye soran ihtiyara, genç alp yiğit şöyle cevap vermiş: "Hizmetimi beğendiyseniz, ben bunun karşılığında en küçük kızınızı eş olarak almaktan memnun olurum." Bu sözleri duyan ev sahibi yerinden fırtına gibi fırlamış, genç oğlana dayak atmış ve eli boş bir şekilde evden kovmuş.

Kendini beş parasız dışarıda bulan genç alp yiğit, "Yaşça büyüklere saygıda kusur edemem," diyerek eline asasını ve içinde çalgısı olan torbasını aldığı gibi hakikati aramak üzere yola koyulmuş. Az gitmiş uz gitmiş ve nihayet mola vermiş Çazah. Sırtındaki çalgıyı çıkarıp eline yayını almış, duygu dolu türküler söylemeye başlamış.

Doğadaki kuşların, ormandaki hayvanların, yerdeki kurtların bile eşlik ettiği genç adamın yanına nereden çıktı-

ğı belli olmayan yaşlı ve incecik bir ihtiyar adam yanaşmış. Misafiri gören Çazah ezgisini kesmiş ve ayağa kalkarak ihtiyara saygılarını sunmuş, esenlikler dilemiş.

"Sen kimsin ağam, nereden nereye yol tutarsın?" diye sormuş Çazah az evvel gelen ihtiyara. Dikkatlice bakmış yaşlı adamın yüzüne genç alp yiğit ve ihtiyarın ileri yaşta olmasına rağmen ağzının bir bozkır kurdununki kadar sivri ve keskin dişlerle dolu olduğunu fark etmiş hayretle.

Bu sırada yaşlı kişi, "Benim adım Ölüm'dür. Tam da Tanrılara gidiyordum, neyin veya kimin canını koparayım, varlığına son vereyim diye sormak üzere. Tam da yolumda ilerlerken senin ıh çalgından çok güzel ezgiler bana ulaştı, içten söylenen sözler yüreğime dokundu. Ben de dayanamadım, merak ettim. Kulağı büyüleyen sesleri takip ettim ve sana ulaştım," demişti.

"Peki, bu Tanrılar neredeler?" diye merak eden gence, yaşlı yolcu, "Tanrıların yaşadığı Üst Dünya'ya kadar çok ırak bir yol vardır. Bu yolda uzun bir zaman ilerlediğinde tam karşında yukarılara yükselen göz alıcı bir merdiven göreceksin. Tanrılara götüren bu merdivenden çıkmak çok uzun zaman alır, bu yaşta bu halimle nasıl üstesinden gelebilirim ki bu çetin yolculuğun?" diye derin bir iç çekmiş.

"Bu kadar zahmete girmene hiç gerek yok, ağam! İstersen sen burada istirahat et, ben senin yerine Tanrılar Ülkesi'ne kadar gidip döneyim hızlıca," diye öneride bulunmuş Çazah.

"Ne yahşi olurdu bu biliyor musun evladım," diye sevinmiş ihtiyar. Bunun üzerine genç adam tüm eşyalarını yanına alarak hemen yola koyulmuş, bir zaman sonra tarif edilen merdivene varmış.

Bu upuzun merdivenden Üst Dünya'ya hızlıca ulaşmasının imkânsız olduğunu anlayan Çazah, yolculuğa çulası-

nı[4] yollamaya karar vermiş, fizikî bedeni ise oturduğu yerden ruhunun çıktığı bu yolculuk esnasında olup bitenleri gözlemlemeye koyulmuş.

Böylece Yukarı Âleme ulaşan genç Şaman, oraların aslında Orta Dünya'dan pek de farklı olmadığını görmüş şaşırarak. Bu arada zengin adama hizmet ettiği süre zarfında aslında bir Kam olduğunu da keşfetmiş Çazah. Bu nedenle böyle bir yetiye sahip olan genç alp yiğit ayrıca Tanrılar katında havanın biraz daha sıcak olduğunu, çevredeki bitkilerle ağaçların ise yıl boyunca yemyeşil kaldığını görmüş.

Böyle bir yere ilk kez geldiğinden içinde bir heyecan da duyan Çazah, nihayet evleri dünyadakilerden daha büyük olan bir yerleşim yerine kadar gelmiş ve bunların arasında en heybetli ve bakımlı görünen evin içine girmiş.

İçeriye girdiğinde ise büyük bir masanın arkasında on Tanrının oturduğunu gören genç Kam kişi, onlara saygılarını sunmuş, esenlikler dilemiş. Yaratanlardan her birinin ellerinde birer büyük kitap varmış ve onları okuyorlarmış.

"Beni sizlere Ölüm Tanrısı yolladı, sizlere bundan sonra kimin ruhunu alması ve hayatını koparması gerektiğini sormamı istedi," diyen misafire Tanrılar, "Önümüzdeki üç yıl boyunca Ölüm Tanrısı zayıf ve güçsüz hale gelmiş ihtiyarların *kut*larını toplasın ve onları üzüt[5] haline getirsin," diyerek Orta Dünya'ya geri yollamış.

Çazah'ın ruh ikizi olan çulası, geldiği gibi uzun merdivenden ışınlanarak inmiş ve gerçek özüyle bütünleşmiş. Hemen Ölüm Tanrısı'na doğru geri dönüş yolculuğuna ko-

4 Çula: Şamanizmde insan hayattayken bedeni terk edebilen kişinin ikizi de denen ruh.

5 Üzüt: Şamanizmde insan hayattayken kut denen insan ruhunun, ölümden sonra 40 gün geçince dönüştüğü yeni biçimin adıdır. Bu ruhların gidip geri dönmedikleri yere de Üzüt Çir yani Üzüt Yeri / Ülkesi denir.

yulan genç Kam yolda güneşin ışığı kadar hızlı ilerlerken şöyle düşünmüş: "Tanrıların sözünü ettiği zayıf düşen ve güçsüzleşen ihtiyarlar büyük olasılıkla yoksuldur. Benim de elimde böylesine bulunmaz bir fırsat varken bu insanlara faydam dokunsun bari."

Üzeri işlemeli asasına dayandığında en hızlı at üstünde yedi yılda ancak kat edilebilen bir mesafeyi bir anda arkasında bırakan Kam kişi gideceği yere vardığında Ölüm Tanrısı onu bekliyormuş. Yolcu gelir gelmez Yaratanların onun için salık verdikleri talimatları büyük bir merak içinde sormuş ona ihtiyar Tanrı. Genç Kam kişi de, "Tanrılar senin önümüzdeki üç yıl boyunca en koyu ormanlardaki en kalın gövdeli iğne yapraklı ağaçların kabuklarını kemirmeni uygun gördüler," diye anlatıvermiş.

Bunu duyan Ölüm Tanrısı derinden sarsılıp üzülmüş; ancak Çazah ile vedalaştıktan sonra istemeyerek de olsa yolunu iğne yapraklı ağaçlardan oluşan en koyu taygalara çevirmiş.

Kam olduğunun farkına varan genç alp yiğit ise köy köy dolaşmaya başlamış, hem hakikati aramış hem de kendini insanların sağaltılmasına adamış.

Derken aradan üç yıl geçmiş ve bir gün Çazah ile Ölüm Tanrısı'nın yolları yine kesişmiş. Geçen yıllar içinde iyice zayıf düşmüş olan ihtiyar, genç Şaman'ı görür görmez, "Tanrılar bana niçin bu kadar kızdılar? Ben onlara karşı yanlış bir şey yapmadım ki," diyerek ağaçların sert kabuklarını kemirmekten dişlerinin kırıldığını, midesinin bozulduğunu ve sağlığının iyice mahvolduğunu anlatmış.

"Çok geçmiş olsun ağam; ama sen hiç moralini bozma, tatlı canını üzme. Sen burada dinlenirken ben hızlıca Üst

Dünya'ya kadar gidip geleceğim ve sana Tanrıların yeni talimatını getireceğim," demiş genç Kam kişi.

Ölüm Tanrısı'nın onayını aldıktan sonra çok kısa zaman içerisinde Tanrılar katına ulaşan Çazah bu sefer ihtiyar adamın sorusunu Yaratanlara sormuş. Onlar da ona, "Bundan sonra üç yıl boyunca Ölüm Tanrısı ufak tefek çocukların kutlarını yesin," diyerek buyruklarını duyurmuşlar.

İhtiyarla ayrıldığı yere hemen geri dönen genç alp yiğit, "Ben bu sefer Tanrılara vardığımda senin çektiğin tüm çileleri tek tek anlattım ve onlar da çok üzüldüler buna. Bu yüzden bundan sonra üç yıl boyunca senin suların diplerinde biten yosunların kutlarını yemeni istiyorlar. Çünkü yosunların senin dişlerine hiçbir zarar vermeyeceğini biliyorlar," diyerek yine Ölüm Tanrısı'nı kandırmış.

Aradan üç yıl geçince yine genç Şaman ile Ölüm Tanrısı'nın yolları kesişmiş. Yaşlı adam bu zaman zarfında daha da zayıflamış, genç Kam ise hakikat peşinde dolaşarak Orta Dünya'yı yedi kez dolaşmış. Bu arada tam tamına altı yıl boyunca yaşlılardan ve ufak çocuklardan hiç kimsenin kutu koparılmamış, hayatı söndürülmemiş.

Yosun yemekten yüzü iyice sararmış olan Ölüm Tanrısı, "Bu Yaratanlar herhalde beni yok etmek niyetindeler; çünkü bu sefer gerçekten bittim ve tükendim. Sanırım benim de ölmem gereken vakit gelip çattı," diyerek genç Şaman ile kaygılarını paylaşmış.

"Bu sefer seni kesin öteki dünyaya yollamam lazım, zaten bu Orta Dünya'da hakikat diye bir şeyi hiç bulamadım, o yüzden adımın alp yiğitlik destanlarına konu olabilmesi için bu sefer bunu mutlaka başarmış olmam lazım, " diye düşünen Çazah, bir hayli erimiş olan ihtiyar Tanrı'ya, "Ta-

mam, sen şimdi burada dinlen. Ben hızlıca Üst Dünya'ya kadar gidip geleyim, oranın sakinlerine senin dertlerini bizzat aktarayım," derken ihtiyar kişi, "Hayır, evladım. Bu sefer ben gideyim, Tanrıların huzuruna çıkayım ki beni buyruklarıyla ne hale getirdiklerini kendi gözleriyle görsünler!" diye söylemiş ve hemen ardından yola koyulmuş.

Yukarıya götüren uzun merdivene ihtiyardan önce varan Çazah, hemen ruh ikizi çulasını hazırlamış, kendisi ise bir yere gizlenmiş. Ölüm Tanrısı geldiğinde genç Şaman'ın ikiz ruhu, ihtiyarla birlikte hemen yola çıkmış, merdiven basamaklarını tırmanmaya başlamış. Ancak çok yıpranmış olduğu için yaşlı adam sık sık durup dinlenmek zorunda kalıyormuş.

Onunla birlikte ilerleyen Çazah'ın çulası da, onun Çazah olduğunun farkına varamayan ihtiyarla birlikte hemen duruyor ve özel kutusundan tütün çıkartıp kokluyormuş. Bunu gören ihtiyar bunu merak etmiş ve "Bu nedir?" diye sormuş genç Şaman kişiye. O da, "Benim çantamda kurutulmuş insan eti parçaları var. Gücüm tükendikçe onlardan ağzıma atıp çiğniyor, hızlıca gücümü topluyorum."

Bunu duyan Ölüm Tanrısı çok sevinmiş ve kendisine de ikram etmesi için ricada bulunmuş. "Senin gibi her adımı hayır kokan birisiyle bu eti paylaşmak benim için büyük bir ayrıcalık olacaktır. Ancak senin bu kadar güç kaybetmişken bir de kaskatı olmuş bu eti çiğnemekle uğraşman, gücünü sarf etmen pek yersiz olacaktır. En iyisi sen bir sivrisinek donuna girerek tütün kutumun içine gir, orada zahmetsizce ve doya doya ye ondan," diyen Çazah'ın sözlerini işiten Ölüm Tanrısı hemen oracıkta sivrisinek kılığına girmiş ve tütün kutusunun içine dalmış.

Bunun üzerine tütün kutusunun ağzını sımsıkı örten genç Şaman hemen merdivenden inerek Orta Dünya'ya geri dönmüş ve ne yapacağım ben şu Ölüm Tanrısı ile diye düşünürken güzel işlemeli asası ona, "Şimdi genç Şaman dostum sen Han'ın sarayına git. Zaten senin zengin sahibin de orada şenliğine şenlik katmakta, keyif çatmaktadır. İşte arayıp da bir türlü bulamadığın hakikati de orada bulacaksın," demiş.

Bu sözleri işiten Çazah hızlıca yola çıkmış ve nihayet bir zaman sonra Han kişinin görkemli sarayının önüne ulaşmış. Han'ın sarayının içinde ise ulu bir şenlik varmış. Genç adamı gören eski zengin adam telaşlanmış, Han'a dönerek "Şu kendini bilmez genç adamı hemen buradan kovalım!" diye avazı çıktığı kadar bağırmaya başlamış.

O arada tütün kutusunun içine de ağırlığıyla masaları kıran yemeklerden etrafa yayılan kokular sızmış. Bu kokuları alan sivrisinek insan diliyle konuşmaya başlamış: "İstediğin her şeyi yapmaya hazırım, yeter ki beni bu karanlık hücreden azat eyle, dışarı çıkmama izin ver."

Masanın orta yerinde oturan Han kişi ise genç Şaman'a sormuş: "Sen kimlerdensin? Nereden geldin?"

"Hanlık yapmak gerekirse engin bozkırların hanıyım ben, beylik yapmak gerekirse uçsuz bozkırların beyiyim ben. Dokuz kuşak Şamanlar soyundan gelen bir Kam kişiyim. Hakikatin peşinde dolaşıyorum," diyen genç Şaman işaret parmağıyla ilerideki zengin ve semiz adamı göstererek, "Ama bu kişi beni kandırdı! Söyle ona, onun için çalışmamın karşılığında kendisinden istediğimi bana mutlaka versin!" diye devam etmiş sözlerine.

Gencin bu cesur konuşması Han kişinin hiç de hoşuna gitmemiş, hazırda bekleyen askerlerine, "Kovun bu şeytanı

evimden ve taşlayın! Bir dahaki sefere daha saygılı olsun, daha mütevazı davransın!" diyerek buyruk salıvermiş.

Buna cevap olarak genç Şaman ise, "Şu an bu evdeki tüm semiz zenginlerin kutlarını söndürürsen seni bu tütün kutusundan hemen çıkarırım!" demiş kesenin içinde bekleyen sivrisineğe. Ölüm Tanrısı da bu koşulu hiç düşünmeden kabul etmiş.

Genç Şaman ise hemen ardından tütün kutusunun kapağını ardına kadar açmış, içinden Ölüm Tanrısı dışarı bir yıldırım hızıyla fırlamış; yumulan gözler daha açılamadan, açılan gözler ise henüz kapatılamadan içeride bulunan tüm semiz adamların kutlarını söndürmüş.

Böylece Han da hayatını kaybetmiş ve onun kulları olan nice kişi özgürlüğüne kavuşmuş. Hemen ardından zengin ihtiyarın en küçük kızını eş olarak alan Çazah bu hatun kişiyle mutlu bir yuva kurmuş, esenlik ve mutluluk içinde yaşamaya başlamış.

Midesini aldığı canlarla doyuran Ölüm Tanrısı zar zor nefes alırken ve yorgun düşmüşken genç Şaman onu yeniden sivrisineğe dönüştürüp elindeki tütün kutusunun içine hapsetmiş. Böylece o dönemde insanlar çok uzun ömürler sürmüş, esenliklerine esenlik, mutluluklarına mutluluk katmışlar. Şaman olan Çazah ise önemli günlerde eline ıh denen çalgısını alarak herkes için yüreğe dokunan türküler söylemiş. Onun anlattığı kahramanlık destanları dilden dile dolaşmış, zamanın sisli perdelerini aralayarak günümüze ulaşmış.

Ay ve Güneşi Kurtaran Çocuk

Çok kadim zamanlarda Karadağ'ın eteklerinde, Karadeniz'in kıyısında üç balıkçı yaşarmış. Ne yazık ki hiçbiri kendi bağrından çıkan bir çocuğa sahip olamayan bu balık avcıları, neredeyse her gün denize çıkar, suların derinliklerine doğru ağlarını atarlarmış.

Günlerden birinde yine denize açılan üçlü attıkları ağlarıyla çok sayıda irili ufaklı balık yakalamış. Sevinçten Deniz Tanrısı'na hayır dua ve teşekkür anlamına gelen alkışlarını bildirmişler; ancak son kez ağlarıyla denizin yüzeyini örttüklerinde pek bir kıpırdama olmamış. Yalnızca kapağı sımsıkı kapalı büyükçe bir *saban*ın[6] ağlarına yakalanmış olduğunu görmüşler.

Fıçıyı sandalın üzerine çeken balıkçı yoldaşlar kararlaştırmaya koyulmuşlar bu fıçıyı kimin alacağını. Tam da o sırada balıkçılardan en yaşlısı öne atılarak, "Bu fıçıyı bana verin, geri kalan tüm balıklar sizin olsun! Ben sizden balık da istemem!" demiş.

İhtiyarın bu sözleri üzerine diğer balıkçılar fıçıyı seve seve ona vermişler, yaşlı balıkçı ise onu heyecanla evine gö-

6 Saban: Hakasçada 100 litreye kadar sıvı alabilen bir fıçı türü.

türmüş. Evde dikkatlice açtığında bir de ne görsün? Fıçının içinde bir bebek uyuyormuş.

Almış onu yanına ihtiyar balıkçı ve öz evladı gibi yetiştirmeye başlamış. Çocuk büyüdüğünde balık avında babasına eşlik eder olmuş.

Günlerden bir gün ihtiyar balıkçı oğlunu da yanına alarak tuttukları balıkların içinden Büyük Han'ın payını teslim etmek için yola çıkmış. Büyük Han, yaşlı balıkçının oğlunu görür görmez, "Sana ne istersen vereyim, ama bu oğlanı bana ver!" demiş. Her türlü akçe, mal, kumaş ve mücevherleri sermiş önüne; ama ihtiyar balıkçı oğlundan vazgeçmeye yanaşmamış. Çok sinirlenmiş buna Han kişi ve zavallı adamın elinden zorla almış çocuğunu. Ancak yüreği dayanamamış yaşlı adamın bu ayrılığa ve bir gün üzüntüden ölüvermiş ihtiyar.

Oğlan ise daha da büyümüş Han kişinin idaresi altında yaşarken ama çok çile çekmiş. Çok zorluğa katlanmış babasının yanından ayrıldıktan sonra. Tabii Han da bu gencin pek akıllı ve güçlü olduğunun farkına varmış hemen. Böylece aylar ayları, yıllar yılları kovalamış.

Bir gün Han'ın yönettiği ülkede ay ve güneş kaybolmuş. Eski Şamanların dediği gibi artık kimse üzerinde ay ve güneşi hissedemez olmuş. Oysaki kadim zamanlarda bu hissizlik yalnızca Orta Dünya'yı terk edenler, yani ölenler için geçerliymiş. Ancak artık o topraklarda yaşayan kimse duyumsayamaz olmuş ay ve güneşi gökyüzünde. Bu yüzden hayatın tadı kalmamış, tüm sevinç ve mutluluklar sönmüş.

Çok düşünen Han kişi çare bulamadığında ve hizmetinde çalıştırdığı oğlanı ayağına çağırmış. Az sonra genç gelmiş ve Han ona, "Biliyorum, sende Şaman güçleri var, o yüzden seni çağırdım. Şu kaybolan ayı ve güneşi bulup

geri getir. Onları bulmadıkça memleketimize ayak basmak nasip olmasın sana! Şimdi git!" demiş.

Neye uğradığını şaşıran genç, mecburen Han sarayından çıkmış, hazırlıklarını tamamlayıp hemen yola koyulmuş. Yalnız nereye gitmesi, ne yapması gerektiğini tam olarak bilmediği için kara kara düşünüyormuş alp yiğit.

Oralardan geçmekte olan gencin çok hüzünlü olduğunu fark eden kır donlu bir çabağa[7] koşarak yanaşmış gencin yanına ve merakla, "Ne oldu da bu kadar üzgün duruyor, hüzünlerde yüzüyorsun genç kişi?" diye sormuş.

Çocuktan başına gelenleri öğrenen kır donlu çabağa, "Hiç üzülme sen yiğidim, ben böyle karmaşık işleri az çözmedim! Sen şimdi git ve beş kulaç boyunda güzel al renkli bir kumaş getir. Ondan sonra seninle birlikte yola çıkacağız, yolumuzun üzerinde güzel bir göl olacak. İşte o gölün kıyısında güzel bir evin içinde güneşin anası yaşıyor. Her şeyi bilen o kadın bize çıkış yolunu da anlatacak," demiş.

Bu karşılaşmaya çok sevinen genç kişi hemen kır donlu iki yaşındaki taya binmiş. Tay ise kamçıya hiç gerek kalmadan kendiliğinden kasırga gibi hızlı koşmuş, çok kısa zamanda gölün kıyısında duran güzel evin önüne kadar ulaştırmış binicisini.

Evin içine giren alp yiğit içeride yatakta yatan çok yaşlı bir kadın görmüş, hemen saygılarını sunmuş ve esenlikler dilemiş. İhtiyar kadın ise, "Sen nereden geliyorsun ve nereye gidiyorsun genç kişi?" diye sormuş.

"Bizim ülkede ay ve güneş kayboldu. Ben de onların peşinden yola çıktım. Acaba sen nereye gitmem ve ne yapmam gerektiği konusunda bir şey biliyor musun?" diye anlatmış fıçıdan doğan yiğit.

---

7 Çabağa: Hakasçada iki yaşındaki tay.

Evin sahibi ihtiyar kadın gence yanında kızıl bir kumaş getirip getirmediğini sormuş. Getirdiğini anlayınca da, "Sen bu kumaşı şimdi al ve gölün kıyısına git. Oraya ulaştığında onu bir güzel yere ser. Oraya göklerden görkemli kazlar inecek, onları gözetle. Fırsat bulup da bunların altın tüylerinden koparmaya çalış birkaç tane. O altın tüylerden bir de yüzük ör kendine ve parmağına geçir. Evine döndüğünde bu yüzüğü parmağından çıkartır ve yere atarsan işte o zaman ay ve güneş gökyüzünde yeniden aydınlanacak, ülkendeki herkes üzerinde onları yeniden hissedebilir olacak," diyerek gizemli bilgileri vermiş.

Kendisine anlatıldığı gibi yapmış genç alp yiğit; gölün kıyısında yere al rengi güzel kumaşını sermiş, kendisi de altında saklanmış. Az mı beklemiş çok mu bilinmez; ama bir zaman sonra göklerden altın tüylü kazlar inmiş kumaşın etrafına. Tam o sırada da yiğit kişi üç altın tüy koparmış ve hemen parmağına dolamış. Bunu yapar yapmaz elindeki üç altın tüy kendiliğinden bir yüzüğe dönüşüvermiş, parmağının etrafını sarmalamış.

Yola çıkmadan ihtiyar kadının evine uğramış alp kişi ve güneşin anası olan bu kadına minnetlerini sunmuş, vedalaşıp esenlikler dilemiş, ardından iki yaşındaki taya binmiş ve hemen yola koyulmuş.

Çok kısa sürede ulaşmış saraya. Büyük Han da çözüm bulsun diye yolladığı ama bu kadar hızlı dönmesini de beklemediği genci görür görmez, "Hoş geldin evladım! Ne yaptın, bulabildin mi ay ve güneşimizi?" diye sormuş herkesin huzurunda. Genç alp yiğit hiç cevap vermeden parmağındaki altın yüzüğü çıkarıp yere atmış var gücüyle ve o an gökyüzünde güneş ve ay yeniden eski günlerdeki gibi parlamaya başlamış. Han çok sevinmiş buna, yerli halkın

tümü de kahramanları hakkında methiyeler dizmiş, destanlar yaratmış.

Ancak bu rehaveti çok kısa sürmüş genç alp yiğidin; çünkü Han kişi onu yeniden huzuruna çağırmış, "Bu sefer uzak diyarlara git ve Han için güzel bir gelin getir. Ama Han'ın gönlünü fethedebilecek bir gelin olsun. Aksi takdirde seni bu Orta Dünyamızdan ayırıp ötekiâleme yolcu ederim, anladın mı?!" diyerek buyruğunu salık vermiş.

"Tamam!" demiş genç alp yiğit ve sarayın dışına çıkmış yine kara kara düşünerek. Onun bu üzgün halini gören kır donlu iki yaşındaki tay bir kez daha koşarak gelmiş yanına ve merakla, "Ne oldu yine alp yiğit?" diye sormuş. Genç kişi başına gelenlerin hepsini anlatmış.

Çabağa bu sefer de, "Sen tatlı canını hiç üzme, bu meselenin de üstesinden geliriz!" demiş ve tekrardan genç adama beş kulaç boyunda güzel al renkli bir kumaş aldırmış ve birlikte daha önce gittikleri gölün kıyısındaki eve kadar gelmişler.

Evin içine girip saygılarını sunan ve esenlikler dileyen alp yiğit daha önceden tanıdığı güneşin anası olan yaşlı kadına derdini anlatmış, ev sahibi de onu yine gölün kıyısına yönlendirmiş ve üç adet altın tüy koparması gerektiği konusunda sıkıca tembihlemiş.

Üç altın tüyü koparmayı başaran genç alp yiğit, tüyleri parmağına dolayıp yüzüğe çevirdikten sonra yaşlı kadınla vedalaşmış ve iki yaşındaki tayına binip hemen Han'ın sarayına doğru yol tutmuş.

Gideceği yere ulaşan genç kişi, Han'ın huzuruna çıkmış ve etrafında toplanan yerli halkın gözü önünde parmağından yüzüğünü çıkarıp yere atmış. Yere çakılan yüzük bir anda çok güzel bir hatun kişiye dönüşmüş. Ortaya çıkan

bu güzeller güzeli kadın Han'ın yanına adım atmış ve şöyle demiş, "Benim tarağım yanımda yok, işte onu da getirebilirsen seninle birlikte hayat kuracağım, getiremez isen asla elime bile dokunamazsın!" demiş.

Bu sözleri duyar duymaz Han kişi hemen genç adamı yanına çağırmış ve bu tarağı mutlaka en kısa zamanda bulmasını emretmiş.

Genç alp yiğit kara kara düşünmüş, dışarı çıkmış ve yanına gelen kır donlu iki yaşındaki taya her şeyi anlatmış. Tayın yönlendirmeleri doğrultusunda ak kök rengine sahip bir ip almış genç alp yiğit ve ikili yola koyulmuşlar; ama bu sefer güneşin anasının evine doğru değilmiş yolculukları.

İkili ilerlerken, "Ulu bir bozkıra ulaştığımızda tam ortada göklere kadar yükselen bir melez ağacı göreceksin, işte o ağaca mutlaka bu ipten bağlamalısın. Üzerine tırmanacaksın ve ak donlu bir kazın yuvasına ulaşacaksın. Bu ak kaz, yuvasına geldiğinde ise kanadından bir altın tüy koparacaksın. O altın tüy de altın tarağa dönüşecektir," diyerek fıçıdan doğan oğlana gizemli bilgileri vermiş çabağa.

Genç alp yiğit kendisine anlatılanların hepsini yapmış, elindeki ak kök rengindeki ipi bağlamış melez ağacına. Ve elindeki ip sağlam bir kemende dönüşmüş, genç yiğit de onun yardımıyla ak kazın yuvasına kadar ulaşmış. Tam da o esnada ak kaz yuvasında oturuyor ve bir yandan, "Güzel kızımı götürdün de neden altın tarağını geride bıraktın? Güzeller güzeli kızım şimdi saçlarını nasıl tarayacak?" diyerek ağlıyormuş. Bu sefer saygılarını sunmuş genç kişi ve esenlikler dilemiş, ardından ak kazın kanadından altın bir tüy koparmış. Eline aldığı o tüy de hemen altın tarağa dönüşüvermiş. Vedalaşırken ak kaz, genç alp yiğit için hayır duada bulunmuş.

Aşağıya inen alpı iki yaşındaki tay kasırga hızıyla Han'ın sarayına ulaştırmış. Daha iki soluk alamadan Han kişi sormuş ona, "Bulup getirdin mi altın tarağı yoksa arı tinini mi koparayım senin?"

"Tabii ki buldum ve size getirdim, Han'ım!" diye yanıtlamış genç alp ve parmağındaki yüzüğü masaya vurduğunda altın tarak ortaya çıkmış. Han kişi hemen kaptığı gibi bu tarağı genç geline uzatmış.

Kız ise şöyle konuşmuş Han'a, "Bu meselenin üstesinden geldiğine göre senden son bir şey isteyeceğim. Bu sefer bana bir hayat veren bir de hayat alan su getirmeni istiyorum. Ondan sonra seninle birlikte aile kurabiliriz!"

Yine görevlendirilen genç alp kişi dışarı adımını atmış, üzgün üzgün yürümüş. Bu sefer de yanına yanaşan iki yaşındaki taya her şeyi olduğu gibi anlatmış. Bu son görevin gerçekten de zor olduğunu tay bile kabul edip, "Bu diri su ile ölü suyu kırk aç kurt koruyor ve bu canavarlara karşı üstün gelebilecek bir güç yaratılmış değildir Tanrılar tarafından bu Orta Dünya üzerinde!" demiş.

O kırk kurdun olduğu yere ulaştıklarında iki yaşındaki tay, üç gün boyunca korkunç soğuklar oluşturmuş ki, canı olan ve burnundan soluklanan hiçbir yaratık buna dayanamasın. Ancak kırk kurt hiç teslim olmamış, sadece donmadan ayakta kalabilmek için ucu bucağı görünmez bozkırın etrafında hızlıca koşuşturmuş. Üçüncü günün sonunda yorgun düşen kurtlar ansızın yüksek sıcaklarla karşılaşınca mayışmış ve buldukları ilk gölgede yere yıkılarak derin bir uykuya dalmış. Gelen misafirler ise hemen ak tuluma hayat suyunu, kara tulumun içine de ölüm suyunu doldurup oralardan hızlıca ayrılmışlar. Arkalarından uyanan kırk

kurt ikilinin peşine düşmüş; ancak kasırga gibi ilerleyen bu ikiliye yetişememişler bir türlü.

Han'ın sarayına gelir gelmez genç alp yiğit, ak ve kara tulumları ev sahibine teslim etmiş, Han ise onları genç kıza vermiş. Bunları eline alan genç kız hayat veren suyu genç alp yiğidin üzerine atarken Han'ın üstüne de ölüm veren suyu dökmüş. Bu gelişmeler karşısında Han kişi şaşkınlığını bile doya doya yaşayamadan durduğu yerde kuruyup ölmüş, üzerine diri sudan dökülen genç adam ise daha da güçlü ve yakışıklı olup çıkmış.

Hal böyleyken kız ile genç alp yiğit birlikte mutlu bir yuva kurmuş, kır donlu iki yaşındaki tayı da saraya alıp ona öyle güzel baktırmışlar ki, Hakaslar o zamandan beri "Kimi hanlar, beslediği halkına bile taya bakıldığı gibi bakmaz, ilgilenmez!" sözünü türetmiş ve kuşaktan kuşağa aktarmışlar.

Toprak Ana

Yaşlı Şamanlar der ki, eğer kadınlar olmasaymış ay ve güneşin altında, dünya üzerinde insan soyu diye bir şey olmazmış. Aynı şekilde tüm kadınların ve erkeklerin anası olan Toprak Ana olmasaymış yer üstünde de hiçbir yaşam başlayıp süremezmiş. Bu yüzden zamanın başlangıcından beri var olan Şamanlar, Toprak Ana'ya tapar ve ona türlü türlü adaklar sunarlarmış. Kara Toprak Ana'nın yaşam verdiği kara başlı halkın her çocuğu da annelerine böyle saygı duyarlar, her sabah günü karşıladıktan sonra ona, soylarının esenlik ve bolluk içinde devam etmesi ve hayvanların çoğalması için süt saçısında[8] bulunurlarmış.

Toprak Ana'nın saçları olan ormanların gürleşmesi ve serin nefesli olması, damarları olan nehirlerdeki balıkların coşkuyla kıvranıp yüzmesi ve artması için de onun bekçisi olan Tayga İyesi'ne ve suların efendisi olan Su İyesi'ne çay saçısı yaparlarmış.

Yaşlı ve bilge Şamanların anlattıklarına göre zamanın başlangıcında yaratılan ilk Kam da bir kadınmış ve onun neslinden gelen diğer Kamlar bu bilgiyi hiç unutmamışlar. Bu kadim inancın koruyucuları olan Şamanlar, kişioğulla-

8 Saçı: Türk halklarında kansız kurban türü olan saçı, süt, çay, içki ve darı gibi mahsullerin bereket getirmesi ve kutsanması amacıyla saçılması ritüelidir.

rını kendi bedeninden gelen kutsal yiyeceklerle doyuran ve onlara yaşam veren Toprak Ana'nın ve ilk kadın Kam'ın başlattığı bu gelenekleri zamanın sonuna kadar sürdürme sözü vermişler.

Güneş Ana, Ateş Ana ve Toprak Ana

Çok kadim zamanlarda, henüz yazı daha ortaya çıkmamışken; ama sözün üstünlüğünün kesin olduğu dönemlerde evrenin ilk Şamanı olan bir kadın kişi yaşarmış. Güneş'in dünyadaki gözü olan Ateş Ana'dan kut alan ve hayat veren Toprak Ana'dan güç bulan bu Şaman kadın, Kam ayinlerini ateşin etrafında gerçekleştirirmiş. Güneş Ana, dünyanın bir tarafını aydınlığıyla kucakladığı sırada karanlıkta kalan diğer kısmında da Şaman kadın, atalardan kalan kütük evin içini tıpkı güneş gibi aydınlatmaya ve ısıtmaya devam eden kutsal ateşin etrafında Kam yolculuğunu gerçekleştirir, kendisine çözüm bulmak üzere gelen insanlara yardımcı olurmuş.

Güneş Ana ve Ateş Ana olmasaymış, eski Şaman kişilerin anlattığına göre Toprak Ana'nın bağrından ilk Şaman kadın da çıkamazmış. Zaten ilk Kam kişinin kadın olması Şamanlıkta bu üç kutsal tanrıça olan Güneş Ana, Ateş Ana ve Toprak Ana sayesinde mümkün kılınmış. Kır saçlı ve aksakallı Kamların anlattığına göre de Gök Ata ile Ay Ata'nın ilk Şaman kişinin yaratılışındaki yerini hiç kimse gölgede gizleyemezmiş.

Kısaca Güneş Ana ve Ateş Ana dünya üzerinde can sahibi olan her şeye yaşam veren kutsal kaynaklarmış. Onlar olmasaymış yazının henüz sustuğu o kadim geçmişte bir gün kadınlardan biri ilk Şaman olmazmış. Büyüklerin dediği gibi Güneş Ana ve Gök Ata olmasaymış Toprak Ana gibi Tanrısal güce sahip olan kadın kişi de insanı doğuramaz, insanı dünyaya getiremez, bir başka deyişle kadın insanı yaratamazmış. Kadın bu yaratma gücüne sahip olmasaymış o zaman üzerinde yaşadığımız yer üstüne Tengri Umay'dan kut alan çocuklar gelmez, halklar ortaya çıkmaz, dünya üzerinde hayat olmazmış.

Hem Güneş hem Toprak hem Umay hem Ateş hem de kadın hayat verebildiği için Şamanların anlattığına göre bunların hepsine de Ana denilmeye başlanmış. Günümüzde Şamanların Güneş Ana, Toprak Ana, Umay Ana, Ateş Ana ve çocuk sahibi olan kadına ana denilmesi geleneği işte bu zaman perdesinin ötesindeki devirlerden gelen bir gelenekmiş.

Günümüzde de Tuva topraklarının Bay tayga bölgesinin Kara Göl civarında yaşayan yaşlı Şamanlar, Güneş Ana'ya *Hün İyem* (Gün Anam) derlermiş ve kutsal sayıp inanırlarmış.

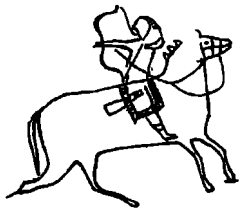

Ay Ata

Bir varmış bir yokmuş, çok kadim zamanlarda bir Tuva kişi yer üstünde yaşarmış. Şaman inancına göre her gün Ay Ata'ya yönelik olarak niyazda bulunur, duasını eksik etmezmiş. Fırsat buldukça da adağını sunarmış.

Kadim dönemlerden beri Şamanlar Güneş'e Güneş Ana derlermiş. Bunun nedeni güneşin de tıpkı insana hayat veren ve evin sahibi olan kadın gibi evin içinde yaşayanlara hayat vermesi, yaşamlarını sürdürmesi için güç katması ve beslemesi, onları ısıtmasıymış. Ayrıca bir kadın tıpkı güneş gibi şafaktan gün batımına dek evin içinde çalışırmış. Bu yüzden güneşe de Güneş Ana denirmiş.

Kam kişiler aya ise Ay Ata derlermiş. Bunun sebebi ise erkeğin evinden sık sık avlanmak için ayrılmasıymış. Ava çıkan erkeğin yolunu da güneşin olmadığı ortamda ay aydınlatır ve gösterirmiş. Ayrıca sıkça evin dışına çıkmak zorunda kalan erkeğin bu yaşam biçimi gökyüzünde her gece görünmeyen aya benzermiş. Bu yüzden kadim zamanlarda Şamanlar aya Ay Ata demişler. O eski dönemlerde Kam kişiler Ay Ata'ya yönelik ibadetler gerçekleştirir, adaklarını sunarlarmış. Şaman inancında bu nedenle hem Güneş Ana hem de Ay Ata'ya karşı insanlar ibadet gereği eğilmek yoluyla saygılarını sunar ve esenlikler dilerlermiş.

Ayı Tanrı

Yazının daha ortaya çıkmadığı, ama sözün kuşaktan kuşağa aktarıldığı kadim dönemlerde Şamanlar ayıya *Adığ Hayırahan* derlermiş. *Adığ Hayırahan* ise Ayı Kayrahan ya da Ayı Tanrı demekmiş. İşte bu Ayı Tanrı göklerden dünya üzerine inmiş.

Tıpkı Sibirya yerlisi diğer budunlar olan Hakas, Şor, Altay, Tofa, Teleüt ve Kumandinler gibi dağlık ormanlara av için gidip gelen Şaman Tuvalar da taygada bulundukları sırada kesinlikle "ayı" sözcüğünü ağızlarına almazlarmış. Bunun yerine ise avcı kişiler ayıya bazı sıfatlarla hitap ederlermiş. Kullandıkları sıfatlardan bazıları ise şunlarmış: sessiz, yer kulaklı, canavar, kara yaratık ve *uluğ hayırahan*, yani Ulu Tanrı'ymış.

Çok kadim dönemlerde bu Ayı Tanrı, Üst Dünya'dan kişilerin yaşadığı Orta Dünya'ya inmiş ve yer üstünde ormanların efendisi olarak yaşamaya başlamış. Eski Şamanların anlattığına göre dişi ayı, anatomisi itibarıyla kadına, erkek ayı ise erkek kişiye benzermiş. Ayı Tanrı'nın geldiği memleketi ise gökyüzünde yaşayan bir budun olan Azarlar kavminin yurdu olarak da bilinen *Azar Dengiri*, yani göğün Azarların yaşadığı katmanı olan *Azar Tengeri*'ymiş.

İşte Üst Dünya'da Azarların yurdu olan bir memleketten gelen Ayı Tanrı, Orta Dünya'da insanlığın soyunu başlatmış. Bu yüzden çok eski zamanlardan beri günümüzde Kam kişiler kişioğullarına yer üzerinde hayat veren Ayı Tanrı'ya ibadet eder, insanların sağlığı ve esenliği için dua eder, adaklarını sunarlarmış. Yukarı Dünya sakinlerinden olan ve özellikle Azarlar soyundan gelen Şaman kişilerin akıl almaz güçte Kamlar olduklarına ve sağaltım yeteneğine sahip olduğunu anlatırlarmış büyükler.

Dağ Ruhlarının Oğlu Ak Köbek

Bir varmış bir yokmuş çok kadim zamanlarda bir evde yaşlı bir kişi yaşarmış. Bir gün bu kişi dışarı çıktığında her tarafın bembeyaz kar örtüsü altında kaldığını görmüş. Dağlar ve ormanlar apak olmuş, onların bu güzel görüntüsüyle büyülenmiş erkek kişi. Tam da o esnada az ilerisinde beyaz kar üzerinde çıplak ayak küçük bir çocuk yürüyormuş. Erkek kişi onu görmüş ve çok şaşırmış; çünkü köyde sadece kendisi gibi yaşlı kimseler kalmış, kimsenin küçük çocuğu veya torunu yokmuş.

Bu soğukta beyaz kar üzerinde çıplak ayak yürüyen bu küçük oğlanın nereye gittiğini merak eden yaşlı adam, genç yolcunun peşine düşmüş atına binerek. Yalnız at üzerinde yolculuk yapmasına rağmen yaya ilerleyen çocuğun arkasından atını dörtnala koşturduğunda ancak onun hızına ulaşabiliyor ve yanında ilerleyebiliyormuş. İşte bu denli hızlı ilerleyen çocuk yüksekçe bir dağ doruğunu aşarak arkasında kaybolmuş. Atıyla birlikte yaşlı adam da peşinden koşturmuş ve çocuğun kutsal bir pınarın olduğu yerde adımlar atarak yürüdüğünü görmüş. Ama bu sefer çocuğun kolunda büyük ve sivrice bir kılıç varmış. Bu sihirli

kılıcı omzuna atan çocuk sivri silahın etini yaraladığını fark etmiyormuş. Bu nedenle çocuk yolcunun arkasından bembeyaz karda kıpkırmızı damla izleri kalıyormuş.

Hızlanmış yaşlı kişi ve yanaşmış yürüyen çocuğa. "Saygılarımı sunuyorum, esenlikler diliyorum sana aziz yolcu!" demiş atlı kişi.

"Saygılarına saygı sunar, esenliğine esenlik dilerim!" diye yanıtlamış yaya.

Yaşlı kişi adını ve yurdunu sorduğunda küçük çocuk henüz bir adının olmadığını; ama ak kök atlı Ak Köbek9 olacağını söylemiş ve atalarının Dağ İyeleri olduğunu belirtmiş. Bu kez nereye gitmekte olduğunu merak etmiş adam, çocuk da Tanrılardan ak kök at istemek için yürüdüğünü ifade etmiş. At üstündeki kişi adının Köten Beğ olduğunu söylemiş, çocuğa yolculuğunda başarılar dilemiş ve köyüne geri dönmüş.

Yoluna devam eden Ak Köbek ise akşama doğru Umay Dağı'nın yazın bile hiç erimeyen karla kaplı doruğuna tırmanmış ve orada batıda konan güneşe ve beliren aya alkış okumuş. Tanrılardan kendisi için ak kök donlu bir at istemiş, bunun için adaklar adamış, daha sonra da derin bir uykuya yatmış. Sabah uyandığında yeni doğan ve ışınlarıyla dünyayı kucaklayan Güneş Ana'yı karşılayan, esenlikler dileyip saygılarını sunan, üç kez Güneş Ana'nın önünde eğilen Ak Köbek, adının tamamlanması için çok gereksinim duyduğu ak kök donlu atının eyerli bir halde yakında otladığını fark etmiş. Bütün giysileri ve zırhları da üzerinde bağlı duruyormuş. Hemen koşa koşa atını yakalamış Ak Köbek ve giysilerini giymiş, zırhlarını kuşanmış, altın kılıcını yanına almış.

9 Köbek: Hakasça köpük.

Böylece gerçek bir alp yiğit haline gelen Ak Köbek, Tanrılara adaklarını sunmuş ve Umay Dağı'nın zirvesinden bembeyaz bozkırlara doğru inmiş.

Yoluna devam eden Ak Köbek alp yiğidin karşısına geniş bir nehir çıkmış, ancak adı yokmuş bu Toprak Ana'nın damarı olan suyun.

"Madem dağ ruhlarının oğlu olarak benim de bir adım da var artık, o halde senin adın da Abakan (Ağban) olsun," demiş ve kamçısıyla atının bozkır kadar engin sağrısına indirmiş ve üzerinden atlamış, nehri arkasında bırakmış.

Tam da kanatlı ak kök atıyla hız almışken Ak Köbek alp yiğit, bu sefer karşısına daha da geniş bir nehir çıkmış. "Adsız kalmasın kimse," diyerek Toprak Ana'nın bu damarına da Yenisey (Kem-Suğ) adını vermiş genç atlı.

Yaşlı Şaman kişilerin anlattıklarına göre böylece Hakas topraklarının iki en büyük su damarı Abakan ve Yenisey adlarına kavuşmuş.

Verdiğini Alan, Aldığını Veren Kutsal Doğa

Çok eski zamanlarda olmuş bu olay. O kadim zamanlarda henüz insanlar hayvan dilini anlar, hayvanlar da kişi diliyle konuşabilirmiş. İşte o unutulmuş çağlardan birinde ucu bucağı görünmeyen ekili bir tarlada bir fare ile bir serçe komşu olarak yaşarmış.

Bir gün bu ikili kim kendi evine daha çok buğday taşıyabilir diye tartışma başlatmışlar. Ancak tartışma kim haklı kim haksız kavgasına dönüşmüş, arkasından da dövüş başlamış ve hem fare hem de serçe birbirini kötü yaralamışlar; fakat yine de kimin üstünlük kazandığı netliğe kavuşturulamamış.

Hal böyle olunca, bu zor konuyu bir çözüme bağlamak üzere yargı kurulu toplanmış ve bu mahkemeye hem hayvanlar hem de kuşlar katılmışlar. Dinleyici olarak gelen bütün kuş âlemi hangi tarafı tutarsa, hayvanlar âlemi de diğer tarafı tutmaya başlamış. Derken gerginlik yükselmiş ve iki dünyanın temsilcileri kavgaya tutuşmuşlar, sonunda da kan gövdeyi götürmüş. Çok ölen olmuş o kuşlarla hayvanlar savaşında. Daha sonra da artık kim haklı kim haksız tartışmasının kendisi bile unutulmuş, çok arı tinler kopa-

rılmış, çok sayıda hayatlar söndürülmüş ve her iki taraf da geri adım atmak zorunda kalmış, tüm hayvanlarla kuşlar dağılmışlar.

Tam da o esnada bir çiftçi kişi yay ve oklarını alıp ava çıkmış ve bu büyük muharebenin olduğu alana denk gelmiş. Çok sayıda hayvan ve kuş bulmuş, yardım olsun diye onları kendi evine taşımış, köyde yaşayan insanlar hep birlikte hayvanların yaralarını sararak iyileştirmeye başlamışlar. Çiftçi kişi ise tekrardan geldiği yere geri dönmüş. Tam da yüksekçe bir sedir ağacının dallarının birinde *hara hus*, yani kara kuş olarak bilinen kutsal kartalın oturduğunu görmüş. Bu kara kuşu öldürme niyeti hiç yokmuş zaten; ama kartal kişi dilinde konuşmaya başlamış, "Çiftçi kişi, buraya kadar yay ve oklarınla birlikte geldin; ama beni öldürme. Beni öldürmez ve şu yaralarım iyileşinceye kadar bana bakıp beni beslersen benim de sana iyiliğim dokunabilir!" demiş.

Bunun üzerine çiftçi, kara kuşu alıp evine getirmiş. Ancak kara kuş dev gibi olduğundan çok besin tüketmekteymiş. Ona bakayım derken çiftçinin varlığı ve baylığı sarsılmış, esenliği bozulmuş, evinde yiyecek ve içecekte sıkıntılar baş göstermiş. Tüm bunlara karşın ev sahibi kartalı bırakmamış, kendi boğazından kısarak kuşa bakmaya ve onu özenle beslemeye devam etmiş.

Günlerden bir gün yaralı kara kuşun kanatları yeniden eski sağlığına kavuşmuş, esenliğine esenlik katılmış, gücünde güç artmış. "Beni artık dışarı çıkart çiftçi kişi ve uçur gökyüzüne doğru!" demiş kartal. Bunun üzerine çiftçi, devasa kuşu kucağına almış ve evden dışarı çıkmış. Çıkar çıkmaz kara kuş temiz havayı içine çekmiş, ciğerlerini güçle doldurmuş ve o dev kanatlarını kaldırıp iki yana açmış, var gücüyle çırpmış ve gökyüzüne doğru uçmuş.

Böyle uçtuktan sonra geri dönmüş kara kuş. Bir bakmış kurtarıcısı pek hüzünlü oturuyormuş. "Ne oldu!" diye sormuş dev kuş, çiftçiye. Çiftçi de anlatmış ona olup bitenleri, evde ekmeğin bile kalmadığını, büyük bir darlığa düştüğünü.

Bunu duyan kartal, "Bin üzerime hemen! Seni ablamın yurduna götüreceğim!" demiş. Böylece ikili yolculuğa çıkmış ve bir zaman sonra kara kuş kurtarıcısını ablasının evinin önüne getirip bırakmış. "Sen şimdi içeriye gir, saygılarını sun ve esenlikler dile!" demiş çiftçiye kara kuş, kendisi ise dışarıda bekleyecekmiş. Az bir zaman sonra evden sevinç gözyaşları içinde çıkan abla, kartala doğru koşarak kucaklamış onu. Büyük bir mutluluğa kavuşan kara kartallar kurtarıcı olan çiftçiye torba dolusu mücevherler hediye etmiş ve ikramlarda bulunduktan sonra evine uğurlamışlar.

Yurduna doğru yola çıkan çiftçi, bir zaman sonra ucu bucağı görünmeyen bir deniz kıyısına ulaşmış. Ufukların ötesine uzanan bu masmavi denizi gören yorgun yolcu, "Bu engin suyun karşı kıyısına nasıl geçeyim ben şimdi?!" diye kara kara düşünürken kara bir sandalın içinde kara giysilere bürünmüş bir kişi yanaşmış ve şöyle demiş, "Çiftçi kişi, ben seni karşı kıyıya götürürüm; ama bir şartım var. Kabul edersen sana yardımcı olabilirim. Var mısın?"

Bu sözleri işiten çiftçi, "Varım!" diye yanıtlamış. "O zaman bana henüz haberinin olmadığı, bilmediğin bir şeyini vermeye hazır mısın?" diye soran bu kişiye, çiftçi, "Tamam, öyle olsun, haberimin olmadığı, bilmediğim bir şeyimi sana vermeye hazırım!" demiş. Bunun üzerine karalar giyinmiş kişi, çiftçiyi sandalına almış ve göz açıp kapayıncaya dek yolcuyu denizin karşı tarafına ulaştırmış. En umutsuz olduğu anda destekte bulunmuş olan bu kişiye teşekkür ederek oradan ayrılan çiftçi, hızlı bir biçimde yürümüş ve bir zaman sonra öz yurduna ulaşmış.

Evine girdiğinde ise bir de öğrenmiş ki, karısı bir erkek çocuğu dünyaya getirmiş. İşte o zaman başını iki elinin arasına almış çiftçi ve daha sevinemeden derin bir üzüntüye kapılmış, soğuk bir korku kaplamış içini. Diken üstünde üç yıl geçmiş aradan; ama bu üç yılda erkek çocuğu çok hızlı büyümüş ve tam bir alp yiğit haline gelmiş.

Çiftçi, engin denizin kıyısında başına gelen olayı yeni yeni unutmaya başlamışken, bir gece düşünde kara giysiler içindeki sandalcıyı görmüş. Bu korkunç rüyadan soğuk terler içinde uyanan çiftçi hemen oğluna bakmış; ama oğlunu yerinde bulamamış. Gerçekten de oğlanı o kara giyimli sandalcı gelip kaçırmış.

Alp yiğidi kaçıran ve yıllar önce karalara bürünmüş bir halde kendini göstermiş olan sandalcı aslında Suların Efendisi *Suğ Eezi*, yani Su İyesi imiş. İşte bu Su İyesi, alp yiğidi kendi ülkesine getirmiş. Getirir getirmez de evinin önünde dağlık bir orman dikmesini istemiş çiftçinin oğlundan ve "Taygayı evimin önüne üç günde dikemezsen senin arı tinini koparır, seni de atalarının yanına gerçek dünyaya yollarım!" diye de tehdit etmiş.

Kara kara düşünmeye başlayan genç alp yiğidin yanında genç bir kadın belirmiş ve eline bir kumaş mendil tutuşturmuş. "Bunu üç kez salla, bu mendil bu üzüntünden kurtulmana yardımcı olacak!" dedikten sonra ortadan kaybolmuş. En güçsüz ve umutsuz olduğu anda genç oğlana yardım elini uzatan bu kadın ise öz anasının her gün dua ettiği Ateş Ana'dan başkası değilmiş. Buna çok sevinen alp yiğit, anasının evlerinin tam ortasında duran kutsal ocağın içinde daima yanan ateşin aslında canlı olduğunu, ona hayat verenin ise *Ot İne*, yani Ateş Ana olduğunu hep anlattığını anımsamış.

Oturduğu yerden kalkmış alp yiğit ve sallamış elindeki kumaş mendili üç kez. Bunu yapar yapmaz Su İyesi'nin evinin önünde gerçekten de ucu bucağı görünmeyen genişlikte dağlık bir orman bitivermiş.

Ancak Su İyesi bununla yetinmemiş ve kaçırdığı alp yiğide, "Şimdi de kendine bir eş bulmanı emrediyorum! Üç gün içinde bulamazsan seni Aşağı Dünya'nın efendisi Tanrı Erlik Han'a yollayacağım!" diye bağırmış.

Bunu duyan çiftçinin oğlu çok korkmuş ve zaman kaybetmemek için hemen yola koyulmuş. Zaman çok hızlı akıyormuş; ama genç alp yiğit daha hızlı davranıp Zaman Tanrısı olan Öd *Tengri*'ye adaklar sunarak zamanın sınırlarını genişletebilmiş. Kazandığı yedek zaman ve pek tabii atalarından devraldığı Şaman güçlerinin de sayesinde üç âlemin altını üstüne getirmiş ve çok güzel bir kız alp yiğide kavuşmuş nihayet.

Su İyesi'nin evine geldiğinde henüz üç günlük sürenin sonuna gelinmiş değilmiş, dolayısıyla daha vakit varmış. Bu fırsatı değerlendirmeye karar vermiş genç alp yiğit ve bulduğu müstakbel eşi ile birlikte Suların Efendisi'ne ait ülkeye yerleşmek yerine Ateş Ana'nın yolladığı, etrafa alevler saçan kanatlı *aran-çula* atlarına binmiş ve kaçmaya başlamışlar.

Fakat Su İyesi, üç günlük sürenin sonunda zamanında babasından kaçırmış olduğu alp yiğidi ve müstakbel eşini yerinde bulamayınca kasırgadan daha hızlı koşan ve etrafa yemyeşil dev deniz dalgaları yayan atının üstünde kaçakların peşine düşmüş.

Az mı çok mu olduğu anlaşılmayan bir zaman sonra çiftçinin oğlu arkalarından gelen Su İyesi'nin atının toynakla-

nını işitir olmuş. İşte o zaman sihirli kanatlı atlar birleşmiş ve engin bir bozkıra dönüşmüş, alp yiğit ile müstakbel eşini de on binlerce buğday taneciğine dönüştürüp bozkırın her tarafına yayıp dağıtmışlar.

Denizdeki fırtına gibi sinirden köpüren ve yıldırım hızıyla gelen Su İyesi anında bin adet horoza dönüşmüş ve başlamış bütün bu buğday taneciklerini arayıp geniş midelerinde toplamaya. Ancak buğday tanecikleri öylesine çok ve dağınıkmış ki bu bin horoz bile başa çıkamamış.

En sonunda pes etmiş Su İyesi ve şöyle bağırmış, "Tamam! Sizin aklınız ve gücünüz üstün çıktı! Ben de yoruldum sizinle uğraşmaktan! Sizler insansınız sonuçta, hep bir hile kullanmaya alışkınsınız! Öyle olsun, öz yurdunuza gidebilirsiniz! Ortak bir ev kurup yakacağınız ateş etrafında esenlik ve mutluluk içinde çok çocuk yetiştiriniz, halkınızın sayısına sayı katınız!"

Bu sözlerden sonra on binlerce buğday taneciği bir araya toplanmaya başlamış ve alp yiğit ile müstakbel eşine dönüşmüş yeniden. Engin bozkır ise etrafa alevler saçan kanatlı *aran-çula* atların donuna geri girmiş. Vedalaşırken Su İyesi'ne saygılar sunup esenlikler dileyen ikili tekrar atlarına atlamış, birer kasırga gibi hızlıca oradan uzaklaşmışlar.

Öz yurtlarına döndüklerinde gençleri çiftçi ana baba karşılamış, sevinçlerinden bol bol gözyaşı dökmüşler, sıkıca kucaklamışlar bağırlarından çıkan canlarını. Ardından büyük bir toy düzenlemişler. O toy bir araya gelen yerli halk bütün Tanrılara, dağların, suların ve ormanların iyelerine, ruhlara ve töz olarak bilinen taş tanrılara adaklar sunmuş, esenliklerine esenlik katılması için dua ve alkışlar okumuş.

O zamandan sonra çiftçi oğlu alp yiğit ile genç güzel kız mutlu bir evlilik sürmüş, çok çocuk büyütmüş ve arkaların-

da uzun bir ömrün neticesinde efsanelere sığmaz dolulukta bir hayat bıraktıktan sonra atalarıyla kutlu Umay Dağı'nın zirvesinde buluşmuşlar, mutluluk içinde yaşam ötesindeki yaşamlarına başlamışlar.

Dağların Efendisi ve Avcı

Bir zamanlar bir erkek yaşarmış. Avcılık ile uğraşarak yaşamını sürdürür, ailesini geçindirirmiş. Bir kış günü yine hazırlıklara girişmiş, ardından Tanrılara dua ettikten sonra dışarı çıkmış ve taygaya doğru yol tutmuş.

Yüksek dağların eteklerinde güzelce bir yer bulmuş ve orada çadır kurmuş, içine bütün yiyecek ve eşyalarını koymuş. Kendisi de hemen ava çıkmış. Kayaklarla az mı uz mu dolaştıktan sonra bir şey bulamamış, eli boş halde akşam çadırına geri dönmüş. Soğuk da olsa yemeğini yemiş ve uykuya dalmış.

Ertesi gün erkenden kalkıp güneşi karşılamış, ibadet ederek niyazda bulunmuş, adaklarını sunmuş. Ardından yine ormanın içine avlanmaya gitmiş. Akşama dek av peşinde dolaşmış; ancak bir şey bulamadan güneş battığı için gecelemek üzere çadırına doğru dönüş yoluna koyulmuş; ancak çadırını bir türlü bulamamış, hiçbir biçimde yolunu denk getirememiş.

Derken yolunu kaybettiğini anlamış. İki gündür yemek yemediği için bir hayli güçsüz düşmüş. Tam da donmak üzere olduğu esnada avcı kişi bir ayı inine denk gelmiş ve

"Ölümse ölüm olsun! En azından ölmeden önce az da olsa ısınmış olurum!" diyerek dalmış içeriye.

İçeriye girdiğinde inin içinde hareketsiz bir biçimde bir ayının yattığını görmüş. "Burada uzun kalarak ev sahibini hiç rahatsız etmeyeyim, sadece azıcık gözlerimi dinlendireyim, sonra hemen buradan ayrılayım!" diye düşünen avcı, ormanların kralının yanına yatıp gözlerini yummuş.

Az uyumuş uz uyumuş ve uyanıp bir de bakmış ki ev sahibi ayı yerinde yok... Hemen davranmış avcı ve kendini inin dışına atmış; çünkü kışın ortasında uyanmış bir ayının ne kadar tehlikeli bir canavara dönüştüğünü çok iyi biliyormuş. Gerçi aynı zamanda atalarından beri mensubu olduğu boyu her yıl Ayı Ata'ya ithaf edilen ayinlere katılmakta ve adaklarını sunmaktaymış.

Dışarı çıkan avcı, Doğa'nın çoktan uyanmış olduğunu ve etrafın yemyeşil bitkilerle örtünmüş olduğunu görmüş. Olup bitenlere hiç anlam veremeyen avcı, "Sadece kısa bir süreliğine kestireyim derken nasıl oldu da kış boyu uyuyup baharın ortasında uyandım?" diye şaşkın şaşkın düşünürken çadırının yolunu bulamadığını hatırlamış.

Bu kara düşüncelerle dağlık ormanda çadırını bulabilmek umuduyla hemen yola koyulmuş avcı kişi; ancak saatlerce yürümekten yorgun düşmüş ve kısa bir mola vermek için yolculuğuna ara vermiş.

Tam da o esnada yanından bir atlının geçtiğini görmüş. Atlı ona yanaşmış, saygılarını sunup esenlikler dilemiş. Ardından da, "Sen kimsin? Neredensin?" diye sormuş.

"Ben aslında köyde yaşıyorum, taygaya avlanmak üzere gelmiştim. Buralarda geçici olarak bir çadır kurdum; ancak onu bir türlü bulamıyorum! Yolumu da kaybettim!" diyen

avcı "Yemek olsaydı hiç hayır demezdim doğrusu!" diye de eklemiş.

Bunun üzerine atlı, avcıya yanmış geyik boynuzu sunmuş. Ancak bu boynuzun kokusunu uzaktan alan avcı kişi birden bu kokuyla bile karnının doyduğunu fark etmiş. Tam da buna çok şaşırırken avcı, deminki atlı kişi ona "Aslında sen öldün avcı! Karnının doymasının sebebi ise evinde ailenin senin için anma töreni düzenleyip ateş yakması ve yiyeceklerle içecekleri ateşin içine atmalarıdır. Tüm bunlar kutsal ateşin içinde yanarak dumana dönüşmekte ve artık is olarak yukarılara çıkmakta, etrafa yayılmaktadır. Bu ruhsal yiyecek ile hem sen, hem de diğer bütün ölüler gönüllerini doyurmakta, mutlu olmaktadırlar!" diye anlatmış. Bunları anlattıktan sonra atlı kişi, "İstersen atının üzerine atla, seni ailene, eşine canlı olarak götüreyim!" diye anlatmış.

Bu sözleri duyar duymaz avcı atlamış atın terkisine. Taygadan uzaklaşıp avcının öz evine yaklaşırlarken atlı kişi avcıya, "Şimdi gözlerini sımsıkı kapat ve yol boyunca asla açma. Ancak ben tamam dediğimde açabilirsin. Ayrıca sakın ha en yakın akrabaların da dâhil olmak üzere hiç kimseye ölüp dumanla doymuş olduğunu ve seni buraya bir atlının getirdiğini anlatmaya kalkışma! Ağzını sıkı tutmazsan, senin o arı tinini vücudundan koparıp yaşamını söndürürüm!" diye sıkı sıkıya uyarmış.

Kendisinin gizemli bir atlı tarafından getirildiğini kimselere anlatmamaya söz vermiş bulunan avcı, evine sağ salim ulaşmış. Karısının derin bir uykuyla uyumakta olduğunu görmüş avcı ve uyandırmak istemeden sessizce sokulmuş yanına ve öylece uyuyakalmış.

Ancak uyandığında koskocaman döşekte yapayalnız yattığını görmüş. Ölülerin gerçek dünyasına henüz intikal

etmeyen avcının karısı ise, "Benim yatağımda kocama benzeyen biri yatıyor!" diye bağırmak istiyor; ama uyuyan kişiyi uyandırmaktan da çekiniyormuş.

"Bizler senin ölmüş olduğunu düşündük ve bunu böyle kabullendik. Senin için anma günleri bile yapıyoruz!" diyen karısının bu sözlerine karşılık olarak, "Ben aslında ölmedim!" demiş avcı ve az kalsın kendisini kimin geri getirmiş olduğunu ağzından kaçırıyormuş.

Bu sözleri duyduğuna çok mutlu olan kadın, kocasına hemen çok güzel yemekler hazırlamış ve evlerini yeniden huzurlu ve mutlu bir yuva haline getirmiş. Dönüşünün şerefine şarapların su gibi döküldüğü bir de kutlama toyu yapılırken sarhoşluktan iyice gevşeyen avcı az kalsın ağzından kaçırıyormuş, kim tarafından dağlardan evine getirildiğine dair gizli bilgiyi.

Ardından da, "Ne olacak ki ben gerçekleri söylesem eşime," diye düşünmüş ve hanımına başına gelen bütün gerçekleri anlatmış. Avcı kişi bunu anlatmış anlatmasına, üstelik başına da hiçbir şey gelmemiş.

Böylece yıllar yılları kovalamış ve bir gün evinden dışarı çıktığında karşısında uzun zaman önce kendisine yardımı dokunan ve evine canlı dönmesini sağlayan atlı kişiyi bulmuş.

"Seni uyardığım ve eğer sözümü dinlemezsen seni atalarının yanına yollarım diye tehdit bile ettiğim halde sen yine de hanımına her şeyi anlattın! İşte bunu yapmayacaktın yaşlı avcı!" diye bağırdıktan sonra artık çoktan ihtiyarlamış olan avcının tinini gerçekten de atalarının Üzüt ülkesine yollamış. İşte bu can verip alabilen atlı kişi ise Dağların Efendisi'nin ta kendisiymiş.

İki Avcı

Günümüzdeki kuşaklardan çok önce; ancak eski kuşaklardan çok sonra engin bir bozkırdaki bir evde iki erkek kardeş yaşamaktaymış. Günlerden bir gün, kardeşler ava çıkmaya karar vermişler. Ok ve yaylarını alıp hançerlerini kuşanmışlar ve atlarına atlayıp yola düşmüşler.

Az gitmişler uz gitmişler ve sonunda dağlık ormanlara ulaşmışlar. Ancak taygaya vardıklarında güneş ufuktaki dağlara esenlik dileyip vedalaşmak üzere olduğundan, gecelemek üzere hazırlıklara başlamış bu iki kardeş. Yemeklerini yedikten sonra ise uykuya yatmışlar. Kardeşlerden biri hemen uyurken diğerinin gözüne bir türlü uyku girmemiş. O da uzaydaki yıldızları saymaya başlamış.

Gözlerini parıldayan yıldızlarda gezdirirken ortada yanmaya ve ısıtmaya devam eden ateşin karşısında uyumakta olan kardeşinin üstünde iki alevin yandığını görmüş. Bu iki gizemli alev hem etrafı aydınlatıyor, hem de yukarı doğru yükseliyormuş. Uykusuz avcı, bu gizemli alevlerin nereden geldiğini ve ne için yandığını çok merak etmiş. İşte tam da o sırada alevler uzaklaşmaya başlamış ve uyumayan kardeş yerinden kalkarak bu parıltıları takip etmeye karar vermiş.

Alevler öyle hızlı ilerliyormuş ki, genç avcı başına gelebilecekleri bile düşünmeden koşmaya koyulmuş. Bu gizemli gece koşusunun sonunda alevler bir dağın eteğine varmış ve orada bulunan kayalardan içeriye sızmış. Alevleri takip etmeyi kafasına koymuş olan avcı, kayaların arasında bir yarık bulup oradan içeri girmeyi başarmış. Gözleri bu yeni mekâna alıştıktan sonra fark etmiş ki, kayaların içerisindeki bu geniş alan dünyanın en değerli kürkleriyle doluymuş.

Avcıyı bu gizemli yere getirmiş olan alevler, girdikleri aralıktan tekrar dışarı sızıp gözden kaybolmuş. Hemen davranan uykusuz kardeş de alevleri takip edebilmek için kayadan dışarı atmış kendini ve alevlerin uzaklaştığını görüp yeniden peşlerinden koşmaya başlamış. Ancak fark etmiş ki, alevler kendisini zaten uyumakta olan kardeşiyle birlikte kurdukları kampa götürmekteymiş. Bu iki alev yeniden uyuyan kardeşin üzerinde yerlerini alıp yavaşça sönmüşler. Adeta bunu hissetmişçesine, uyuyan genç avcı uyanmış ve o sırada çoktan ateşin başına varıp yerine oturmuş olan kardeşine demiş ki: "Ben çok tuhaf bir düş gördüm. Rüyamda dağların eteklerindeki bir kayalığa gittim ve o kayalardan içeri girdim. Girdiğim yerde ise çok değerli kürkler vardı." Kardeşinin anlattıkları üzerine kulaklarına inanamayan diğer avcı hiç yorum yapmamış ve tüm bu olanlar karşısında temkinli davranıp olacakları beklemeye karar vermiş.

Uyanıp günü karşılayan ve tayga iyelerine saçı yapan avcı kardeşler, boş midelerini doldurduktan sonra ava başlamışlar. Gün batana dek avlanan ikili, çok sayıda hayvan ve kuş vurmuş ve dinlenmek üzere çadırlarına dönmüşler. Yaktıkları ateşin başında tekrar karınlarını doyurduktan sonra günü uğurlamış ve aya da saygılarını sunmuşlar. Artık uyku vaktiymiş.

Önceki gece uyumayıp alevleri takip etmiş olan avcı, kardeşine, "Bundan sonraki avımızda hiçbir hayvanı vurmayalım, kan akıtmayalım. Ormanların efendisi olan Tayga İyesi'nin bir isteği bu kardeşim. Bunun yerine sadece bu ormanda bir süre yaşayıp zaman geçirelim," demiş. Bunun üzerine taygada bir süre kalıp evlerine dönmüş iki kardeş.

Taygadaki ilk gecelerinde uyumamış olan avcı, bir gün yine avlanmak üzere taygaya gitmeye karar vermiş; fakat bu kez kardeşine haber vermemiş. Geçen sefer kaldıkları yere ulaşıp çadırını kuran avcı, ateş yakmadığı gibi yemek de yememiş ve doğrudan o gizemli kayalara doğru yola çıkmış. Kayadaki yarıktan bir kez daha içeri sızan avcı, değerli kürklerin hâlâ yerlerinde durduklarını görmüş ve derhal onları toplayıp çadırına dönmüş. Çadıra vardığında vakit epey geç olmasına rağmen, avcı burada konaklamak istememiş ve hiç zaman kaybetmeden hazırlanıp evine doğru yola koyulmuş. Kayanın içinden aldığı kürkleri de atının terkisine atan genç adam bir süre sonra evine varmış. Ertesi gün kardeşine hâlâ olanlardan bahsetmeyen avcı bu kürkleri satıp çok para kazanmış. Ancak kavuştuğu zenginlik hakkında bir şey de söylemekten kaçınmış kardeşine.

Genç avcının bu kürklerden ve onları satarak kazandığı paradan kardeşine bile bahsetmemesinin sebebi ise eski Şamanların anlattıklarına dayanmaktaymış aslında. Onların dediklerine göre, tayga iyeleri bir avcıya hediye vermek isterlerse bunun gizli kalmasını tercih ederlermiş. Eğer bahtlı avcı kendini tutamayıp başkalarına bu cömertlik hakkında bir şeyler söyleme akılsızlığında bulunursa da başına felaketler gelmesi kaçınılmaz olurmuş. İşte tayga iyelerinin yüzüne güldükleri bu avcı da o zamandan beri bir daha taygaya gidip avlanmamış. Kardeşini de yanına alıp esenliğine esenlik, zenginliğine zenginlik katarak mutluluk içinde yaşamış.

Yedi Başlı Çilbigen ve Tardan Nine

Pek kadim zamanlarda yaşlı bir kadın yaşarmış. Adı Tardan olan bu ninenin yedi keçisi varmış. Keçiler sahiplerine süt ve peynir verirmiş, Tardan nine de onlara öz evlatlarıymış gibi bakarmış. Bir akşamüstü, günün battığı yerden bağırtılar duyulmuş. Neler olduğunu merak eden yaşlı kadın evin dışına çıkmış ve yedi başlı dev bir yaratıkla karşılaşmış. Bu ürperti veren yaratık, "Duyduğuma göre senin öve öve bitiremediğin yedi keçin varmış. Birini benimle paylaşmanı istesem?" demiş. Tardan ninenin aklına ise bu yaratığın eski bilge Şamanların anlattıkları yedi başlı Tanrı Çilbigen olabileceği gelmiş hemen. Böyle ulu bir misafiri beklemeyen yaşlı kadın ağzını açıp tek kelime edememiş. Ne yapacağını bilememenin de verdiği bir korkuyla eline bir sopa alıp, "Bende sana verecek keçi yok!" diye bağırmış ve davetsiz konuğu kovmuş.

Bu cevabın ardından orayı terk eden Çilbigen isteğinden vazgeçmemiş ve gece tekrar gelerek keçilerden birini kapıp kaçmış. Ertesi akşam aynı vakitlerde yeniden beliren Çilbigen, Tardan nineden bir keçi daha istemiş. Bir önceki gece olup bitenlerden henüz habersiz olan yaşlı ev sahibi ise bu

kez daha da kızmış ve Erlik Han'ın[10] soyundan gelen bu misafiri yine kovalamış. Çilbigen'in ikinci ziyareti ise dört keçiye mal olmuş; ancak bu dört keçi bile onu durduramamış. Çilbigen beşinci kez tekrar belirmiş ufukta. Tardan nine bu kez, "Sen benim keçilerimin yarısını zaten çaldın!" diye haykırdıktan sonra, "Sen olsan olsan hırsızlık düşkünü bir Şeytan olabilirsin!" diye suçlamış Tanrı'yı.

Bu hakaretler üzerine yedi başlı misafir oradan kaçmış kaçmasına; ama giderken yanında son iki keçiyi de götürmüş. Çilbigen aldığı yedi keçiyle yetinmemiş ve ertesi gece tekrar gelerek bu kez Tardan nineyi büyük bir heybenin içine koyup kaçırmış. Yolda yorulan yedi başlı Tanrı su içmek ve biraz dinlenmek üzere bir yerde durmuş. Ancak yorgunluğun etkisiyle derin bir uykuya dalan Çilbigen'in bu dikkatsizliğinden faydalanan Tardan nine, heybenin ağzını açarak dışarı çıkmış. Boşta kalan bez torbayı ise Tanrı'nın fark etmemesi için ağır taşlarla doldurmuş. Ardından elbisesinin cebinden iki ak taş çıkarıp bunları birbirine vurmuş ve anında ulu bir kurda dönüşen nine olanca hızıyla kasırga gibi oradan uzaklaşmış.

Bu olup bitenlerin farkına varmayan yedi başlı Çilbigen ise uykusundan uyandıktan sonra heybeyi sırtlanıp yoluna devam etmiş. Az gitmiş uz gitmiş ve sonunda yurduna ulaşmış. Onu evde yedi çocuğu karşılamış ve sevinçle yedi boynunun yedisine ayrı ayrı sarılmışlar. Tanrı ise çocuklarına şöyle demiş: "Balalarım, size bir hediye getirdim. Bu büyük heybenin içinde dokuz kuşak Şaman soyundan gelen Tardan nine diye biri durmaktadır. Ancak bu ihtiyar kadın çok semizdir! Büyük bir kazan hazırlayın. Akşama güzel bir ziyafet çekeceğiz!"

10 Erlik Han: Şamanizmde Alt Dünya'nın efendisi olan Tanrı.

Bunu duyduklarında yedisinin de ağzından sular akan çocuklar, büyük bir kazana heyecanla su doldurup ateşin üstüne yerleştirmişler onu. Tam kazanın içindeki su kaynarken Çilbigen de heybeyi açıp içindekini kazana boşaltmış. Ancak yaşlı ve semiz bir kadın yerine heybeden taşlar yağınca kazanın dibi delinmiş ve kaynar sular etrafa sıçrayıp yayılmış. Bacaklarını kaynar suların yaktığı çocuklar ise acıyla ağlamaya ve dışarı koşturmaya başlamışlar. Düştüğü tuzağı anlayan ve çok sinirlenen Tanrı Çilbigen hemen yele dönüşüp ihtiyar kadının peşine düşmüş.

Tardan nine evine tam varacakmış ki, birden kara bulutlar göğü kaplamış ve güneşin gözü görünmez olmuş. Sert bir rüzgâr tarafından sırtından ittirilip dengesini kaybeden ihtiyar kadın yere düşmüş. O sırada yeniden kendi kılığına dönen Çilbigen de kadını kaptığı gibi heybenin içine atmış ve yurdunun yolunu tutmuş. Yolda geçen sefer durup dinlendiği yere varınca su içip soluklanmak üzere ağır heybeyi sırtından indirip yumuşak otların üzerine uzandığında ise yine uyku bastırmış yedi başına birden. Tardan nine ise bu fırsatı kaçırmamış ve bu kez içinden çıktığı heybeyi taşlarla değil, ağaç kabuklarıyla doldurduktan sonra kurt donuna girerek yine kaçmış Tanrı'nın elinden. Uyanıp heybesini yüklenen Çilbigen ise yurduna vardığında çocuklarına şöyle seslenmiş: "Bu sefer heybem çok ağır değil balalarım. Daha sıska bir av getirdim size. Küçük kazanı hazırlayın da akşama karnımızı doyuralım!" Çocuklar heyecanla küçük kazana su doldurup babalarının heybedeki eti kaynayan suya atmasını beklerlerken Çilbigen de sonunda zafer kazanmanın keyfiyle açmış heybenin ağzını. Ancak kazana bu kez de ağaç kabukları dökülmüş ve kaynayan suyun yüzünde asılı kalmış, tıpkı yedi başlı Çilbigen ve yedi çocuğunun yüzü gibi.

Bir kez daha öfkeyle yola düşen Çilbigen, Tardan nineyi yakalar yakalamaz sıkıca bağlamış ve heybesinin içine de öyle yerleştirmiş ihtiyarı. Bu sefer daha temkinliymiş öfkeli Tanrı. Su içmek ve soluklanmak üzere bile durmamış yolda. Yurduna vardığında ise yaşlı kadını ocağın yanındaki uzun direğe bağlamış ve çocuklarını tembihlemiş, "Balalarım, ben yemeğimizi tatlandırıp zenginleştirmek üzere ava çıkacağım. Bu nine bizim akşam yemeğimizdir. Gözünüzü ondan ayırmayın!" diye. Korkudan zangır zangır titreyen Tardan nine ise yedi başlı Çilbigen dışarı çıkar çıkmaz başlamış çocukların aklını karıştırmaya. "Biliyorum, karnınız aç sizin. Hem yüzünüzden belli, betiniz benziniz atmış yavrularım! Beni çözün de size hemen yemek hazırlayayım. Mideniz dolunca bakın nasıl da ısınacak ve mutlu olacaksınız!" demiş şefkatli bir sesle. Yemek lafını duyunca yedi çocuk yedi kez birbirine bakmış ve çözmeye karar vermişler zararsız gibi görünen bu ihtiyarı. Nihayet iplerinden kurtulan Tardan nine bu kez de daha önce Şamanlardan duymuş olduğu bir efsaneyi hatırlamış. Çilbigen'in altın kılıcı hakkındaymış bu efsane. Yedi çocuğa sormuş yaşlı kadın: "Babanızın altın kılıcı nerededir çocuklarım? Onu getirirseniz her şeyi hızlıca kesip doğrayarak yemeği daha hızlı hazırlarım ve siz de hemencecik doyuverirsiniz." Artık nineye iyiden iyiye güvenen çocuklar hemen koşup babalarının altın kılıcını getirmişler ve kadının eline tutuşturmuşlar. Evet, Tardan nine gerçekten de yemek hazırlamak için kullanmış efsanevi altın kılıcı; fakat çocukları doyuracak bir yemek değilmiş bu, Tanrı Çilbigen içinmiş. Önce yedi çocuğun başını gövdelerinden ayırmış ihtiyar, sonra da bu başları çocukların yataklarına yerleştirip boyunlarına kadar yorganlarını örtmüş. Yedi çocuğun gövdesindeki yumuşak etlerden ve iç organlarından ise çorba yapmış kısa süre önce kendisi için hazırlanmış olan kazanın içinde.

Bu sırada avdan dönen yedi başlı Tanrı, çocukların uyuduğunu görmüş. Kazanda pişen yemeği yemek için birkaç kez seslenmesine rağmen çocuklar uyanmayınca da yalnız başına masaya oturmuş ve yemeğe başlamış. Ancak çorbanın içinde yüzen bir karaciğer gördüğünde yedi başındaki gözlerinin hepsi kocaman açılmış ve haykırmış Çilbigen: "Tanrılarım, yalvarırım ne olur, bu etler çocuklarıma ait olmasın!" Can havliyle çocukların uyuduğu yataklara doğru seğirtmiş ve yorganı çekip almış çocukların üstünden. Gördüklerinin karşısında kanı donan Tanrı Çilbigen bu zalimliği kim yaptıysa ona kargışta bulunup bir babanın acısını ve bir ananın kanlı gözyaşını onun da yaşamasını dilemiş. Bu sırada kaçırıp getirdiği ihtiyar kadının da bıraktığı yerde olmadığını fark eden Çilbigen, "Tardan, sen neredesin?!" diye haykırınca henüz evden uzaklaşmamış olan kadın dışardan seslenmiş kendinden emin bir biçimde, "Ben kaçmadım! Buradayım," diye. Ardından daha önceden çocukların kanıyla doldurduğu bir tulumu yanına alıp bir kez daha kurda dönüşmüş ve Tanrı Çilbigen'in peşinden geleceğini bilerek yola düşmüş. Buz tutan nehirler üzerinden geçerek denize doğru ilerlemeye başlamış. Sesi takip edip dışarıya çıkan Çilbigen de durumu anlayarak hemen arkasından yel halinde ihtiyarı kovalamaya koyulmuş. Yolda ilerlerken tulumdaki kanı buzun üstüne döküp kendisini kovalayan Tanrı'yı daha da kızdırmaya çalışmış Tardan nine. Çocuklarının kanını yerde görünce çok üzülen ve kanları yerde kalmasın diye diliyle temizlemeye başlayan Çilbigen'in dili çok geçmeden buza yapışıvermiş ve "Tardan nine! Beni kurtar," diye bağırmış yedi başlı Tanrı ve eklemiş: "Beni bu durumdan kurtarırsan bundan sonra senin peşini bırakacağım!"

Ancak Çilbigen'in altın kılıcını da yanında getirmiş olan yaşlı kadın, yardım etmek şöyle dursun, Tanrı'nın buza yapışmış olan üç dilini efsanevi keskinlikteki kılıçla uçuruvermiş.

Çilbigen'in acı dolu haykırışıyla evren inlemiş, uzaydaki yıldızlar kararıp sönmüş, etraftaki dorukları karla kaplı yüksek dağlar çatlamış, uçsuz bucaksız ormanlar yırtılmış, masmavi denizleri kaplayan kalın buzullar patlayıp havaya sıçramış.

Öfkeden acısını bile neredeyse unutan ve kadının peşine düşen Tanrı, ileride de yere dökülen kanları görmeye devam etmiş. Tardan nine tulumda kalan kanları da ilerledikçe saçıyormuş buzlara.

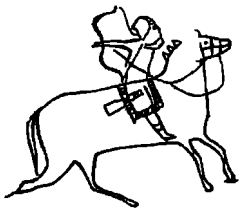
Ne yapacağını şaşıran Çilbigen kalan kafalarındaki dilleriyle buzun ortasında öz çocuklarının kanını yalayıp temizlemeye çalıştıkça dilleri de tekrar tekrar yapışmış acımasız buzlara. Yine yalvarmak zorunda kalmış ihtiyara kendisini kurtarması için. "Sana Tanrı sözü veriyorum ki bundan sonra seni hiç rahatsız etmeyeceğim, intikam da almayacağım!" diye haykırmış acıyla.

Bunu duyan kadın geri dönüp buzlara eğilip kalmış olan Tanrı'nın yanına gelmiş ve devasa Çilbigen'in yedi boynunu birden kesivermiş hiç duraksamadan. Ardından öyle bir şiddetle kahkaha atmış ki, etraftaki yaşlarını kimsenin bilmediği kadim kurganlar bile sarsılmış. Hatta kahkahası şiddetlenmeye devam eden ihtiyarın bağrı patlamış bir anda. Oracıkta tinini teslim etmiş Tardan nine. Öldükten sonra ise büyük bir taş heykele dönüşmüş.

Güneş Ana ise bütün bu olup bitenleri gökten izlemekteymiş ve yaptıklarında haksız olmasına rağmen öz çocuk-

larını kaybetmenin acısıyla yıkılan Çilbigen'e karaciğeriyle acımış, yüreğiyle üzülmüş. Yerde yatan dev yedi başlı cesedi ilk önce ölü suyla yıkamış, sonra da diri suyla durulayıp canlandırmış.

Dirilir dirilmez kurtarıcısına alkış sözleri sunan Çilbigen intikam yemini etmiş ve o günden beri de başkalarının çocuklarını kaçırıp yiyen bir Tanrı olarak söylencelerde ve destanlarda yer almaya başlamış. Oysa belki de yedi başlı bu bahtsız Tanrı insanların kurbanıymış, kim bilir? Ancak kadim Şamanlar bilebilirmiş bu efsanelerin doğrusunu.

Anaların Anası Bozkır Tanrıçası Hurtuyah Taş

Bir varmış bir yokmuş, yaşlı bir karı koca yüksek bir dağ eteğinde, derin bir nehir kıyısında yaşıyormuş. O dönemde hem erkekler hem de kadınlar alp yiğit olabildikleri için barışta da savaşta da eşit yer alıyorlarmış. Hatta kadınlarla erkekler sık sık güç yarıştırmakta, günlerce süren sert güreşler tutmaktalarmış. Günlerden bir gün, bu ihtiyar karı koca da Şaman ayinlerinin düzenlendiği, yerli halkın katıldığı o renkli gençlik yıllarının yarışlarını yeniden tatmak ve eski günleri yâd etmek amacıyla yarışmaya karar vermişler.

İhtiyar koca Yenisey'e yönelirken karısı da Abakan Nehri'ni yırtmaya koyulmuşlar. Adı Hurtuyah olan nine, bir ara kocasına bakmak üzere İs Irmağı'nın çevrelediği bir tepeye çıkmış ve eşinin bütün Yenisey'i boydan boya yırttığını hatta hiçbir geçit bırakmadığını görmüş. Bunun üzerine Hurtuyah, kocasına çok kızarak şöyle bağırmış: "Sen ne kadar da yaman bir adamsın! Halkın geçebileceği hiçbir yer bırakmamışsın! Oysa ben Abakan'ın birçok noktasında insanlarımız için sığ geçitler bıraktım."

Öfkesi bir türlü dinmeyen Hurtuyah nine, yaşlı kocasına kargış okumuş: "Daima ölenlerin ruhlarının son durağı

olan Üzüt Ülkesi'nin bulunduğu, günün battığı yöne doğru bakmak nasip olsun sana! İnsanlarımız için azgın nehirde geçit bırakmadın ya, senin de şimdi ağzın kurusun! Yanına varacak kimse olmasın, adak adayacak kimse gelmesin! Bozkırdaki diğer ulu taş Tanrıların gördüğü hürmet sana gösterilmesin! Bense şimdi buradan koştuğum gibi Abakan Nehri'nin karşısına seğirtip atalarımızın her sabah yaptıkları gibi günün doğduğu yöne bakacağım. Böylece çocuk sahibi olamayan kadınlar benim yanıma gelip şifa bulacaklar. Şifayı dağıtırken de insanların inanıp inanmadığına bakmayacağım; çünkü bu güneş her sabah bizim için doğup hepimizi kucaklamaktadır. Ben de böylece taşa dönüşüp zamanın ötesine geçeceğim ve benden fayda gören insanlar da benim adımı güneş doğup battığı sürece yaşatacaklar, bana adaklarını sunacaklar."

Bu hiddet dolu sözlerinin ardından Hurtuyah nine, Abakan Nehri'ni geçmek isterken kucağındaki geç doğmuş olan çocuğunu suya düşürmüş. Yaşlı Şamanların anlattıklarına göre, bu çocuk hâlâ insan biçimli bir kaya olarak Abakan Nehri yakınlarında durmaktaymış. İhtiyar kadının beddualarının sonucu kocası da taşa dönüştüğü dağın tepesinde her gün güneşi uğurlamaktaymış. Tüm bu kayıplara ve üzüntüye dayanamayan Hurtuyah'ın kendisi de Askiz Nehri üstünde bir bengü taşa dönüşmüş.

Yaşlı kadının kendisiyle ilgili kehanetleri de gerçekleşmiş. Öyle ki, bugün bile şifa arayan insanlar Bozkır Tanrıçası Hurtuyah Ana'yı ziyaret edip adaklar sunarlarmış. Şamanların anlattıklarına göre Hurtuyah'ın taşa dönüşmeden önce geçtiği yol da bugün bile insan gözüyle görünmekteymiş.

Şaman Dağı

Henüz yer üstündeki tüm dağların ve nehirlerin adlarının verilmediği çok eski zamanlarda adı Tom olan nehrin doğduğu dağların eteğinde bir Kam kişi iki oğluyla birlikte yaşarmış. Bir gün bu baba ve oğulları, yay ve oklarını alarak ava çıkmışlar. İnsanlar için oldukça uzun sayılabilecek bir yol kat ettikten sonra engin taygalara varmışlar. Burada, serin nefesli ağaçların kıyısında ateş yakıp ertesi günkü avın bereketli olması için Ot Ana'ya saçıda bulunup otağ kurmuşlar ve konaklamak üzere uykuya yatmışlar.

Sabah günü karşıladıktan sonra Kam baba, oğullarına gece gördüğü düşünü anlatmaya başlamış. "Oğullarım, çok yaman bir rüya gördüm. Erlik Han gelip tinimi bedenimden ayırmaya çalışmaktaydı. Bugün avlanmasak iyi ederiz," demiş. İki oğul ise, "Baba, Erlik Han'a kurban sunalım ve avımızdan vazgeçmeyelim," diye cevaplamışlar babalarını. Çocuklarının av için ne kadar istekli olduklarını gören Kam baba, evlatlarını kıramamış, "Haydi öyleyse, ava gitmek üzere hazırlanalım," demiş şevkle. Üçlü ağaçların arasına dalıp sık ormanda ilerlemiş, yüksek dağlara tırmanmış.

Kam baba daha önce de defalarca geldiği bir yere vardıklarında sırtındaki heybesinden atalarından kalan kadim çalgısı *pırğıyı*[11] çıkarıp doğaya seslenmeye başlamış. Hakasların ataları bu topraklarda doğup çoğaldıklarından beri, bu çalgı seslendiğinde Tayga İyesi memnun olup çocukları olan ulu maralların pusuda bekleyen avcılar için kendilerini göstermelerine izin verirmiş ormanların arasında. Hem kutsal nehirlerin akışına, hem kuşların büyülü sesine benzeyen bu çalgının tınıları dağların başını okşayarak esen yelin içine karıştığında etraftaki bütün ruhlar toplanırmış bu ezgiyi dinlemek üzere. Kam kişi, bu çalgıyı üfleyip tayganın seslerini yaymaya başlayınca oğulları da karşıda konuşlanıp pusuya yatmışlar. Göz açıp kapayıncaya dek başı bir ağacın dallarına benzeyen büyük boynuzlarla süslenmiş bir geyik belirmiş. Oğullardan biri hemen kirişini gererek hazırda tuttuğu okunu salmış avının üstüne. Yıldırım gibi çakan bu ıslıklı ok hedefine varıp düşürmüş dev geyiği. Ancak tam da o anda babaları iki elini birden göğsüne götürüp haykırmış. Yere yıkılan Kam kişinin yanına koşan oğulları bir de görmüşler ki, az önce tüm hızıyla salınan ok babalarının göğsünü delip geçmiş.

Son nefesini vermek üzereyken şöyle demiş Kam babaları: "Ben sizi uyarmıştım oğullarım. Demek boşuna görmemişim ben o yaman düşü. Avımızın sonu işte bu oldu. Yazgım beni buraya getirmiş anlaşılan. Arı tinim bedenimi terk edip atalarımın yaşadığı Üzüt Ülkesi'ne doğru yola çıktığında beni bu dağın eteklerine gömün. Bu size vasiyetimdir. Bundan sonra esen ve mutlu yaşayın evlatlarım!" Bu sözleri söyleyip ölümlü gözlerini kapatmış Kam kişi.

11 Pırğı: Hakaslarda geleneksel bir üflemeli çalgı.

Oğulları, babalarının isteğini yerine getirmişler ve onu oraya gömmüşler. Mezarın yanında duran yaşları bilinmeyen ağaçların dallarına ise orman ruhları için çaputlar bağlamışlar. Avlarını bitirir bitirmez de taygadan ayrılıp yurtlarına dönmüşler.

Bir süre sonra tekrar ava çıkıp babalarının mezarına uğradıklarında bir de görmüşler ki Şaman'ın yattığı yer ulu bir kayaya dönüşmüş. O zamandan beri Kam kişinin anısına o ulu dağa Kam Dağı demeye başlamış Hakasların çocukları. Sonradan doğan tüm Kamların da anlattıklarına göre o bilge Şaman'ın kaya mezarı hâlâ orada durmaktaymış.

Üst Dünyadaki Yaratanlar

Dünyanın yaratılmasının ardından Tanrı Erlik Han Aşağı Dünya'nın efendisi olurken Tanrı Ülgen Yukarı Dünya'nın hâkimiyetini sürmeye başlamış. Zaman zaman bir araya gelen bu iki âlemin efendisi Orta Dünya'da yaşayan kişioğullarının kendilerine sundukları adakları kabul edip insanlara esenlik ve bereket gönderirlermiş.

O kadim dönemlerde insanlar öldüklerinde kurulan kütük yığınları üzerinde cesetleri yakılırmış ve böylece ruhları da Ateş Ana'nın eşliğinde Üst Dünya'ya yükselirmiş. Orada ise Tanrı Umay'ın verdiği kut sayesinde Orta Dünya'da insanlar yeniden doğarmış. İnsanların kutsal Doğa'daki bu sonsuz döngüsü bilinmez geçmişten sonsuz geleceğe dek bu düzen içinde sürermiş.

İşte bütün bu doğumları ve ölümleri Yukarı Âlem'den izleyen Tanrı Ülgen üç dünya arasında akan bu kutsal dengenin en büyük koruyucusuymuş. Ancak insan soyunu gözeten Tanrıların da mukaddes Doğa'nın kanunlarıyla uyum içinde yaşayan aileleri varmış.

Tanrı Ülgen'in Tazıhan adında bir anası, üç oğlu ve on iki kızından söz edermiş eski Şaman kişiler. Bu üç oğuldan ilki

yağmurların Tanrısı olan Yamgır Ahtu, ikincisi şimşeklerin ve gök gürültüsünün Tanrısı Yajıhan, üçüncüsü ise kanlı savaşların Tanrısı olan Temirhan'mış.

Tanrı Ülgen göğün katları arasında aynı anda gezip dolaşırmış ve oradaki diğer Tanrıları yönetirmiş. Yaşları bilinmeyen bilge Şamanların anlattıklarına göre yaratan Tanrılar bununla da bitmezmiş. Evrenin yukarı katlarında yerin düzenleyicisi olan Çayaçıhan ve dünyaya tufan gönderen Çayıhhan da varmış.

Tüm bu Tanrılara kurbanlar sunan insanlar hem kendi ailelerinin hem de Üst Dünya sakinlerinin ailelerinin huzur ve esenlik içinde varoluşlarını sürdürmeleri için dileklerde bulunurlarmış.

Şaman İnancındaki Evren

Günümüzde artık pek anımsanamayacak, tahmin edilemeyecek kadar kadim zamanlardan beri varmış Şaman dini bu ay ve güneş altında. Yaşlı bilge Kam kişiler böyle derlermiş. Onların anlattıklarına göre sonsuzluğun ötesindeki uzayın adı *Han Tigır*[12] olarak bilinirmiş. Bu sonsuz uzayda da sınırları bilinmeyen ve Çayaan Çalbah olarak adlandırılan Evren varmış. Bu Evren'in ise üç katı varmış: Öörkı *Çir*[13], *Töbınkı Çir*[14] ve *Künnıg Çir*[15]. Tüm bu üç âlemin gezgini ise bunların arasında ruhsal yolculuk yapabilen Şaman kişiymiş. Ancak Kam gücüne sahip olan kadın ve erkek alp yiğitler de bu seyahatlere çıkabilmekteymiş.

Çayaanlar, yani Yaratanlar olarak da adlandırılan Tanrılar bu Şaman Evreni'nin iki ucunda bulunan Üst ve Alt dünyalarda yaşarlarmış. Çeşitli ruhlar ve insanlar da Orta Dünya'da yaşamlarını sürdürürlermiş.

Tuvalarda olduğu gibi Hakaslarda da dokuz *Tengri*, yani dokuz Gökten oluşan Yukarı Dünya'da dokuz Tanrı varmış.

12 Han Tigır: Hakasçada uzay.
13 Öörkı Çir: Hakasçada Yukarı Dünya.
14 Töbınkı Çir: Hakasçada Aşağı Dünya.
15 Künnıg Çir: Hakasçada Orta Dünya veya Güneşli Dünya.

Bu yüzden bu âleme Çayaannar Çiri, yani Yaratıcılar Dünyası da denirmiş.

Üst Dünya'nın en yukarıda bulunan dokuzuncu Gök ya da başka deyişle Tengrinin dokuzuncu katında dünya düzeninin yaratıcısı olup dengeyi koruyan Çalbıros Çayaçı bulunmaktaymış. Onun altında Şimşeklerin ve Gök Gürlemelerinin Tanrısı *Kügürt* Çayaçı varmış. Bu Tanrı'nın oğlu *Kögetey* ise Tanrılara ve ruhlara kan akıtılmadan sunulan adakların koruyucusuymuş ve uzayda onu simgeleyen yıldız da *Kögetey* Çıltıs, yani Sirius imiş.

Yukarı Dünya'da ayrıca ateş ve ışığın yaratıcısı Çaltırah Çayaçı yaşamaktaymış. Atalarından miras kalan geleneklerin koruyucusu *Tolay* Çayaçı da Tanrılar katının sakinlerinden birisiymiş. Buralarda bulunan Çarlıh Çayaçı ise Orta Dünya'da yaşayan insanların yazgılarını belirlemekten sorumlu bir Tanrıymış. Üst Dünya Tanrılarından biri de Şaman dinindeki ibadetleri düzene sokan *Pulay* Çayaçı'ymış. Dünyaya en yakın tengri katında ise Yukarı Dünya'ya açılan kapıları korumakla görevli İzıkçin Çayaçı bulunmaktaymış.

Ölen insanlara ait ruhların ulaşıp Yukarı Dünya'da bir kut ile kutsandığı ve dünyaya yeniden çocuk olarak doğmak üzere gönderildiği yerin sahibi olan, ayrıca insan ve hayvan yavrularıyla kadınları koruyan Tanrı da Umay Ana imiş. Öörkı Çir'de adı geçen tüm Tanrıların en üstünde ise Tanrı Ülgen varmış.

Bunların yanı sıra Yukarı Dünya ile Orta Dünya'nın en yakın olduğu bölgede –ki bu yerler ak ve kara bulutları bile geride bırakan yüksek dağların zirveleri olurmuş– *Purhan* olarak bilinen yarı Tanrılar yaşamaktaymış.

Şaman inancındaki Evren'de bir de *Töbınkı Çir* olarak bilinen Aşağı Dünya varmış. Bu âlem ise yedi katlıymış. Bu katlarda, insan öldükten sonra ruhunun ulaştığı son durağın Tanrısı Üzüt *Han*, Orta Dünya sakinlerine kötülükler yapan yedi başlı bir ejderha görünümüne sahip olan Tanrı *Kir Moos* ve Aşağı Dünya'nın kötü ruhlardan oluşan ordusuna komutanlık eden Tanrı *Tolban Hara* varmış. Ayrıca Alt Dünya'da mizahı pek seven, Orta Dünya'da düzenlenen düğünlere sıkça konuk olan ve kasırga kadar hızlı uçan, uzun boynuzlu ala bir boğa üzerinde seyahat eden yedi başlı Tanrı Çilbigen yaşamaktaymış. Orta Dünya'da insanlar arasında kavga, çatışma ve savaşlar çıkartan, günlük yaşamı karıştırmaktan sorumlu olan, doğruları yalan, yanlışları ise hakikat olarak gösteren Tanrı *Ayna* da Aşağı Dünya'nın en korkulan güçlerindenmiş. *Töbınkı* Çir'de üstünlük ise İrlıg *Han* olarak da bilinen Tanrı Erlik Han'a aitmiş.

Yaşlı Şamanların bilinmeyen başlangıçtan günümüze dek kuşaktan kuşağa aktardıkları Kam dininde en çok bilinen Tanrılar işte bunlarmış. Ulu Kamların dediklerine göre bu üç âlem arasında herhangi bir mutlak üstünlük ve önem sıralaması da yokmuş, bu yüzden Yukarı ve Aşağı dünyalar arasındaki güreş ve mücadele bilinmeyen geçmişten sonsuz geleceğe dek hiç durmadan sürermiş. Şimdiye dek ne iyiliğin kötülüğe ne de kötülüğün iyiliğe tamamen üstün geldiğini görmüş olan bilge Kamlar, sonsuz uzay durdukça iyilerin de kötülerin de var olacağını söylerlermiş. Tıpkı Güneş'in her sabah doğudan doğup batıdan batması kadar doğal ve gerekliymiş bu. İşte bu yüzden ne Altta ne de Üstte kişioğullarını bekleyen bir cennet ya da cehennem varmış yaşlı Şamanlara göre.

Dağları Yaratan Tanrı Tor

Suların yeni akmaya, koyu ormanların yellerin etkisiyle salınmaya, burnu olan tüm canlıların soluk almaya, masal ve efsanelerin doğmaya başladığı eski vakitlerden bir süre sonra; ama günümüzdeki kuşaklardan çok çok önce büyük bir nehrin kıyısında insanlar yaşamaktaymış. O kadim dönemlerde insanlar ormanlardan yiyebileceklerinden daha fazlasını almayı henüz akıllarına dahi getirmezlermiş. İşte böyle bir devirde yaşayan bu insanlar Üst, Orta ve Alt dünyalardaki bütün Tanrılara ve ruhlara hem kendileri ve aileleri hem de halkları için iyilik ve esenlik dileyerek tapınır, adaklar sunarlarmış.

Bir gün bu yerde yaşayan halktan üç avcı, biraz sonra çıkacakları avın bereketli geçmesi için sabahtan güneşi karşılamış ve ormanlarla örtülü yüksek dağlara doğru yola koyulmuşlar. Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler ve sonunda geyiklerin bol olduğu bir yere gelip ava başlamışlar.

Çok bereketli geçen avın ardından akşam vaktinde yeniden bir araya gelen avcılar hem ateşte yemekler hazırla-

maya hem de ellerine *homıs*larını[16] alarak kahramanlık destanları anlatmaya başlamışlar. Sonrasında koyu bir sohbete dalan üç arkadaş fark etmeden gecenin kucağında bulmuşlar kendilerini. Birden avcılardan biri ateşten göğe doğru yükselen alevlerin ötesinde bir şeyin uçtuğunu fark etmiş ve heyecanla, "Baksanıza! Orada bir şeyin uçtuğunu siz de görüyor musunuz?" diye sormuş. Başını gösterilen yöne çeviren herkes dağdaki en uzun çam ağaçlarından bile daha yüksek bir yerde, havada kapkara bir şeyin durduğunu görmüş. Devasa olan bu yaratık havada ağır ağır ilerliyormuş. O hareket ettikçe altında duran asırlık çam ağaçları da çok şiddetli rüzgârlara kapılmış gibi savruluyorlarmış yan yana. İşte o an bunu gören avcıların üçü de yaşlı Kam kişilerin anlattıklarını hatırlamışlar ve kemiklerine dek korkuya kapılmışlar. Dağların yaratıcısı olan ve taygalardaki canlı olan her şeyi koruyan Tanrı Tor olmalıymış bu.

İçlerinden biri, "Bizler kutsal dengeyi bozarak çok avlandığımız için Tanrı Tor bizleri cezalandıracak ve tinlerimizi söndürecek!" diye bağırmış. Hemen bunun ardından avcılar hızlıca toparlanmış ve o dağları terk etmişler. Ancak yaşadıkları yere ulaştıktan kısa bir süre sonra bu avcı kişiler bilinmez bir nedenden ötürü ay ve güneşi hissedemez olmuş, ruhları ise üzütlere dönüşerek Orta Dünya'nın ötesine geçmişler. İhtiyaç duyduklarından fazlasını öldürmeyen, koparmayan, kirletmeyen atalarının bilgeliğini unutmanın cezası işte bu olmuş.

16 Homıs: Türk halklarında kopuz olarak bilinen geleneksel çalgının Hakaslardaki adı.

Esinlenilen ve Önerilen Kaynakça

Altayskiye Skazki (Алтайские сказки). Gorno-Altaysk: Literaturno-İzdatelskiy Dom "Altın Tuu", 2009.

Butanayev, V.Y. ve Butanayeva, İ.İ. (2008) *Mir Hongorskogo (Hakasskogo) Folklora* (Мир хонгорского (хакасского) фольклора). Abakan: İzdatelstvo Hakasskogo Gosudarstvennogo Universiteta.

Davletov, Timur B. (2018) Şaman: Doğa'nın Şifası Uyanınca. 2. Baskı, İstanbul: Asi Kitap Yayınevi.

Devyat Bubnov Şamana. Şorskiye *Legendı i Predaniya* (Девять бубнов шамана. Шорские легенды и предания). Kemerovo: Kemerovskoye Knijnoye İzdatelstvo, 1989.

Domojakov, V. (1956) *Hakas* Çonınıñ *Nımahtarı* (Хакас чоныңнымахтары). (Hazırlayan: V. Domojakov, Editör: N. Domojakov, Düzelti: M. Bayinov), Abakan: Hakasskoye Knijnoye İzdatelstvo.

Katanov, N.F. (2000) *Tallap Alğan Pïlïg Toğıstarı. Hakas Folklorınıñ paza Etnografyazınıñ Teksttеrï.* (Таллап алған пілігтоғыстары. Хакас фольклорының паза этнографиязының тексттері). *Bilimsel Eserlerinden Seçmeler. Hakas Folkloru ve Etnografyası Metinleri.* Ankara: TÜRKSOY Yayınları.

Kenin-Lopsan, Monguş (1993) *Magiya Tuvinskih* Şamanov (Магия тувинских шаманов). Kızıl: İzdatelstvo "Novosti Tuvı".

Skazki i Mifı Narodov Çukotki *i Kamçatki* (Сказки и мифы народов Чукотки и Камчатки). Moskova: Knijnoye İzdatelstvo "Nauka", 1974.

Skazki Narodov Sibiri (Сказки народов Сибири). Novosibirsk: Zapadno-Sibirskoye Knijnoye İzdatelstvo, 1984.

Troyakov, P.A. (1990) *Hakas* Çonınıñ *Kip*-Çoohtarı (Хакас чоныңкип-чоохтары). Abakan: Hakasskoye Knijnoye İzdatelstvo.

ŞAMAN MASALLARI

Üç Alem Gezgini

Şaman Masalları: Üç Âlem Gezgini adlı bu çalışmamız, Şaman mitolojisi konusunda Sibirya yerlisi budunları kapsaması bakımından Türkiye'de bir ilktir. Bu eserin içinde yer alan yirmi beş adet Şaman masal ve efsanesi tarafımızca yazılarak meydana getirilmiş; ama bu yaratıcılık sürecinde Sibirya'da ezelden beri yaşayan Hakas, Altay, Saha-Yakut, Şor, Tuva gibi Türk halkları ile Eskimo ve Çukçi budunlarının zengin mitolojisinden önemli ölçüde esinlenilmiştir. Ancak "Bu bana kâfi gelmez," diyen yurttaşlar için de elinizde tuttuğunuz bu eserin sonuna "Esinlenilen ve Önerilen Kaynakça" adlı bir bölüm eklenmiş, Sibirya mitolojisi denizinin açıklarına yelken açmak isteyenlerin ilgi ve hizmetine sunulmuştur.

Şaman masalları ve efsaneleri deyip de geçmemek lazımdır; çünkü bu söylenceler kadimliği kadar zenginliğiyle de bilinen Sibirya mitolojisi dünyasının ve daha önce Şaman: Doğa'nın Şifası Uyanınca adlı çalışmamızda da ifade edildiği gibi, hakkında ne kadar fazla şey yazılsa da, asla tam olarak ele alınamayan ve dolayısıyla büyük oranda gizemini korumaya devam eden Türk mitolojisinin kapılarını bizler için aralamakta, bu sihirli âleme bizleri adeta çağırmaktadır.

Geleneksel söylencelere boşuna halk bilgeliği ansiklopedisi denmemektedir; çünkü insanlar varoluşları boyunca en içten duygularını, gerçek beklentilerini, esas düşüncelerini, inanış ve algılarını, hayal ettikleri dünyayı ve arzuladıkları toplumsal ilişkileri zamana karşı bilgileri koruyan bir data bankasıymış gibi masallar, efsaneler ve destanlara yüklemişlerdir. Bu nedenle bu engin deryalar mutlaka keşfedilmeli, okunmalı, araştırılmalı ve bilinmeli, ayrıca gelecek kuşaklara anlatılarak aktarılmalı, kısaca yaşanmalı ve yaşatılmalıdır.

O halde okumaya başladığınız bu kitabı hep birlikte tıpkı bir Şaman tüür'ü, yani Kam davulu gibi bir at olarak düşünelim ve kadim bilgelik hazinelerimiz olan Şaman masalları ve efsanelerinin bozkırlarına doğru bilgi dolu bir yolculuğa çıkalım. Bu yolculukta ise eski T[illegible] dediği gibi üzerinizde ay ve güneşi hep duyumsamak nasip olsun. Seyahat boyu[illegible]e esenlik ve mutluluk, aklınızda da ilgi ve merak hissetmek olsun hep.

www.asikitap.com
/asiyayingrubu
ISBN: 978-605-7941-01-5